

T.C.
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

BEŞERİ SERMAYE YATIRIMI ve KÖY ENSTİTÜLERİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Merve YÜKSEL

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Hatice Bahar AŞCI

Karabük
HAZİRAN/2019

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	4
DOĞRULUK BEYANI	5
ÖNSÖZ	6
ÖZ.....	7
ABSTRACT.....	8
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	9
ARCHIVE RECORD INFORMATION	10
KISALTMALAR	11
ARAŞTIRMANIN KONUSU	12
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	12
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	12
ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM	12
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER	13
GİRİŞ	14
BİRİNCİ BÖLÜM	16
1. BEŞERİ SERMAYE.....	16
1.1. Üretim Faktörleri	16
1.1.1. Emek Faktörü	16
1.1.2. Sermaye Faktörü.....	17
1.1.3. Doğal Kaynaklar Faktörü	17
1.1.4. Girişimci Faktörü	18
1.2. Sermaye Kavramı.....	19
1.3. Sermaye Çeşitleri	21
1.3.1. Kültürel Sermaye	21
1.3.2. Sağlık Sermayesi	22
1.3.3. Ekonomik Sermaye.....	23
1.3.4. Bilgi Sermayesi	23
1.3.5. Entelektüel Sermaye	24
1.3.6. Örgütsel Sermaye.....	24

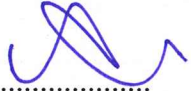

1.3.7.	Fiziki Sermaye.....	25
1.3.8.	Sosyal Sermaye.....	25
1.3.9.	Beşeri Sermaye.....	26
1.4.	Beşeri Sermayenin Tarihsel Süreci.....	32
1.5.	Beşeri Sermaye ve Büyüme Arasındaki İlişki	33
1.5.1.	Klasik Ekonomide Büyüme Modeli.....	34
1.5.1.1.	Adam Smith'e Göre Büyüme (1776).....	35
1.5.1.2.	David Ricardo'ya Göre Büyüme (1817)	38
1.5.1.3.	T. R. Malthus'a göre Büyüme (1799).....	39
1.5.1.4.	Karl Marx'a göre Büyüme (1867).....	41
1.5.1.5.	J. A. Schumpeter'a göre Büyüme (1911-1939).....	43
1.5.2.	Neo-Klasik ve İçsel Büyüme Modellerinde Beşeri Sermaye	43
1.5.2.1.	Neo-Klasik Modelde Beşeri Sermaye.....	43
1.5.2.2.	Modelin Varsayımları	46
1.5.2.3.	Neo-Klasik (Solow) Modelin Matematiksel Gösterimi.....	47
1.5.3.	İçsel Büyüme Modelinde Beşeri Sermaye.....	49
1.5.3.1.	Modelin Varsayımları	50
1.5.3.2.	Rebelo (AK) Modeli.....	51
1.5.3.3.	Robert E. Lucas (Beşeri Sermaye) Modeli	53
1.5.3.4.	Paul M. Romer (AR-GE) Modeli	55
1.5.3.5.	Robert J. Barro (Kamu Politikası) Modeli.....	57
1.5.3.6.	Arrow (Yaparak Öğrenme) Modeli	58
1.5.4.	Beşeri Sermaye Oluşumuna Etki Eden Faktörler	58
1.5.4.1.	Eğitim ve Beşeri Sermaye	58
1.5.4.2.	Sağlık ve Beşeri Sermaye	59
1.5.4.3.	Beyin Göçü ve Beşeri Sermaye.....	60
1.5.5.	Beşeri Sermaye Göstergesi Olarak İnsani Kalkınma Endeksi ve Ölçümü	61
İKİNCİ BÖLÜM.....		63
2.1.	KÖY ENSTİTÜLERİ'NİN KURULUŞ SÜRECİ.....	63
2.2.	Köy Enstitüleri'nin Kuruluş Amaçları	65
2.3.	Enstitülerin Açılışı ve Müfredatları	68
2.4.	Köy Enstitüleri'nin Kapatılması.....	71

2.5. Dünyada Köy Enstitülerine Benzer Eğitim Sistemleri	73
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	75
3. BEŞERİ SERMAYE YATIRIMI; KÖY ENSTİTÜLERİ ÖRNEĞİ.....	75
3.1. Türkiye'nin Fiziki Eğitim Göstergeleri ve Beşeri Sermaye	77
3.1.1. 1923-1940 Yılları Arasındaki Fiziki Eğitim Göstergeleri.....	77
3.1.2. 1940-1960 Yılları Arasındaki Fiziki Eğitim Göstergeleri.....	87
3.1.3. Köy Enstitüleri'nin Beşeri Sermaye Yatırımına Etkisi.....	98
SONUÇ	103
KAYNAKÇA.....	108
TABLolar LİSTESİ	118
ŞEKİLLER LİSTESİ	119
ÖZGEÇMİŞ	120

TEZ ONAY SAYFASI

Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Merve YÜKSEL'e ait "Beşeri Sermaye Yatırımı ve Köy Enstitüleri Örneği" adlı bu tez çalışması Tez Kurulumuz tarafından Yüksek Lisans programı tezi olarak oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

	Akademik Unvanı, Adı ve Soyadı	İmzası
Tez Kurulu Başkanı	:Dr. Öğr. Üyesi Abdülkadir ATAR	
Danışman Üye	:Dr. Öğr. Üyesi H. Bahar AŞCI	
Üye	:Dr. Öğr. Üyesi Hicran KASA	

Tez Sınava Tarihi: 13.06.2019

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntuların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yaptığımı beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Merve Yüksel

İmza:

ÖNSÖZ

Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı yüksek lisans tezi olarak sunulan bu çalışma; Beşeri Sermaye Yatırımını, Köy Enstitüleri Örneği ile açıklamak amacıyla hazırlanmıştır.

Bireylerin bilgi, beceri ve deneyim kazanabilmek amacıyla yaptıkları eğitim harcamaları beşeri sermayelerini oluşturmaktadır. Bu yüzden bireyler eğitim kanalı aracılığıyla gelişimlerini sağlamak için, beşeri sermaye yatırımlarına önem vermelidirler. Bu da bireyin iyi bir eğitim alıp onu tecrübelerinin de yardımıyla gerçek yaşamına uygulamasıyla birlikte gerçekleşir.

Bu çalışmada genel olarak beşeri sermaye üzerinde durulmuş ve bu konuda bilgi sahibi olan ünlü düşünürlerin fikirleri açıkça ortaya konulmuştur. Bu fikir daha sonra Köy Enstitüleri gibi o dönemde adından sıkça söz ettiren bir sistemle desteklenmiştir. Günümüzde de hâlâ sıkça bahsedilen ve bir devrim niteliğinde olan bu sistem beşeri sermaye hareketinin en çarpıcı örneğidir.

1940'lı yıllarda ortaya çıkan Köy Enstitüleri o dönemde öğretmen yetiştirmek amacıyla kurulmuş ve zamanın ihtiyaçlarına göre öğretmen yetiştirmiştir. Günümüz eğitim sistemlerinden farklı olarak bilgi, beceri ve yeteneklerini de ortaya koyan öğrenciler bu yetenekleri doğrultusunda eğitim almışlardır.

Bu konu üzerinde çalışmamı destekleyen ve araştırmanın her aşamasında değerli görüş ve yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi H. Bahar AŞCI' ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca bu süreçte yanımda olan ve benden desteklerini hiç esirgemeyen başta aileme, Anıl Yüksel'e ve arkadaşlarıma teşekkürlerimi borç bilirim. Bu süreçte manevi desteklerini esirgemedikleri için kendilerine minnet duyarım.

ÖZ

Ekonomik birimlerin ekonomik kalkınmayı sağlamak ve refaha ulaşmak için koydukları bazı hedefleri vardır. Bu hedeflerin başında büyüme, kalkınma, sürdürülebilirlik ve gelişme gibi unsurlar yer alır. Büyüme için ülkelerin üretim yapmaları gerekmektedir. Üretimde etkinlik ise üretim faktörlerinin verimli kullanımı ile mümkün olabilecek bir unsurdur. Üretim faktörlerinden birisi olan emek faktörü ise bu tez çalışmasında üzerinde derinlemesine durulacak olanıdır. Emek faktörünün verimliliği ise insana yapılan yatırımla artar ve emek faktörü denilince de akla en başta eğitim harcamaları gelmektedir. Bu harcamalar neticesinde bireylerin bilgi, beceri ve deneyim kazanmaları da beşeri sermaye olarak nitelendirilir.

Beşeri sermaye için günümüze kadar geçen süreçte birçok tanımlama yapılmış ve bahsi geçen kavram iktisatçılar tarafından farklı yönleriyle ele alınmıştır. Bu farklılıklar sebebiyle çalışmada; beşeri sermayenin tarihsel gelişimi aktarılmış ve ekonomik büyüme modelleri kapsamında önemine değinilmiştir. İlk olarak klasik dönemde beşeri sermaye daha sonra neoklasik dönemde ve en son olarak içsel büyüme modellerinde beşeri sermayeden bahsedilerek bu kavramın günümüz ekonomilerinde de ne kadar önemli olduğu hususu tartışılmıştır.

Köy Enstitüleri ise model olarak beşeri sermaye yatırımının güzel örneklerinden bir tanesidir. Köy Enstitüleri sadece eğitim alanında farklı bir model değil aynı zamanda kültürel, tarımsal ve teknik ders müfredatı ile bireylerin beceri ve donanım kazanmasında önemli rol oynayan bir kalkınma modelidir.

Bu tez çalışması da beşeri sermaye yatırımlarının önemini ortaya koymayı amaçlamış ve bu amacı desteklemek için de Köy Enstitüleri örneği üzerinde durmuş, büyüme ve kalkınma için beşeri sermaye yatırımının oldukça önemli olduğu ve Köy Enstitüleri'nin de büyüme ve kalkınmaya katkı sağlamış bir model olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Anahtar Kelimeler: Emek; Eğitim, Tecrübe, Beşeri Sermaye, Köy Enstitüleri.

ABSTRACT

In order to achieve economic development and prosperity, economic units set some objectives. These objectives mainly include growth, advancement, sustainability and development. Countries need to produce for growth. Efficiency in production is possible only with the efficient use of production factors. Labor factor in the production factors, is one of the concepts mentioned in this thesis. The efficacy of the labor factor increases with the investment on people and when the term labor factor is mentioned, education expenditures come to the mind first. As a result of these expenditures, individuals gaining knowledge, skills and experience are also considered as human capital.

Many definitions have been made for human capital in the process so far and economists have dealt with this concept in different aspects. Due to these differences in the study; the historical development of human capital has been mentioned and its importance has been evaluated in the context of economic growth models. Firstly, human capital has been mentioned in the classical period and then in the neo-classical period and finally in the internal growth models and the importance of this concept in today's economies is also discussed.

The Village Institutes, as a model, are one of the good examples of human capital investment. Village institutes are not only a different model in education field but also a development model that plays an important role in helping the individuals gain skills and qualities with cultural, agricultural and technical curriculum.

This thesis aims to put forward the importance of human capital investments and emphasizes the example of Village Institutes in order to support this aim and concludes that human capital investment is very important for growth and development and Village Institutes are a model which also contribute to growth and development.

Keywords: Labor; Education; Experience; Human Capital; Village Institutes.

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	BEŞERİ SERMAYE YATIRIMI Ve KÖY ENSTİTÜLERİ ÖRNEĞİ
Tezin Yazarı	Merve YÜKSEL
Tezin Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Hatice Bahar AŞCI
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	Haziran-2019
Tezin Alanı	İktisat
Tezin Yeri	KBÜSBE- KARABÜK
Tezin Sayfa Sayısı	120
Anahtar Kelimeler	Emek; Eğitim; Tecrübe; Beşeri Sermaye; Köy Enstitüleri.

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	THE CASE OF VILLAGE CAPITAL INVESTMENT AND VILLAGE INSTITUTES
Author of the Thesis	Merve YÜKSEL
Advisor of the Thesis	Asst. Prof. Dr. Hatice Bahar AŞCI
Status of the Thesis	Master Degree
Date of the Thesis	May-2019
Field of the Thesis	Economy
Place of the Thesis	KBÜSBE- KARABÜK
Total of the Thesis	120
Keywords	Labor; Education; Experience; Human Capital; Village Institutes

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AR-GE: Araştırma ve Geliştirme

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

DİE: Devlet İstatistik Kurumu

GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla

GSYİH: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

İGE: İnsani Gelişmişlik Endeksi

OECD: Avrupa Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development)

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

UNDP: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Program)

UNHDR: Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Raporu (United Nations Human Development Report)

WTO: Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization)

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Büyüme ve kalkınma açısından beşeri sermaye yatırımının önemi ve bir model olarak Köy Enstitüleri'nin tartışılması.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu araştırmanın amacı; beşeri sermaye yatırımının önemini Köy Enstitüleri örneği ile ortaya koymaktır.

Alan taramasında daha önce beşeri sermaye ile ilgili çalışmalar yapıldığı görülmüştür ancak herhangi birisi beşeri sermaye yatırımını Köy Enstitüleri örneği ile ilişkilendirmediği için çalışma bu noktada özgün ve önemlidir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırma betimsel bir çalışmadır. Derinlemesine literatür taraması ile nitel bir çalışma yapılmıştır. Öncelikle üretim süreci için gerekli olan sermayeden bahsedilmiş daha sonra çeşitleri arasından beşeri sermaye üzerinde yoğunlaşmıştır. Beşeri sermayenin zaman içerisindeki gelişimine bakılmış ve ekonomik büyüme modelleri ile ilişkilendirilerek dönemin iktisatçılarının görüşleriyle desteklenmiştir. Beşeri sermayenin oluşumuna birebir etki eden kavramlar tespit edilmiş ve beşeri sermaye endeksinin nasıl ölçüldüğü açıklanmıştır. Daha sonra bu kavramı örneklendirmek için bir eğitim sistemi olan Köy Enstitüleri'ne değinilmiştir.

ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM

Köy Enstitüleri beşeri sermaye yatırımı açısından iyi bir örnektir. Bu yüzden Köy Enstitüleri beşeri sermaye yatırımı kapsamında değerlendirilmiş ve iyi bir örnek olması açısından tezde yer verilmiştir.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Araştırmanın kapsamı beşeri sermaye yatırımının bütün olarak ele alınması ve tarihsel süreçte ne gibi tanımlarla günümüze ulaştığıdır. Beşeri sermayeyi açıklamada Köy Enstitüleri örneği verilmektedir ve bu sistem köylerde kurulmuştur. Yaklaşık 1937-1946 yılları arasında faaliyet göstermiş olan bu sistem daha sonra çeşitli nedenlerle kapatılmıştır.

Araştırmanın sınırlılıkları beşeri sermaye tanımlarını tarihsel süreç içinde belirtirken aynı zamanda sermaye çeşitleri arasında yoğun bir şekilde beşeri sermayeyi ele almış fakat diğer sermaye çeşitleri üzerinde pek durulmamıştır. Araştırma sınırları içinde beşeri sermayeyi etkileyen faktörler konu edilmiş birçok model ele alınarak beşeri sermaye ile ilişkilendirilmiştir. Daha sonra Köy Enstitüleri örneği verilerek 1937 ile 1954 yılları arasında bu örneğin eğitim alanındaki katkılarından çok ülkeye kazandırdığı beşeri sermaye kapsamında değerlendirilmesi yapılmıştır.

Araştırma esnasında karşılaşılan güçlükler ise Cumhuriyet dönemine ait beşeri sermayenin gelişmişliğini gösteren ve en önemli kalemlerden olan eğitim ve sağlık harcamaları gibi verilere ulaşmada zorluk çekilmesi olmuştur. Ayrıca Köy Enstitüleri gibi bir sistem daha önce herhangi bir beşeri sermaye çalışması ile ilişkilendirilmediğinden dolayı bilgiye ulaşma açısından zorluklarla karşılaşmıştır.

GİRİŞ

Beşeri sermaye adından da anlaşılacağı üzere insana nitelik ve beceri kazandıran sermaye türüdür. Bireylerin gerek aldıkları eğitim ve tecrübeler gerekse yaşamları boyunca edindikleri birikimlerin hepsi beşeri sermayedir. Sermaye, üretim faktörleri arasında önemli bir yere sahiptir. Fakat her ne kadar iktisat literatüründe üretim faktörleri emek, sermaye, doğal kaynaklar ve girişimci olarak tanımlanmış olsa da küreselleşmeyle birlikte üretim faktörleri de zamanla yeni anlamlar kazanmış ve çağdaş ekonomilerde sürekli yenilenecek günümüzdeki son halini almıştır.

Sermaye kavramının büyüklüğü genel olarak fiziki sermaye ve beşeri sermayenin ne kadar güçlü olduğuyla açıklanır. Makine teçhizat ve kalifiye insan gücünün birbiriyle olan güçlü bağlantısı ekonomik verimliliğin büyüklüğünü gösterir. Dolayısıyla beşeri sermayeye yapılan yatırım hedeflenen seviyelere ulaşabilmek için etkili bir araçtır.

Ülkelerin ayakta kalabilmek için hedefleri vardır. Bu hedeflerden bazıları kendilerini geliştirmek, büyümek ve ileri teknolojiye sahip olarak halklarının refah seviyesini üst düzeye çıkarmaktır. Dolayısıyla bu hedeflerin gerçekleşmesi için temelde etkin bir eğitim sistemi olmalıdır ve ilk olarak bu sistem incelenmelidir. Eğitim hem toplum hem de ekonomi için önemli bir yere sahiptir. Eğitim kurumlarında yetişen bireyler mezun olduklarında piyasanın talep ettiği iş gücü olarak ekonomiye katkı sağlarlar. Eğitilmiş işgücünün ekonomiye sağladığı her birim katkı da hedeflenen büyüme rakamlarına ulaşmada etkin bir rol oynar.

Sanayi Devrimi'ne kadar olan süreçte emek, niteliklerinden ziyade nicelikleri ile değerlendirilen bir faktördü. Bu dönemde emek faktörü tek bir özelliği ile üretim faktörleri arasında yer alıyordu. Emegın sağlıklı olması işgücü için yeterliydi. Fakat sanayileşmeyle birlikte değişen üretim fonksiyonunda emek faktörü de dönüşüme uğramak zorunda kalmış ve makineleşme ile beşeri faktörün eğitimi ihtiyacı doğmuştur. Zaman içerisinde de eğitilen işgücü istihdamda önemli rol oynamaya başlamıştır.

İlk olarak Klasik iktisatçıların değindiği beşeri sermaye kavramına Neo-klasik iktisatçılar da katkı sunmuştur. Netice olarak beşeri sermaye tüm yönleriyle her dönemde tartışma konusu olmuştur.

Bu çalışmanın temel amacı ise beşeri sermaye kavramını derinlemesine tartışarak beşeri sermaye yatırımının önemini ortaya koymak ve beşeri sermaye yatırımı uygulamaları arasında iyi bir örnek olarak sayılabilecek Köy Enstitülerini tartışmaktır. Köy Enstitüleri 20. Yüzyılın ortalarına doğru savaştan henüz yeni çıkmış, savaş sorunlarını çözememiş, ekonomik yönden son derece zayıf, eğitim düzeyi olarak düşük seviyede olan bir topluma modern ve çağdaş bir refah düzeyi sunacak yenilik hareketi kazandırmaktır. Köy Enstitüleri 1940 yılında dönemin eğitim seferberliğinin başlamasıyla o dönemde ve daha sonrasında adından söz ettiren bir atılımdır. Köy Enstitüleri beşeri sermaye hareketinin en somut örneklerindedir.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm genel olarak beşeri sermaye faktörünü ele alırken, aynı zamanda beşeri sermayeyi tamamen açıklamaya yönelik bilgi vermiştir. Beşeri sermayeye olan yatırım ele alınmıştır. Sermaye çeşitleri arasında bulunan beşeri sermaye faktörünün daha sonra tarihsel süreç içindeki önemi araştırılmıştır. Beşeri sermayenin büyüme modelleriyle bağlantısı tanımlanmış ve tüm büyüme modelleri içinde açıklanarak sunulmuştur. Birinci bölümde ifade edilen beşeri sermaye her anlamda ele alınmış ve beşeri sermayenin en önemli unsuru olan eğitim bu bölümde incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise o dönemde etkili olmuş ve adından çokça söz ettirmiş olan Köy Enstitüleri'nden bahsedilmiştir. Beşeri sermayenin bir örneği olarak verilen bu sistem mümkün olduğunca açıklanmıştır. Köy Enstitüleri'nin kuruluş aşamalarına, işleyişine ve müfredatına değinilmiştir. Daha sonra Köy Enstitüleri'nin kapatılmasıyla birlikte bir devre damgasını vurmuş olan eğitim sisteminin etkileri ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayrıca beşeri sermaye yatırımının Köy Enstitüleri ile olan bağlantısı incelenmiş olup dünyadaki örnekleri üzerinde durulmuştur. Dünyada Köy Enstitüleri'nin bir benzeri olarak değerlendirilen Rusya ve Finlandiya'nın eğitim sistemleri incelenmiş ve sistemlerin benzer yanları ile farklılıkları açıklanmaya çalışılmıştır.

Son bölümde yer alan tablolarla o dönem okul, öğrenci, öğretmen sayılarına ulaşılmış ve bu bağlamda tablolar analiz edilerek Köy Enstitüleri'nin beşeri sermayeye olan katkıları açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca Türkiye'nin beşeri sermayesinin nelere bağlı olduğuna ve Türkiye'de beşeri sermayeyi etkileyen olumlu ve olumsuz özelliklere değinilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BEŞERİ SERMAYE

1.1. Üretim Faktörleri

İnsanlar gereksinimlerini karşılamak için birtakım ihtiyaçlara gerek duyarlar. Zaman içerisinde bu ihtiyaçlar da değişmektedir. Gerek geçen zamanın getirdiği yenilikler gerekse insanların ilgi alanlarının değişmesine bağlı olarak ürün ve hizmet talepleri de sürekli farklılaşır. Tüm bu mal ve hizmetlerin üretilmesi için bazı girdilerin olması gerekmektedir. Üretimde kullanılan bu girdilerin hepsine üretim faktörleri adı verilir (Özkan, 2004, s. 25).

Üretim; insanların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla sarf edilen çaba ve faaliyetlerin tümüdür. Üretimin gerçekleştirilebilmesi için birtakım öğelerin bir arada bulunması gerekir. Ancak tüm faktörler bir arada bulunursa üretim gerçekleşir. Klasik ekonomide üretim faktörleri şu üç şekilde sıralanabilir. Bunlar; emek, sermaye ve doğal kaynaklardır. Klasik ekonomiden farklı olarak modern ekonomilerde bu üç kavrama bir yenisi daha eklenir. Bu kavram ise girişimci kavramıdır.

1.1.1. Emek Faktörü

Emek, üretim faktörleri içerisinde en temel yere sahip olan faktördür. Üretim faktörleri içerisinde olmazsa olmaz faktör olarak emek; üretimin karşılanmasında insan gücünün kullanılmasıdır.

Bir ülkenin nüfusu o ülkenin emeğinin kaynağı olarak tanımlanmıştır. Yani bir ülkede oluşmuş olan emek potansiyelini belirleyen faktörler o ülkenin nüfusu ve nüfusun sosyo-ekonomik yapısıdır. Ancak nüfusun hepsi bazı nedenlerden dolayı emek faktörüne dahil edilememektedir. Emek miktarında dikkate alınan nüfus ise yalnızca 14-65 yaş arasındaki nüfus yani aktif nüfustur. Bir ekonomide emek denilince akla gelen ilk şey insan gücüdür. Ayrıca emek bağlamında, emekte kullanılan bir enerji

tüketiminin de var olduğu söz konusudur. Enerji tüketimi için ise zihinsel ya da bedensel olarak iki tür oluşum vardır. Ancak söz konusu emekten bahsedebilmek için tüketilen bu enerjinin üretim faktörüne ayrılmış olması gerekmektedir (Özkan, 2004, s. 27).

Başka bir deyişle emek, insan faaliyetinin üretime katılmasıdır. İnsanın bu faaliyeti sonucunda elde ettiği kazanca ise “ücret” denir. Yani ücret; emek verenin, verdiği emeği karşılığında hakkettiği paradır. Ücret, emeğin fiziki gücü veya zihinsel yeteneği olarak yapılan işlere göre değişiklik gösterir.

1.1.2. Sermaye Faktörü

Sermaye kavramı literatürde çok farklı anlamlar alarak çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Bu kavram zaman içerisinde ise ihtiyaçlarla ve gelişen ekonomilerle doğru orantılı olarak değişik isimler almıştır. İktisat tanımlamaları içerisinde ise her zaman kendinden söz ettirmiştir.

Klasik iktisadi düşüncenin öncüleri Smith ve Ricardo tarafından tanımlanan ve daha sonra Neo-klasik iktisat döneminde de üzerinde durulan sermaye faktörü; dar anlamda, üretilen ve üretim sürecinde kullanılan maddi ve fiziki kaynakları kapsayarak bu süreçte kullanılan en önemli faktörlerin başında gelir (Karaçay ve Varol, 2015, s. 102).

Sermaye kavramı iktisatta sıkça karşılaşılan bir kavram olmakla birlikte aynı zamanda iktisadın temel tanımlarından bir tanesidir. Sermaye ilk olarak klasik ekonomilerde ortaya çıkmış ve daha sonra Neo-klasik iktisatta kabul görmüştür. Sermaye, üretim sürecinde kullanılan her türlü binalar, yollar, köprüler, fabrikalar, barajlar, doğal gaz sistemleri, elektrik, su altyapıları, taşıtlar yani kısacası her türlü alt ve üst yapı fiziki unsurlarını ifade eder.

Bir üretimin gerçekleşmesi için sermaye kavramı büyük önem taşır. Sermaye, kullanılan fiziki malların tümüdür. Bu fiziki mallar ise milli servet olarak ifade edilir. Milli servet ise bir ülkenin maddi varlıklarının toplam değeridir.

1.1.3. Doğal Kaynaklar Faktörü

Üretimde kullanılabilen, doğada kendiliğinden oluşmuş, insanların üzerinde etkisi bulunmayan her türlü yeraltı ve yerüstü zenginliğine doğal kaynak denir. Doğal

kaynaklar doğada sınırlı düzeyde bulunur ve genellikle insan müdahalesine açık değildir. Eğer ortada sonradan oluşturulan bir doğal kaynak (yapay göller, barajlar) varsa bu doğal kaynak olmaktan çıkıp sermaye olacaktır (Aruoba, 1997 s, 175).

Doğal kaynakların günümüz şartlarında teknoloji faktörüyle birleştirilerek ele alındığı görülmektedir ve teknoloji faktörünün hemen hemen her kesim için vazgeçilmez bir faktör olduğu ön plana çıkmaktadır. Teknolojinin gelişmesiyle beraber ekonomik birimlerde de gelişmeler yaşanmıştır. Üretim faktörleri arasına teknolojinin eklenmesiyle birlikte ürün üretimi sürecinde de hızlanma söz konusu olmuştur.

Teknolojinin genel bir tanımını yapacak olursak mal veya hizmet üretimi aşamasında kullanılan bilgi, beceri ve deneyimlerin toplamıdır. Yani teknoloji bir mal veya hizmet üretiminden başlanarak tüm aşamalarında dağıtım ve tüketim de dahil kullanılan teknik bilgilerin tamamıdır (Alkan, 1998, s.13).

Teknolojinin gelişmesiyle bilgi, ulaşılabilir hale gelmiş, internet yaygınlaşmış, şehirler ve ülkeler arasındaki mesafeler kısalmıştır. Sanal platformlarda alışverişler, bankacılık işlemleri, ödemeler ve buna benzer birçok işlemim yapılabilmesine ortam sağlayan teknoloji pazarın küreselleşmesinde de önemli bir role sahip olmuştur.

1.1.4. Girişimci Faktörü

Girişimci kavramının literatürde bilinen ilk tanımını, 1700'lü yılların başlarında Richard Cantillon yapmıştır. Richard Cantillon 1755 yılında "Essai Sur La Nature Du Commerce En General" adlı eserinde bu tanıma dikkat çekmiştir. Bu eserinde girişimcinin risk alma özelliğini vurgulamaktadır ve bu özellik üzerinde durmaktadır. Daha sonra bu kavramı diğer iktisatçılar geliştirerek yeni tanımlamalar yapmışlardır. Bunun bir diğer örneği ise dönemin ünlü düşünürü Fransız bir iktisatçı olan Jean Baptiste Say tarafından ortaya atılmıştır. Say, Richard Cantillon'un girişimci tanımını genişleterek; "girişimcinin risk üstlenmede olduğu kadar üretim faktörlerini bir araya getirerek örgütleme ve yönetme gibi özelliklere de sahip olması gerektiği" üzerinde durarak bu konuya dikkat çekmiştir (Hisrich ve Peters, 1995, s. 6).

Say, ayrıca girişimciyi ekonomik kaynakları daha düşük verimlilikteki bölgenin dışına ve yüksek verimlilikteki alanın içine doğru kaydıran birey olarak tanımlamıştır. Say, Cantillon'a ek olarak girişimci ile sermayedar arasındaki farkı ortaya koymuştur. Bu iki kavramı birbirinden ayrı tutmuştur. Say'a göre sermayedar diye anılan kişi para

tedarik eden ve finansal risk alan kişi olarak tanımlanırken, girişimci sermayedardan farklı olarak, yeni zenginlikler ortaya çıkaracak şekilde üretim faktörlerini bir araya getirerek kullanan kişidir (Özkul, 2007, s. 347).

Say girişimci kavramı üzerine bunları söylerken zaman içerisinde girişimci kavramı yeni anlamlar bularak günümüze kadar gelmiştir. Girişimci tanımını daha açık belirtmek gerekirse; piyasadaki tüm şartlar altında fırsatları gözleyen ve fırsatları yakaladığında her türlü riski göze alarak üretim fikrini geliştirmeye çalışan ve aynı zamanda üretim faktörlerini bir araya getirip kullanan kişi olarak ifade edebiliriz (Ulusoy, 2010, s: 75).

Girişimcinin üretim faktörlerini etkin ve verimli bir şekilde kullanabilmesi gerekir. Buna göre girişimci emek, sermaye ve doğal kaynaklar olmak üzere sayılan bu üretim faktörlerini güncel olan bilgilerle sentezleyerek analiz edip daha sonra ise tümünü bir arada toplayarak mal ya da hizmet üreten kişi olarak tanımlanmıştır (Çetinkaya Bozkurt vd., 2012, s. 232).

Kısaca girişimci tüm güncel verileri kendi bilgi ve tecrübesine dayanarak ve aynı zamanda üretim faktörlerini de bu üretim sürecine katarak bu işlem sonucunda mal ve hizmet üreten kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ürettiği mal ve hizmetler sayesinde insan ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olur. Bu da üretim süreci döngüsünün sürekli olarak karşılanması demektir.

Girişimciler ekonomide önemli bir rol oynarlar. Bu yüzden ekonomide bazı fonksiyonları yerine getirirler. Bunlardan birkaçı şu şekildedir. Yeni bir üretim metodunun geliştirilmesi ve uygulanması, yeni ürünün veya hizmetin üretilmesi, yeni hammadde kaynağının bulunması, yeni pazarların araştırılması ve uygun bulunanların açılması, endüstrinin yeniden yapılandırılması ve güçlü organizasyonlar kurmak gibi yeni görevleri üstlenirler. Böylece ekonomide doğrudan söz sahibi olurlar.

1.2. Sermaye Kavramı

Bu çalışmada beşeri sermaye kavramı üzerinde durulacağı için bu kavram daha geniş bir biçimde ve tüm yönleriyle ele alınacaktır. Yukarıda da bahsedildiği üzere üretim faktörleri içerisinde önemli bir yere sahip olan sermaye kavramı kısaca bir ürün veya hizmet elde edebilmek amacıyla kullanılan maddi kaynaktır. Sermayenin literatürde birçok tanımı vardır.

Sermaye kavramına değinen ilk iktisatçı Karl Marx olmuştur. Marx üretim sürecinde yer alan ürün arzının nihai aşamasında ve tüketim kısmında işçi sınıfıyla burjuvazi arasındaki ilişkileri konu almış, malların bu süreçteki ilişkilerden nasıl ortaya çıktığını konu edinmiştir. Burjuvazi ve işçi sınıfının arasındaki sosyal ilişkilerinden doğan sürece yönelik analizlerde bulunmuştur. Marx bu analizlerinin sonucunda ise sermaye faktörünü, üretim ve buna bağlı olarak değişim sürecindeki bir artık değer olarak ele almaktadır. Yani artık değer kavramı üretim ile tüketim aşamasındaki malların ve paranın dolaşımında kullanılan, üretim yapmak için gerekli olan araçları kontrol eden kapitalistler veya burjuvaziler tarafından ortaya çıkarılan artık değer parçasıdır. Artık değer ise işçinin, üretim için verdiği emeğin kendisine karşılık gelen ve bu şekilde ödenmiş olan değer üstünde ürettiği ayrıca da iş sahibinin, karşılığını ödemediği sahip olduğu ek değerdir. Kapitalist toplumlarda bu yapıyla sermaye, birbiriyle ilişkilidir. Ayrıca farklı iki ögeyi sunmaktadır. Bunlar;

1. Sermaye faktörünün kapitalist gruplar aracılığıyla üretilmiş ve kazanılmış artık değer bütününe parçası olduğu,
2. Sermaye faktörünün serbest piyasada bir kazanç beklentisi içine girmesiyle Kapitalistlerin sahip oldukları malların üretim ve tüketimi açısından yaptıkları yatırımı ifade eder (Lin, 2001, s. 8).

Özetleyecek olursak sermaye, artık değer kavramının bir parçası olacak şekilde bu sürecin sonucunda meydana gelen ürün olarak karşımıza çıkmaktadır ve ayrıca artık değer kendi içinde üretildiği ve bu süreçte gizlendiği bir yatırım süreci olarak kabul görmektedir. Tüm bunlardan dolayı hakim olan sınıf yani kapitalistler, üretim sürecinin bir parçası olarak yatırım yapmaya katkı sağlamak ve artık değeri oluşturmaktadır. Bu yüzden Marx'ın söz konusu teorisinin, burjuvazi ve işçi sınıfı grupları açısından aralarındaki bazı tanımlayıcı sosyal ilişkiler kavramına dayandığı belirtilmektedir (Lin, 2001, s. 8-10).

Üretimin yapılabilmesi için gerekli ve en önemli koşul olan sermaye kavramını şu şekilde de tanımlayabiliriz. Sermaye var olan servetin sabit ve devamlı olarak kabul gören bölümüdür. Yani belirli bir bedel için bu süreçte yer alan sermaye kavramı birden çok dönemde kullanılan ve emeğin verimliliğini arttıran kendisi de emek gibi üretilen her türlü araç, gereç, makine, teçhizat vb. kapsar. Bu yönüyle gelir yaratma özelliğine sahip mali veya fiziksel araçların tümüdür.

1.3. Sermaye Çeşitleri

Sermayenin türleri vardır. Sermaye türleri günümüzde kültürel sermaye, sağlık sermayesi, ekonomik sermaye, fiziki sermaye, entelektüel sermaye, örgütsel sermaye, bilgi sermayesi, beşerî sermaye ve sosyal sermaye gibi kavramlardan oluşur. Fakat tartışmaların en yoğun olduğu kavramlar beşeri sermaye, fiziki sermaye ve sosyal sermaye olarak karşımıza çıkmaktadır (Karaçay ve Varol, 2015, s. 103).

Bu nedenle daha belirgin ve sık kullanılan sermaye türleri içerisinde üç sermaye çeşidi; sosyal sermaye, beşeri sermaye ve fiziki sermaye konuları daha çok vurgulanmıştır. Sermaye çeşitlerini ele alan birçok araştırmacı vardır.

Bu araştırmacılardan birisi olan Bourdieu alanlar içerisinde süregelen hakimiyetin güçler arasındaki çabası sırasında ortaya çıkarılmaya ve elde edilmeye çabalanan sermaye çeşitlerini; ekonomik, sosyal (ya da toplumsal), simgesel ve kültürel olarak dört farklı kategoride ifade eder.

1-Ekonomik sermayeyi, direkt olarak ve hemen paraya çevrilebilen sermaye türü olarak tanımlamıştır.

2-Sosyal sermaye bireylerin sosyal ilişkilerinden ve sosyal sorumluluklarından doğmaktadır ve bazı şartlar sağlandığında ekonomik sermayeye dönüştürülebilmektedir.

3-Kültürel sermaye de tıpkı sosyal sermaye gibi belli şartlar altında ekonomik sermayeye dönüştürülebilen sermayedir.

4-Bireylerin sosyal bağlantıları ve grup ilişkileri üzerinden sahip olduğu sermayeleri, satın alma gücü, eğitimi, dil becerileri, beğeni yetileri gibi farklı alanlarda diğer insanların bu yaşam içinde birbirlerine karşı bir koza dönüştürülebilir. Bu durum alışkanlıkların sürekli bir şekilde tekrarlanarak yeniden üretilmesini, üretilirken de aynı zamanda dönüşmesini sağlar (Bourdieu, 1985, s. 724).

1.3.1. Kültürel Sermaye

Kültürel sermaye, en geniş tanımıyla sosyalleşme ve eğitim sürecinde kazanılan tecrübe ve bilgi birikimlerinin tamamını ifade eden kavramdır. Başka bir deyişle bireylerin veya belli bir topluluğun aralarında paylaştıkları tutum, kültürel eğilim, inanç, iş yapış şekli, gelenek ve ifadeler sonucunda edindiği ve öğrendiği tecrübeler veya zamanla kazandığı beceriler olarak açıklanmaktadır (Avcı ve Yaşar, 2014, s. 67).

Kültürel sermaye belli bir alanda önde gelen kişilerin eğitim aracılığıyla bireylere empoze ettiği bir yapıdır. İlk olarak Pierre Bourdieu'nun ortaya attığı sermaye çeşitlerinden biri olan kültürel sermaye; bireylerin toplumda iki adet farklılaştırma ilkesi olan kültürel sermaye ve ekonomik sermayeye göre nasıl konumlandıklarını göstermektedir. Bourdieu'ya göre kişiler yaşadıkları toplumda barındırdıkları kültürel ve ekonomik sermayelerin kendi paylarına düşen dağılımlarına göre bir konum alırlar (Türk, 2015, s. 136).

Bourdieu, kültürel sermayede üç farklı şeklin olduğunu öne sürmektedir: “Cisimleşmiş halde, yani beden ve zihnin uzun süreli yatkınlıkları ve alışkanlıkları ile beden kullanım tarzı şeklinde; nesneleşmiş halde, kültürel meta olarak (resimler, kitaplar, sözlükler, enstrümanlar, makineler vb.) ve son olarak da kurumsallaşmış halde eğitim vasıfları ile güvenceye alındığı varsayılan kültürel sermaye bütünüyle kendine has niteliklere sahip olduğu için ayrılması gereken bir nesne biçiminde (okul unvanları gibi)” kendini gösterir (Türk, 2015, s. 137). Eğitimin tek kanalı elbetteki okullar değildir, bireyin okullardan önce eğitime başladığı ilk kurum ailedir. Aile, kültürel sermaye kazanımının başladığı ilk yerdir. Dolayısıyla kültürel sermaye aileden gelen birikimlerin ve ilerleyen dönemde eğitim kanalı aracılığıyla kazanılan becerilerin toplamını ifade etmeye yarar.

Kültürel sermaye kişinin entelektüel bilgi birikimiyle alâkalıdır. Kişinin kendi çabasıyla veya ailesinin etkisiyle o zamana kadar okuduğu okullar, girdiği ortamlar, kendine kattığı bilgi birikimi kültürel sermayesini oluşturur. Dolayısıyla kültürel sermayeye bilgi sermayesi de denilebilir. Bilgi sermayesi zaman geçtikçe ailelerin çocuklarına, çocukların gelecek nesillere aktardığı bir etkileşim mekanizmasıdır. Ailelerin kendi atalarından öğrendikleri kazanımlarına kendi tecrübelerini ekleyerek nesilden nesile iletmeleriyle oluşur.

1.3.2. Sağlık Sermayesi

Dünya sağlık örgütüne göre sağlık “yalnızca hastalık ya da sakatlığın olmayışı değil, aynı zamanda beden, ruh ve sosyal yönden de tam bir iyilik durumudur”. Dünya Sağlık Örgütünün tanımına göre sağlık faktörünün en temel özelliği, vazgeçilmez bir servet olarak ele alınmasıdır. Sağlık bu özelliğinden dolayı değerini hiçbir zaman kaybetmeyecektir. Zamanla ülkelerin üzerinde yoğunlaşacakları bir konu olarak kalacaktır (WHO, 1981, s. 19).

WTO'nun tanımından da anlaşılacağı üzere sağlık kavramı gerek bireyler gerekse ülkeler açısından büyük önem taşır. Bireylerin ruhsal ve fiziksel açıdan sağlıklı olması demek daha fazla üretim anlamına gelmektedir. Kısaca belirtmek gerekirse sağlıklı bireyler üretim sürecinde daha etkin bir rol üstlenmektedir. Buna bağlı olarak da sağlık alanına yönelik yatırımlar önem kazanmaktadır. Sağlık alanına yapılan yatırımlar hiçbir zaman boşa gitmez ve bu yatırımlar sayesinde bireyler üretim sürecine daha verimli bir şekilde katılır ve böylelikle ülke ekonomisi kalkınmaya başlar. Ülkelerin sağlık sermayesinden çokça bahsetmelerinin nedenleri arasında sağlık sermayesine ayrılan bütçenin zamanla artması ve bu payın giderek büyümesiyle sağlık ekonomisi kavramının önem kazanmasıdır.

Sağlık sermayesi bir diğer adıyla sağlık ekonomisi, ekonomi biliminde kullanılan kavramların sağlık sektörüne uygulanmasıyla oluşmuştur. Sağlık sektörü gün geçtikçe gelişmiş ve bu sektöre ayrılmış kaynaklar dahilinde zamanla gelişmiştir. Dolayısıyla da bir bilim dalı olarak ele alınmaktadır (Güven, 2016, s. 2).

1.3.3. Ekonomik Sermaye

Ekonomi, bireylerin üretim sürecine katılarak üretim yapması ve bu ürettikleri mal ve hizmetleri satmaları sonucunda piyasada birbirlerine karşı etkileşimleriyle oluşan bir bilim dalıdır. Sermaye ise yukarıda bahsedildiği gibi mal ve hizmet elde edebilmek amacıyla üretimde kullanılan maddi kaynaktır. Ekonomi ile sermaye kavramları birleşince ekonomik sermayeyi oluşturur.

Ekonomik sermaye, şirket pay sahiplerini, mevcut ekonomik ve oluşabilecek potansiyel eksiklerden (beklenmeyen değişikliklerden dolayı ortaya çıkabilecek kayıplar nedeniyle firmanın ekonomik kıstasında eksilmeye neden olması) korumak amacıyla, ölçülen tahmini sermaye rakamıdır. Ölçülürken belirli bir güven ve sermaye aralığı ile ölçülür (Operasyonel Risk Çalışma Grubu, 2006, s. 96).

1.3.4. Bilgi Sermayesi

Bilgi; insan aklının aldığı ve alabileceği tüm gerçekler, olgular ve ilkeler olarak adlandırılır. Bilgi ekonomisi ise adından da anlaşılacağı üzere küreselleşen dünyada önemli bir yere sahip olan ve gün geçtikçe değerini artıran “bilgi üretmek” anlamına gelir. Bireyler ve kurumlar öğrenerek bilgi üretirler ve böylece bilgi sermayesini ortaya çıkarırlar. Bilgi sermayesi daha çok kurumlar tarafından geliştirilir.

Günümüz bilgi toplumlarında insanların sermayesi bilgidir. Bilgi sayesinde toplumlar temel güç ve ana sermaye yapısıyla hareket eder. En ilkel toplumlardan tarım, sanayi ve bilgi toplumlarına kadar her dönemin kendine has özellikleri olduğu ve bu karakteristik özelliklerin zaman içerisinde gün yüzüne çıktığı görülmektedir. Bilgi çağında en önemli gücün bilgi olduğu, bilginin üretiminin ve kitlelere ulaştırılmasının yaygınlaştığı, tarım ve sanayiden çok bilgi alanında çalışanların çoğunlukta olduğu, insanların sürekli öğrenmeye ve öğretmeye açık hale gelmesi yeni bir toplumsal ve ekonomik devri ifade etmektedir (Yılmaz, Şahin ve Güler, 2005, s. 92).

Bilgi toplumuna geçiş sürecinde; ülkenin ekonomisindeki dönüşüm, yeni sınıfların ortaya çıkması ve bilginin önem kazanması bu süreçte ön plana çıkmıştır. Ekonomi, bilgi toplumuna geçişle beraber hızla bu yeniliğe adapte olmuştur. Bilgi toplumlarında önemli olan beyin gücüdür. İşletmelerin aradığı özellik beyin gücüne dayalı bireylerdir. Bilgi sayesinde işletmelerde sermaye olarak bilgi kullanılır. Bilgi toplumlarında maddi varlıklar önemini yitirmiş ve bilişim önem kazanmıştır.

1.3.5. Entelektüel Sermaye

Günümüzde firmaların maddi olmayan varlıklarının tanımlanması, yönetilmesi, ölçülmesi ve raporlanması entelektüel sermaye olarak tanımlanır. Entelektüel sermaye bilgi sermayesi ile benzer anlam taşır.

Bilgi toplumuna geçiş sürecinde, ortaya çıkan bilgi teknolojileri işletmelerde görünmeyen bazı değerlerin pazar paylarını oluşturduğunu ve bunların entelektüel sermaye olarak tanımlandığını söylemektedir (Yılmaz Şahin ve Güler, 2005, s. 94).

Entelektüel sermayenin buna benzer bir tanımı daha vardır. “İşletmeye piyasada rekabet üstünlüğü kazandıran işletme çalışanlarının bildiği her şeyin toplamıdır” (Stewart, 1997, s.20). Stewart bu tanımda entelektüel sermayeyi insanın yaşamı boyunca gerek ailede gerek okulda ve sosyal hayatında kendine kattığı tüm bilgi, birikim ve tecrübe olarak tanımlamış ve insanın bilgisiyle beraber kendi alanında üstünlük sağlayabileceğini ortaya koymuştur.

1.3.6. Örgütsel Sermaye

Örgütün üretim yapmak için kullandığı ve içsel, maddi olmayan, işletmenin sahip olduğu varlıkların tümüne örgütsel sermaye denir. Bunlardan bazıları; işletmenin temel değerleri, kültürü, benimsenen sistemleri, misyonu, mevcut veri tabanlarını

kullanabilme yetileri, yönetim felsefesi, şirketlerin stratejik kavramlarının bilinmesi ve uygulanması, örgüt stratejisi vb. olarak açıklanmaktadır. Ayrıca amblemler, AR-GE, yenilik, ticari marka ve sırlar, telif hakları, patentler de örgütsel sermayenin ayağını oluşturur.

Örgütsel sermaye yapısal sermaye olarak da tanımlanabilir. Yapısal (Örgütsel) Sermaye, herhangi bir işletme vasıtasıyla oluşturulan ve tamamen işletmenin sahip olduğu, üretilen ürün ve hizmetlerin üretilip dağıtılmasına yardımcı olan ve işçilerin potansiyellerini artıran varlıkların tümüne verilen addır (Şanal ve Ölçer, 2007, s. 481).

1.3.7. Fiziki Sermaye

Sermaye birikimi yukarıda da bahsedildiği üzere çoğu iktisatçı tarafından ekonomik kalkınmanın esas dayanağı olarak ele alınmaktadır. Sermaye birikimi genel itibarıyla, bireylerin üretmiş olduğu ürünlerin ekonomik değerlerinin tamamını tüketime ayırmayıp, bir bölümünü yine üretimi gerçekleştirmek amacıyla sermaye mallarına ayırmasıdır. Aletler, ulaşım araç ve sistemleri, makineler, fabrika, sanayi gereçleri ve donanımları gibi sermaye kompozisyonu içinde üretimin arttırılmasında büyük rolü olan nesnelere, fiziki sermayenin değişik kalemleridir (Yılmaz ve Danişoğlu, 2017, s. 121)

Sermaye çeşitlerinden önemli bir yere sahip olan ve ayrıca sermaye kavramlarından ilki olan üretim için etkisi yadsınamaz büyüklükte olan bu kavram aynı zamanda kalkınmayı amaçlayan toplumlar için büyük önem taşır. Çünkü kalkınmanın tam anlamda sağlanması için tüm bu araçların etkin bir biçimde kullanılması gerekir.

Fiziki sermaye ekonomik kalkınma için olmazsa olmaz sermaye çeşididir. Başka bir deyişle fiziki sermaye araç, makine ve teçhizat gibi üretimin temel araçlarını ve dolayısıyla da alt yapıların ortaya çıkardığı değeri ifade etmek için kullanılan bir sermaye türüdür (Ardahan, 2014, s. 40). Yani insanların bilinçli çaba ve faaliyetleri sonucunda ortaya çıkarılan kaynaklar (binalar, uydular, parklar, barajlar vs.) fiziki sermaye olarak ifade edilir (Aktan ve Çoban, 2008, s. 5). Bu tür sermaye kullanıcıları bir üretim faaliyetinde bulunmak için fiziki sermaye olarak adlandırılan araçları kullanırlar.

1.3.8. Sosyal Sermaye

Sosyal sermaye kavramı iki terimden meydana gelmektedir. Sosyal bilimlerde yer alan “sosyal” ve ekonomiye özgü olan “sermaye” kavramlarının birleşmesiyle

oluşmuş ve bu kavramın bilimsel olarak incelenmesine olanak veren tartışmaların ana konusu olmuştur (Yağmur, 2017, s. 2).

Sosyal sermaye kavramı sosyoloji, iktisat, siyaset bilimleri, eğitim sosyolojisi, organizasyon bilimleri gibi farklı alanlarda kullanılmaktadır. Son yıllarda “Sosyal Sermaye” sözcüğü ekonomik bağlamda iktisat biliminde adından söz ettirmeye başlamıştır.

Ayrıca OECD'nin yaptığı açıklamaya göre sosyal sermaye tek bir tanımdan oluşmaz. Sosyal sermayeyi açıklamada dört kavramdan bahsedilmiştir. Bunlar; antropolojik, sosyolojik, ekonomik ve siyaset bilimi yaklaşımlarıdır.

- 1- Antropolojik yaklaşıma göre insan ilişkilerinin sağlanması için doğal içgüdülerle hareket edilmesi gerekir.
- 2- Sosyolojik yaklaşım toplumsal normları ve insan motivasyonunu konu alır. Bu iki davranış biçimi sosyolojik yaklaşımın ana konusudur. Bu iki kavram sosyal organizasyonun özelliklerini vurgulamaktadır. Mütakabiliyet normları ve sivil katılım ağları gibi özellikleri karşılıklı insan ilişkilerinde güven sağlar.
- 3- Ekonomi literatürü insanların, kişisel hizmetlerini en üst düzeye çıkaran, başkalarıyla etkileşime geçmeye karar veren ve çeşitli gruplarla ilişkileri yürütmek için sosyal sermaye kaynaklarına başvuran bileşenleri içerir. Bu yaklaşımda odaklanılacak konu yatırımdır.
- 4- Siyaset bilimi ise insan ilişkilerinde kurumların rolünü, siyasal ve toplumsal normları tanımlar. (OECD, 2001, s. 40).

Sosyal sermaye bir toplumda yaşayan bireylerin ve bireylere mal ve hizmet sağlayan kurumların birbirlerine karşı güven dolu ilişkiler içinde olmaları, toplumun bir arada yaşama ve iş görme potansiyelini ortaya koyan bir sermaye çeşididir. Toplumların kalkınmasında ya da ekonomilerinin yüksek performans göstermesinde etkili olan kavram sosyal sermaye kavramıdır. Üstelik sosyal sermaye konusu sağlık düzeyinden eğitim alanına, ekonomik kalkınmadan politika performansına kadar birçok alt disiplinlerle bağdaştırılmakta ve araştırma konusu yapılmaktadır (Çalışkan, 2010, s. 2).

1.3.9. Beşeri Sermaye

Beşeri sermayenin köklerine bakacak olursak “Beşeri” kelimesi “insana ait olan” ya da “insanla ilgili” anlamlarını taşır. Beşeri sermaye kelimesi de insan sermayesi

anlamına gelir. İnsanın kendine yaptığı birikim bu sermayeyi oluşturur. Bireyler ne kadar fazla bilgi birikimine sahip olurlarsa toplum içinde de o kadar fazla saygınlık kazanmaktadırlar. Toplumların gelişmişlik seviyeleri ve bireylerin eğitim düzeyleri arasında her zaman yakın bir ilişki vardır.

Bir toplumun bireyleri ne kadar sağlıklı, eğitilmiş, beceri sahibi ve donanımlı olursa o ülke o kadar gelişmiştir. Tüm bu insan gücü, beşeri sermayeyi oluşturmaktadır. (OECD, 2001, s.18).

Kendini yetiştirmiş insan gücü olarak bilinen beşeri sermaye kavramı, genel olarak daha iyi eğitim almış ve bu eğitimler sayesinde beceri kazanmış insan kaynağı olarak tanımlanabilir (Han ve Kaya, 1997, s. 130).

Gelişen dünyada önem kazanan beşeri sermaye kavramı ekonominin en önemli unsurlarından sayılmaktadır. Nitekim üretim faktörleri arasında hepsi kalkınmada önemli bir yer tutarken, bu faktörler insan gücü kadar etkili değildir. İnsan gücünün ülkelerin gelişmişlik seviyesine sağlayacağı fayda ise, o ülkedeki insana verilen öneme bağlıdır. İnsan gücüne yapılan yatırım ile iş dünyasında üretilen mal veya hizmetlerin verimliliğini artırmak, teknolojik gelişmeleri yaygınlaştırmak ve yeni mal ve hizmet üretimini sağlamak amaçlanır. Ayrıca eğitilmiş işgücü ile topluma fayda sağlanmaktadır.

Beşeri sermaye, verimliliğe ve ekonomik büyümeye olumlu yönde etki eder, kişilerin sahip olduğu bilgi, deneyim, beceri gibi bireylerin donanımlarının tümünü kapsamaktadır. Ayrıca beşeri sermaye üretim faktörlerinin (emek, sermaye, girişimci ve doğal kaynaklar) daha etkin bir biçimde kullanılmasını sağlar (Akça, 2015, s. 855). Bu sayede bireyler üretim yapıp, üretimlerini zamanın koşullarına ve teknolojiye bağlı olarak kolaylaştıracaklardır. Geliştirdikleri yeni üretim teknikleriyle üretim ivme kazanacaktır. Böylece beşeri sermaye ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkileyecektir.

OECD'nin yapmış olduğu tanıma göre, ekonomik faaliyetlerle ilgili olarak ve bu üretim faaliyetleri sonucunda kişilerde ortaya çıkan bilgi, beceri ve diğer kazanımları, dolayısıyla bireyin üreterek ürün ortaya çıkarabileceği bütün nitelikleri kapsamaktadır (OECD, 1998, s. 8).

Yukarıdaki cümleden de anlaşılacağı üzere beşeri sermaye kavramı fiziki sermaye olarak adlandırılan değişmez sermayenin tek başına bir anlam ifade etmediği, bundan dolayı da daha fazla artı değer üretilebilmesi için parayla ölçülebilen varlıkların dışında kalan ve maddi bir karşılığı olmayan değerlerin kısaca kişisel beceri ve niteliklerin dahi iktisadi kabul edildiği vurgulanmıştır. Bu vurgulama bireyin sermayeleşmesi sorununa netlik kazandıran başka bir yöndür. Tüm bu açıklamalar doğrultusunda OECD tarafından beşeri sermaye için yapılan genel geçer tanımlama şu şekildedir: “Beşeri sermaye, kişilerde var olan bilgi, yetenek, beceri ve nitelikler ile ekonomik faaliyetlere somut olarak yansiyabilecek diğer bireysel özelliklerdir (OECD, 1998, s. 10).

Beşeri sermaye (human capital), sosyal bir kavram olarak açıklanmaya çalışıldığında, bu kavramın ortak bir tanımı yapılamamaktadır. Beşeri sermaye kavramı, kişilerin, üretim yaparken bu süreçle alâkalı olarak, diğer yandan da kişilerde var olan bilgilerinin, tecrübelerinin, becerilerinin, yeteneklerinin, yaptığı işe duyduğu duygusal bağlılığının, değerlerinin ve davranışlarının vardığı seviyeyi; öte yandan kişilerin zihinsel ve bedensel olmak üzere zindeliği veya sağlamlığını ortaya koyan bir kavram olma özelliğini taşır (Keskin, 2011, s. 128).

Beşeri sermaye, insanların bilgi ve beceri donanımı olarak tanımlandığında, bireylerin beşeri sermaye gücünün en önemli belirleyicisi eğitimidir. Eğitim, üretim faktörleri arasında yer alan sermaye ve doğal kaynaklar gibi bu faktörlerin daha etkin olarak kullanılmasına yarayan ekonomik verimliliği ve büyümeyi olumlu yönde etkileyen bir faktördür. Buna bağlı olarak beşeri sermaye kavramı kişilerde var olan bilgi, beceri, deneyim gibi olumlu farklar yaratan olguların tümünü kapsamaktadır. (Atik, 2006, s. 6).

Ayrıca beşeri sermaye, sanayi devrimiyle ortaya çıkan toplumlardaki fiziki sermayeye bir seçenek olarak, ilerleyen zamanda bilgi toplumunda ortaya çıkmış ve tüm ülkeler açısından önem arz eden bir ekonomik kalkınma stratejisi olarak değer kazanmıştır. Bilgi toplumunda çalışan personelin alt yapısının olduğu bir durum olarak karşımıza çıkan beşeri sermaye, en dar anlamıyla alanında uzmanlaşmış bireyi anlatan bir tanımdır. Dolayısıyla bu sermaye şeklinde önem arz eden konu bireye olan yatırım, kalkınmak ve gelişmek olarak öncelikli ve ilk hedeftir (Özyakışır, 2006, s. 53).

Toplumun gözle görülür parametrelerinde görülen ancak herhangi bir artış oluşturmeyen insana yapılan yatırımı ele alan Lobleyle'e göre beşeri sermaye, işgücünün birikmiş becerileri olarak tanımlanabilir (1995, s. 64). Diğer sermaye biçimlerinin ortaya çıkışı gibi beşeri sermayeye yapılan yatırımda da bir kar ortaya çıkması beklenebilir. Örneğin bir birey üç-dört yılını kendi eğitimine, gelişmesine ve kariyer yapmaya harcamışsa, gelecek çalışma hayatında da verdiği emeğin karşılığını görerek daha yüksek bir gelir elde etmek gibi bir beklenti içinde olması muhtemeldir.

Beşeri sermaye kavramı fiziki sermayenin yanında ekonomik kalkınma için olmazsa olmaz bir kaynaktır. Bu nedenle bu kavram ekonomik kalkınmayla eşdeğerdedir. Kalkınmanın olduğu koşullara bakıldığında beşeri sermaye yatırıma verilen önem anlaşılmaktadır.

Farklı bir açıklama olarak beşeri sermaye üretim aşamasında nihai mal üretimi için daha önce sarf edilen çaba ile bu süreçte harcanan emek, zamanla sermaye kavramına dönüşmüştür ve bu döngüde harcanan enerjinin bir kısmı ücret olarak emekçilere ödenmektedir. Fakat işveren, işçinin emeğiyle kazandığı ücreti vermemek için işgücünü her zaman kendi elinde bulundurmaya istemektir. Emeği de karşılığı ödenmemiş emek zamanı olarak tanımlamaktadır. Bu durum emek-gücünün metalaşmasına ve bunun sonucunda da beşeri sermaye olarak karşımıza çıkmasına neden olmuştur (Şimşek, 2015, s. 15).

Yukarıdaki tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere beşeri sermayenin esas kaynağını oluşturan etmen eğitimidir. Ayrıca toplumun sağlık alanındaki yüksek düzeyi de beşeri sermayeye katkı sağlayan ve böylece gelişmesine ciddi oranda etki eden diğer bir unsurdur. Toplumdaki bireylerin sağlık düzeyleri ile ekonomik gelişmişlik arasında doğrusal bir ilişki den bahsetmek mümkündür. Ekonomisi belli gelişmişlik seviyesine gelen toplumlarda, sağlık yatırımı için ayrılan ödenekler arttığında kişilerin sağlık hakkındaki bilinci de doğrusal oranda artmaktadır. Tüm bunlarla beraber, sağlık seviyesinde yaşanan gelişme de ekonomik büyüme ve kalkınmayı hızlandırmaktadır. Örnek verilecek olursa, sağlıklı olan kişilerin eğitimlerinin daha kolay olabileceği ve bundan da önemlisi sağlıklı kişilerin eğitimi olmaları halinde eğitime ayrılan yatırım harcamalarından daha uzun zamanlı yararlanma olanağı doğması, eğitimin yanı sıra ayrıca sağlık faktörüne de önem verilmesi gerekliliğini gözler önüne sermiştir (Taban, 2004, s. 4).

Genelde eğitim kanalıyla ortaya çıkan beşeri sermaye çalışma aşamasında “yaparak öğrenme” şekliyle de oluşabilmektedir (Taban ve Kar, 2006, s. 163). Böylece beşeri sermaye üretim aşamasında eğitim faktörünün yanı sıra yaparak öğrenme şekliyle karşımıza çıkmaktadır.

Beşeri sermayenin en genel tanımı olan kavram ise bilgi ve becerilerin tamamı olarak açıklanmaktadır. Başka bir deyişle beşeri sermaye, adından da anlaşılacağı üzere iktisadi olarak kişilerde gerçekleşen bilgi, beceri ve diğer özellikleri kapsamaktadır. Geniş çaplı bir şekilde ele alınacak olursa, bireyin üretken bir biçimde ortaya çıkaracağı tüm nitelikleri ifade etmektedir. Bahsedilen bu becerileri kazanmak için ise, kişinin bir çaba içerisinde bulunması şarttır. Örneğin, daha yüksek bir niteliğe sahip olunmasını gerektiren, doktorluk, akademisyenlik, avukatlık gibi meslekler için bireyin ilk olarak ilköğretim seviyesinden başlayarak ortalama yirmi yıl veya daha fazla bir eğitim aşamasından geçmesi lazımdır. Bundan dolayı tüm bu becerileri kazanmaya yönelik olarak katlanılan birtakım faaliyetler bireyin kendine olan yatırımı olarak ifade edilmektedir. Eğitim, mesleki göç ve sağlık gibi unsurları da içeren beşeri sermaye gerek bu etkilerinin ölçülmesinde kolaylık sağlaması gerekse önemi nedeniyle eğitim faktörüne olan yatırımların üzerinde bu kadar fazla durulmasına neden olmuştur (Yumuşak ve Bilen, 2000, s. 82).

Tüm bu tanımlamalardan yola çıkarak beşeri sermaye oluşturmak için öncelikle eğitim sisteminin sağlam temelli olması gerekmektedir. Bundan dolayı eğitimin bilgi ve becerisi yüksek nitelikli ve uzmanlaşmış bireyler yetiştirmeye yönelik olması gerekmektedir.

Aşağıda görülmekte olan tablodan da anlaşılacağı üzere 2016 yılında OECD verilerine dayanarak bazı ülkelerin öğrenci başına düşen eğitim harcamalarının ABD doları cinsinden değerine bakılmıştır. Tabloda eğitim alanında öğrencisine en yüksek harcamayı yapan ülkelerin başında Lüksemburg, Norveç ve Amerika Birleşik Devletleri gelmektedir.

Türkiye bu ülkeler arasında 19. Sırada yer almaktadır ve eğitim giderinin 4.134,1 olduğu görülmektedir. Ülkeler eğitime ne kadar fazla harcama yaparlarsa o ülkelerin o kadar beşeri sermaye yatırımına katkı yaptığı söylenir. Beşeri sermaye yatırımı eğitim

ile doğrudan ilişki içerisinde. Eğitim faktörü beşeri sermaye içerisinde gerekli olan en önemli unsurdur.

Tablo 1. 2016 yılı OECD ye göre ilköğretim aşamasında öğrenci başına düşen eğitim harcamalarının ABD doları cinsinden değeri

ÜLKE	USD/Öğrenci
Lüksemburg	20.892,1
Norveç	13.275,1
Amerika Birleşik Devletleri	11.727,0
Avusturya	11.688,6
Birleşik Krallık	11.629,6
Kore	11.047,4
İsveç	10.853,3
Japonya	9.104,7
Almanya	8.600,8
Hollanda	8.477,6
İtalya	8.425,8
İsrail	7.971,3
Fransa	7.395,3
Polonya	6.757,4
Yunanistan	5.809,7
Çek Cumhuriyeti	5.207,1
Macaristan	5.089,2
Şili	5.063,8
Türkiye	4.134,1
Arjantin	3.364,8
Brezilya	3.109,9
Meksika	2.874,5
Endonezya	1.514,4

Kaynak: OECD, Eğitim finansmanı göstergeleri, 2016

Bu tablodaki verilere göre 2016 yılında eğitime en yüksek 20.892,1\$ kadar harcama yapıldığı görülmektedir. Harcaması yüksek olan ülkelerin dolayısıyla birim

öğrenci başına en çok harcama yapan ülkeler olması olasıdır. Bu durumda eğitime harcanan para, beşeri sermayeye yatırım yapıldığının en önemli göstergesidir.

1.4. Beşeri Sermayenin Tarihsel Süreci

Merkantilist Dönem ile başlayan beşeri sermayeye yönelik tartışmalar, Klasik ve Neo-klasik Dönemlerde gelişerek olgunlaşmıştır. Beşeri sermayenin bilinen en eski tanımını ise Thurow yapmıştır. Thurow' un tanımına göre beşeri sermaye; bir kişinin üretimde gösterdiği yeteneği, bilgisi ve hüneridir. Thurow'un görüşüne göre beşeri sermayenin değeri, imal edilen mal ve hizmetler ile ölçülmektedir. Üretilen mal ve hizmetlerin değeri arttığında otomatikman beşeri sermaye faktörünün değeri de artacak, tersi söz konusu olduğunda yani mal ve hizmetlerin değeri düştüğünde ise düşecektir (Meinagh R, 2011, s. 6).

Beşeri sermaye literatürde adından çokça söz ettirse de genel kabul görmüş bir tanımlama yapılmamıştır. Beşeri sermaye kavramı iktisat biliminin doğuşuyla birlikte adından söz ettirmeye başlamıştır. Klasik iktisatçılardan günümüze kadar Schultz, Barro, Becker, Psacharopoulos gibi birçok iktisatçı tarafından ele alınmış ve kullanılan alana göre çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Dolayısıyla beşeri sermaye hakkında birçok tanımlama yapılmış ve bu tanımlar özellikle 1960'lı yıllardan günümüze kadar daha da yoğunlaşmıştır. Beşeri sermaye kavramının literatüre girmesi 1961 yılına rastlamıştır. Gelişen teknoloji ile ekonomi literatüründe yer almıştır.

Beşeri sermaye kavramı bu dönemde kullanılmaya başlanmıştır. Fakat buna rağmen insan etmeninin sermayenin bir ögesi olduğuna dair görüşlerin daha çok İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkmasıyla tüm bu görüşler bu dönemde teorik anlam ve bütünlük kazanarak literatürde kendine yer edinmiştir (Meinagh R, 2011, s. 6).

Beşeri sermaye kavramı genel olarak adından söz ettirmeye başlamasıyla birlikte Smith, Marshall ve Mill'in yaptığı çalışmalarla geliştirilmiştir. Bu iktisatçıların görüşleri modern iktisat teorisinin gelişimini pek de etkilememiştir. Beşeri sermaye kavramını geliştiren iktisatçılar Denison (1962), Schultz (1968) ve Becker (1964) gibi iktisatçılardır. Günümüzde çokça kullanılan beşeri sermaye kavramına katkı sağlayarak onu geliştirmişlerdir.

1.5. Beşeri Sermaye ve Büyüme Arasındaki İlişki

Beşeri sermaye kavramı kişilerde var olan bilgi, beceri, deneyim gibi bireylere olumlu farklar katan olgulardır. Tüm bu bilgi, beceri, deneyim, eğitim, motivasyon ve teknolojik gelişme zamanla üretim üzerinde olumlu bir etki yaratarak sermaye kapsamı içinde değerlendirilmiştir. Üretim için büyük bir öneme sahip olan bu faktörler adından sıkça söz ettirmektedir. Fakat söz konusu olan kavramların çoğu insan faktörüyle ilişkilendirilmiştir. İnsanın üretime yaptığı katkı ve niteliği kapsamında değerlendirilen bu faktörler, fiziki sermayeye nazaran beşeri sermaye kategorisinde değerlendirilmektedir (Atik, 2006, s. 6).

Beşeri sermaye faktörüne yapılan yatırımlar, işgücü, doğal kaynaklar ve fiziksel sermayenin tam tersine, spillover (yayımla) adı verilen etkilerden doğan önemli diğer fayda imkanı da ortaya çıkarmaktadır. Spillover ise bir piyasadaki değişmelerin diğer piyasaların üzerinde oluşturduğu etkilere denir. İçsel büyüme teorisi tarafından vurgulanan spillover etkisi önceden tahmin edilerek ekonomik büyümede önem taşımaktadır. Ayrıca pozitif dışsallığa sahip olan bu etki aynı zamanda büyüyen ekonomilerde rekabet arzusunu artırırken, küresel ekonomide de sürdürülebilir yüksek katma değere sahip olan bilginin gelişimini sağlamaktadır. Bilgi özellikle de ekonomik büyüme için belirleyici bir özellik taşıırken, aynı zamanda bu büyümenin en temel merkezi niteliğindedir. İçsel büyüme teorisine göre beşeri sermayeye yapılacak olan yatırımlar, yenileşme çabaları ve verimlilikteki artışlar ile doğrudan ilişkilendirilir. Hızlı yenilik adımları ve yeni bazı yatırımlar beşeri sermayeye olan yarımlara bağlıdır. Bundan dolayı tüm özel ve kamu kuruluşlarında çalışanların piyasalar için, yenilik yapmalarını gerektiren her türlü eğitim verilmesini ve aynı zamanda bireylerin nitelikleri itibarıyla en temel bulucu özelliklerinin öne çıkarılmasını sağlayan politikalar ekonomik büyüme ve kalkınmayı etkilediğinden dolayı artırılmalıdır (Şimşek ve Kadılar, 2010, s. 118).

Spillover etkileri beşeri sermaye faktörüne yapılan yatırımlardan kaynaklanmaktadır. Bu da ekonomik büyüme için insan emeği olmaksızın, bir otomasyona dönüşmektedir. Ekonomide büyümeye sebep olan spillover etkileri beşeri sermayeye yatırım olarak geri dönecektir. Daha sonra ise yapılan bu yatırımlar beşeri sermaye üzerinde yeniden uygulanacak ve bu da yatırımların getiri oranını artıran spillover etkilerine neden olacaktır. Yatırımların getiri oranında gerçekleşen artış da

yapılacak yeni yatırımlara sebebiyet verecek ve dolayısıyla bu süreç sürekli tekrarlanacaktır. Tüm bunlardan dolayı beşeri sermaye ekonomik büyümede önemli bir rol oynayarak büyümenin itici gücü haline gelecektir (Şimşek ve Kadılar, 2010, s. 119).

1.5.1. Klasik Ekonomide Büyüme Modeli

Klasik Ekonomi 1776-1850 yılları arasında oluşan bir düşünce ekolüdür. Klasik ekonominin temsilcileri olarak, D. Hume, A. Smith (1776), D. Ricardo (1817) ve J.S. Mill (1846)'i gösterebiliriz. Ayrıca J. Bentham (1780), T.R. Malthus (1820), J.C.L.S. de Sismondi (1803), N. Senior (1836), J. B. Say (1803), Frank Ramsey (1928), Allyn Young (1928), Frank Knight (1944), Joseph Schumpeter (1934) gibi iktisatçılar bu dönemin önemli iktisatçılarıdır. Klasik dönemde yaşanan bazı köklü değişimlerin etkisiyle (1763 Sanayi Devrimi) beşeri sermaye klasik iktisatçılar tarafından şu şekilde takdim edilmiştir.

Klasiklere göre ekonomide bir görünmez el vardır. Bu görünmez el sayesinde ekonomiler kendiliğinden dengeye gelir. Yani ekonominin dengeye gelmesi için devlet müdahalesine gerek yoktur. Klasiklere göre devletin ekonomiye müdahalesi piyasanın işleyişini bozacak ve ekonomik büyüme bu durumdan olumsuz olarak etkilenecektir (Tüylüoğlu, 1995, s. 14).

Klasik iktisatçılar, üretimde kullanılan emek faktörünü sermaye mallarıyla veya üretim mallarıyla aynı görmüşlerdir. Emeğin bu bağlamda firmaların kârına fayda sağlayacak durumda olmasıyla değeri ortaya atılmış, aksi takdirde emek değersiz sayılmıştır ve bundan dolayı klasik iktisatçılar, insanları üretim gayesine hizmet eden birer araç olarak görmüşlerdir. Fakat geçmişten beri dünyanın her yerinde insanın, kalkınma için bir araç olmayıp, kalkınmanın insan için gerekli bir araç olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla nihai maksadın insan olduğu unutulmamalıdır. Aristo, K. Marx, A. Smith, J.S. Mill ve A. Marshall gibi daha çok politikayla ilgilenen iktisatçılar da hemfikir olmuş ekonomik kalkınmanın bireyler için olduğunu söylemişler ve bireyleri üretimin içinde bir araç olarak tanımlamamışlardır (UNHDR, 1996, s. 45).

Klasik iktisada göre ekonomik büyüme kavramı iş bölümü, makineleşme ve sermaye birikimi ile ilişkilendirilmektedir. Bu kavramlar ekonomik büyümeye etki etmiştir. Ayrıca ekonomik büyümenin ilişkilendirildiği bir diğer faktör ise teknolojik gelişmedir. Teknolojik gelişme ekonomik büyüme bağlamında üretim artışı

sağlamaktadır. Klasik ekonomide büyümenin en temel şartı tasarruflardır. Tasarruflarla birlikte sermaye birikimi ve yatırımlar da önem kazanmaktadır. Tasarrufların artması gelirin artmasına bağlıdır. Gelirin artması da kar amacıyla yapılan tasarrufların yatırıma dönüşmesine neden olmaktadır. Tam rekabet piyasasında sermayenin verimli bir şekilde kullanılmasına ve maliyetlerin düşmesine böylece kar oranının yükselmesine imkan sağlamaktadır. Kar oranının artması da yatırımlarda ve sermaye birikiminde bir yükselişe neden olacak ve bunun sonucunda da ekonomik büyüme sağlanacaktır. 1929 yılında yaşanan Büyük Buhrandan sonra Keynes tarafından para ve maliye politikaları uygulanmıştır. Ekonomik durgunluğun ortadan kalkması ve ekonomik büyümenin gerçekleşmesi için bu politikalar önem taşımaktadır (İncekara ve Tatoğlu, 2008, s. 22-23).

Klasik ekonomide büyüme modellerinden bahseden Adam Smith (1776), David Ricardo (1817), T. R. Malthus'a (1799), Karl Marx (1867) ve J. A. Schumpeter'in (1911-1939) gibi bazı iktisatçıların büyüme hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir.

1.5.1.1. Adam Smith'e Göre Büyüme (1776)

İskoçyalı ve aynı zamanda hem ekonomist hem filozof olan Adam Smith (1723-1790), öğrenimini Glasgow ve Oxford Üniversitelerinde tamamlamıştır. Eğitim hayatı bittikten sonra Glasgow Üniversitesi'nde kendini ahlâk felsefesi alanında ön plana çıkararak profesör olmuştur. Geniş kitlelere hitap eden eserleri vardır. En bilinen çalışmalarını ise ekonomi alanında yapmıştır.

Ekonomi örgütü hakkında görüşleri vardır. Fakat bu fikirlerini etkileyen, doğal hukuk yapısına ilişkin inancı olmuştur. Yani doğal olan tüm olaylarda bir düzenin varlığı mevcuttur ve bu durumu tespit etmek için ise gözlem ve ahlâk hissi kullanılır. Bu durumda pozitif hukuk ve sosyal örgüt, bu düzene karşı çıkmak yerine, ona ayak uydurmalıdır.

Smith'in 1776 da yayınladığı "Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations" kitabının genel konusu, gelir dağılımı ve üretim olmuştur. Üretim ve gelir dağılımı teorisi başlığı altında geçmişi değerlendirerek görüşlerini ortaya koymuştur. Ayrıca bu kitapta politika ile ilgili uygulamalardan da bahsetmiştir. Fakat dikkat çektiği konu ekonomik büyümedir.

Ekonomik büyüme hakkında ise büyümenin itici gücünü, iş bölümünün oluşturduğunu söylemektedir. İş bölümü, üretimin artmasına, teknik olarak gelişmeye ve böylece sermaye birikimine neden olmaktadır. İş bölümü, değişim olmasını gerektirmektedir. Bundan dolayı piyasanın büyüklüğü bakımından sınırlı bir hal almaktadır. Her birey başka bireylerin sahip oldukları malları talep ettiği ve kendi çıkarları doğrultusunda hayatına yön verdiği için değişim gerçekleşmektedir. Ekonomik büyümeyi etkileyen bir diğer faktör sermaye birikimi ögesidir. Büyümenin kalıcı bir başarı sağlaması için gerekli olan şey toplumsal, hukuksal ve kurumsal çerçevenin toplum için en doğru yapıda olması gerekliliğidir (Smith, 1997, s. 69).

Adam Smith'e göre doğal özgürlüğü kapsayan sistemde her bireyin kendi söz konusu çıkarları önemliken, istemeden de olsa bireyler bazen toplumun çıkarlarını da önemser. Adam Smith aslında, tam rekabet piyasasına güvenmekte ve tam rekabet piyasasında bulunan kaynakların optimum dağıtımına neden olacağı kanısındadır. Adam Smith hem Laissez-faire sistemini savunur hem de devletin var olduğu ve müdahalesinin gerekliliğine yer verir. Ayrıca son zamanlarda kurulan yeni sanayilerin himaye altına alınmasının gümrük tarifesiyle yapılmasına ve devletin önemli üç esas fonksiyonundan emniyet, altyapı ve adalet gibi kamu yararına olan yatırımlarını destekler (Smith, 1997, s. 69).

Yalnızca büyüme üzerinde değil aynı zamanda mikro ekonomik problemler üzerinde de duran Smith' e göre fiyatları belirleyen faktör, mal ve hizmet üretmenin oluşturduğu maliyettir. Oluşan rant, fiyatı belirlememekte, aksine oluşmuş olan rant fiyat aracılığıyla belirlenmektedir (Smith, 2008, s. 87).

Smith'in ücretlerin açıklanmasında kullandığı çeşitli teorileri de vardır. Örneğin ücretlerin genel olarak asgari geçim tutarının seviyesinde gerçekleşmesi bunlardan sadece biridir. Adam Smith'in görüşüne göre kâr, zaman içerisinde kârlı işleri bulabilmenin vermiş olduğu zorluk ve rekabet neticesinde düşme eğilimine girecektir.

Adam Smith fizyokrat ve Merkantilist düşüncenin hakim olduğu görüşe karşı çıkmaktadır. Ticarete dış ticaretin savunucu olan Smith'in literatüre önemli derecede etki etmiş olan teorik anlamda katkısı, tam rekabet şartları altında girdilerin optimal ve etkin bir biçimde dağılımı üzerine ilk analizi geliştirmesidir.

Klasik iktisadi düşüncede beşeri ögesinin sermaye adı altında ilk olarak ele alınmasına önemli bir katkı sağlayan Adam Smith'tir. Smith, Ulusların Zenginliği adlı eserinde bahsettiği üzere görünmez el fikrini şu biçimde açıklamaktadır: “Akşam yemeğimizi soframızda bulmamız kasap, biracı veya fırıncının cömertliğinden değil, onların kendi menfaatlerine itibarlarından ötürüdür. Sermaye... ve emek harcayan her birey... ne kamu menfaatini destekleme niyetindedir ne de ona ne kadar destek olduğunu bilir. ... Niyetinin bir parçası olmayan bir amacı desteklemek için görünmez bir el tarafından yönlendirilir. ... Kendi menfaatinin peşinden koşmakla toplumun da menfaatine destek olmuş olur” (Smith, 2008, s. 485).

Ayrıca Adam Smith, Ulusların Zenginliği (1776) adlı eserinde emeğin önemini şu sözlerle belirtmektedir: “Emek, üretime sunulan tüm şeylerin ilk fiyatı; onları satın almak için ödenen gerçek satın alma parasıdır. Zenginlik, dünyanın her yerinde altınla ya da gümüşle değil, aslında emekle satın alınmıştır; emeği yeni ürünle mübadele etmek isteyen zenginler için, bu servetin değeri, bu servetle satın alabilecekleri ya da hükmedebilecekleri emek miktarına eşittir” (Smith, 1997, s. 37).

Adam Smith' in görüşüne göre beşeri sermayede birey başına düşen sermayeyi belirleyen iki faktör vardır. İlki emeğin üretkenliği, ikincisi ise üretken emeğin, karşılığında üretken olmayan emeğe olan oranıdır. Emeğin üretkenliği demek, emeğin verimliliği ile aynı anlama gelir. Genel olarak kaynakların ne kadar etkin kullanıldığını saptamaktadır. Ayrıca çıktının girdiye oranını tanımlar. Üretken emeğe gelecek olursak, üretken emek harcadığı nesnenin değerine değer katan, süreç sonunda ise maddeleşen emektir. Üretken olmayan emek bu tanımın tam tersi biçiminde tanımlanır. Yani bu iki emek kavramının birbirine oranı beşeri sermayenin ikinci belirleyicidir (Smith, 2008, s. 205)

18. yüzyılda da Adam Smith'in eserinde bahsettiğinden de anlaşılacağı üzere o dönemdeki koşullar altında dahi fiyatın karşılığı olarak emek görülmektedir. Smith'e göre bireylerin aldıkları eğitim harcamasının bir gereklilik olduğunu gösterir. Satın alınan şeyin aslında ürün değil emek olduğundan bahsetmiştir. Zenginlik kavramının, altın ve gümüşün aksine emekle satın alınabileceğini ortaya koymuştur (Smith, 2008, s. 243).

1.5.1.2. David Ricardo'ya Göre Büyüme (1817)

1799 yılında *Wealth of Nations* (Ulusların Zenginliği) Adam Smith'in kitabını okuduktan sonra ekonomi alanına karşı ilgi duymaya başlamıştır. İlk olarak ise ekonomi alanının güncel sorunları ve somut olayları hakkında çalışmalar yapmış, 1810 yılında yayımladığı *The High Price of Bullion: A Proof of the Depreciation of Bank Notes* (Madeni Fiyatın Yüksek Fiyatı: Banknotların Değer Yitirmesine İlişkin Bir Kanıt) isimli broşür niteliğinde olan ve benzer konudan bahseden çalışmalarıyla İngiliz halkının dikkatlerini çekmiş ve adından söz ettirmeyi başarmıştır. Tüm bunlardan sonra 1814'te Gloucestershire'de satın aldığı malikâneye kapanarak tüm zamanını ekonomi üzerine çalışmalar yapmaya ayırmıştır. 1817 yılında fikirlerinin ortaya çıkmasında önemli rol oynayan ve baş eser olma niteliğine sahip *On the Principles of Political Economy and Taxation* (Siyasal Ekonominin ve Vergilemenin İlkeleri Üstüne) isimli kitabını yayımlamıştır. Klasik İktisat Okulu'nun babası olarak tanınan Ricardo, kendisinden sonra oluşan değer kuramları ve bölüşüm gibi çeşitli eleştirilerin odak noktası olmasına rağmen geliştirdiği verilerle ekonomi alanında önemli adımlar atmıştır (Ricardo, 2001 s.5-12).

Ricardo, modelinde topraktan elde edilen ürünün sınıflar arasındaki paylaşımının kurallarını saptamaya çalışmıştır. Ricardo öncelikli olarak verimli toprakların kullanılması gerektiğini savunur. Verimli toprakların yetersizliğinden dolayı, sürekli gelişen dünyada nüfus ve iş gücünün artmasıyla beraber oluşan talebin karşılanamaması nedeniyle var olan verimlilikten daha düşük bir verimlilikte toprakların üretime açılması gerekeceğini savunmuştur. Fakat üreticilerin verimsiz toprakları işlemek istemeyeceklerinden dolayı, verimli topraklar için toprak sahiplerine daha fazla rant ödeyeceklerini, bu durumların uzun vadede ücretlerin asgari düzeyde oluşmasını sağlayacağını ve bu durumda devletin ekonomiye müdahale edeceğini, bu modelin varsayımları olarak sıralayabiliriz (Berber, 2011, s. 51-53).

A. Smith ve Ricardo'nun az gelişmiş ve gelişmiş ülkelere fayda sağlamayıp onların ilerlemeleri üzerinde de bir rol oynamayan büyüme modelleri, bu bağlamda büyümeyi açıklayabilmesinden değil, ilk sistemli büyüme teorisi olmasından dolayı önem taşımaktadır. Ricardo ile Adam Smith'in ortaya attığı görüşler arasındaki en önemli farklardan biri şu şekildedir. Ricardo'nun geliştirdiği büyüme modelinde var

olan sermaye ve emek için azalan verimler yasası geçerliyken A. Smith'in büyüme modelinde sermaye için azalan verimler kanunu emek için de artan verimler kanunu geçerlidir (Akkaya, 2016, s. 50).

1.5.1.3. T. R. Malthus'a göre Büyüme (1799)

İngiliz iktisatçı Thomas Robert Malthus 1766-1834 yılları arasında hayatını sürdürmüş ve nüfus kuramı ile tanınmıştır. Özel bir eğitim-öğretim aldıktan sonra Cambridge Üniversitesi'nde okuyan Malthus, 1788'de üniversiteden başarılı bir matematikçi olarak mezun olmuştur.

Malthus'un Condorcet ve Godwin'i eleştiren tartışmalarına tanık olan babası oğlunu bu görüşlerini yazması için teşvik etmekteydi. Yabancı ülkelere inceleme gezilerine çıktı. Malthus sonunda 1798 yılında, *An Essay on the Principle of Population* (Nüfus İlkesi Üzerine Bir Deneme) başlıklı kitabını takma adıyla yayımlamıştır. 1803'te bu kez kendi adıyla çıkardığı, aynı çalışmanın geliştirilmiş hali olan *On Population* (Nüfus Üzerine) isimli yazısını yayımladı. Bu kitabıyla büyük bir ün kazanan Malthus 1805 yılında Doğu Hint Kumpanyasının Hailleybury'deki kolejine politik iktisat profesörü olarak atandı ve yaşantısının sonuna kadar bu görevini sürdürdü (Kandır, 2013, s. 15).

Klasik iktisadî düşüncede Malthus diğer iktisatçılardan farklı olarak Nüfus teorisi ile öne çıkmıştır. Klasik ekonomideki diğer iktisatçılara nazaran bu konuya değinmesi daha çok adının nüfusla anılmasını sağlamıştır.

İngiliz ekonomisti Malthus'un öğretisi şu şekildedir. Bu öğretisi, nüfus artışı geometrik bir biçimde artarken (1-2-4-8-16 vb.), üretimin ise bunun tam tersi olarak sadece matematiksel bir gelişim gösterdiğini (1-2-3-4-5 vb.), böylece nüfus ile bu nüfusun gereksinimlerinin karşılanması arasındaki uçurumun gittikçe büyüdüğünü ileri sürer. Arada oluşan bu farkın ise, doğadaki yaşantıda bazı insanların ölümlerine sebep olur ve böylece bir istikrar sağlanır. Bu görüşlerinden dolayı Malthus geç yaşta evlenmek, az sayıda evlat sahibi olmak ve buna benzer davranışlar teşvik edilmelidir. Bu durumun ortaya çıkmasının nedeni olarak, yoksulluk ve töresel bozukluklarla Tanrı'nın kendine göre dengelediğini, eğer bu Tanrısal denge olmasaydı insanların açlıktan kırılacaklarını savunur. Bu görüşe göre yoksulluk, çocuk düşürmeler,

öldürmeler ve daha birçok bunun gibi töresel bozukluklar doğaldır ve yararlıdır. Malthus'un görüşlerine karşı onu izleyen kişiler, onun bu papazca düşüncelerinden yararlanarak tarihsel yasaların yerine biyolojik verileri koymanın daha akıllıca olduğunu düşünmüş ve amaçları bu doğrultuda olmuştur. Onlara göre insan toplumu, biyolojik yasalarla yönetilir. Doğal ayıklama denen yöntem toplumda da geçerlidir ve en güçlülerin yaşamasını sağlamaktadır. Gerçekten de toplumda bir yaşama kavgası vardır, ancak bu kavga biyolojik bir kavga değil, toplumsal bir kavgadır. Ayrıca, nüfusun artışına rağmen, insanlık, kendi gereksinimlerini karşılayacak araç ve gereçleri sağlamaktadırlar. Günümüz ekonomisine bakacak olursak Malthusculuğun, bilimsel açıdan hiçbir değeri kalmamıştır (Malthus, 1798, s. 8).

1970'lerde batı ülkelerinde sanayileşme ile birlikte ortaya çıkan az gelişmiş ülkelerdeki aşırı yüksek nüfus artışları ve çevre sorunları, bazı iktisatçılar arasında ekonomik olarak büyümenin bir sınırının var olup olmadığı konusundaki görüşleri araştırma isteğini doğurmuştur. İktisatçıların bu konudaki endişesi, eğer nüfusun artış hızı bu derecede devam ederse üretim faktörleri arasında yer alan doğal kaynakların sonrasında biteceği ve bundan dolayı sürekli devam eden ekonomik büyümenin zaman içerisinde bir yerde son bulacağı şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Büyümenin sınırlarının geçmişi Malthus'un ortaya koyduğu Nüfus Teorisi tezine kadar dayanmaktadır. Malthus nüfusla ilgili fikir ve görüşlerini ise 1798'de yayınlanan "Nüfus Prensibi Üzerine Bir Deneme" isimli çalışmasında derlemiştir (Yardımcı, 2006, s. 10).

Tarımsal ürün arzının esnekliğini artıran teknolojik gelişmelerdir. Teknolojik gelişmelerden dolayı verimlilik büyümesi sonucu Malthus kötümser bekleyişi yavaşlatmıştır. Aslında yeni büyüme teorilerinin büyümenin sınırlarının var olduğuna dair kuşkuları azaltacak yaklaşımları değiştirdiği gözlemlenmektedir. Bundan dolayı, beşeri sermaye stoğunda meydana gelen bir artış, yaşam standardı ve teknolojik değişme ile arasında geri beslemeli ve pozitif yönlü ilişki vardır. Bu ilişki Malthus tarafından durağan durumdan modern büyüme durumuna geçişin bir durumu olarak ortaya atılmıştır. Bundan dolayı nüfus artışının gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerde birbirinden farklı şekilde gerçekleşmesi ve fakir ülkelerdeki nüfus artış hızının zengin ülkelere göre çok yüksek olması dünya kaynaklarını ziyan derecesinde tüketiyor olmaları problemin ekonomik büyüme için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bunun en güzel örneği, 1980-1985 yıllarında sanayileşmiş ülkelerin toplam nüfusunun %3 ve toplam

enerji tüketiminin %5 oranında, az gelişmiş ülkelerin toplam nüfusunun ise %11 ve toplam enerji tüketiminin %22 oranında artmış olmasıdır (Tezel, 1997, s. 45).

1.5.1.4. Karl Marx'a göre Büyüme (1867)

1818 -1883 yılları arasında yaşamış bir diğer klasik iktisatçı Karl Marx'tır. Daha sonra Gymnasium da okuyarak eğitim hayatını tamamlamıştır. 17 yaşına geldiğinde hep istediği bir bölüm olan hukuk bölümüne Bonn Üniversitesinde devam etmiştir. Sonraki senelerde babasının isteği üzerine Berlin'deki Friedrich-Wilhems Üniversitesi'ne gönderildi. Üniversite döneminde hayat ve şiir hakkında denemeler yazmıştır. Yazdığı bu denemelerde Genç Hegelciler'in görüşü olan Ateist düşüncesinin etkileri görülmüştür. Aynı zamanda Karl Marx politik ekonomist, filozof ve aynı zamanda devrimcidir. Komünizm düşüncesinin kuramsal kurucusu olan Marx, birçok sosyal ve politik alanda görüşünün varlığıyla birlikte, en çok tanındığı cümlesi Komünist Manifesto'nun (1848) giriş kısmında bahsettiği tarih analizi yazısıdır: "Şimdiye kadarki bütün toplumların tarihi, sınıf savaşmaları tarihidir." Bu sözyle Marx, tüm sınıflı toplumların içinde bulunduğu gibi kapitalist olgusunun da kendini yok etmeyi sağlayacak içsel dinamikleri içinde barındırdığını varsayardı; Marx'ın görüşüne göre, eğer kapitalizm olgusu eskimiş feodalizm olgusunun yerine geçtiyse, sınıflı olmayan bir toplum özelliği taşıyan komünizm ise "devletin proletaryanın devrimci diktatörlüğünden başka bir şey olmadığı" siyasal süreçten sonra onun yerine geçmesi gerektiğidir (Marks, 2003, s. 11-12).

Marx'ın görüşüne göre, yukarıdaki paragraftan da anlaşılacağı üzere sosyoekonomik olan değişimlere sınırlı tarihsel bir zorunluluk çerçevesinden bakması ve kapitalizmin kısaca, yapısal varlığın çatışması ve dinamiği sonucu yerini komünizm faktörüne bırakması gerekmektedir.

Modern sanayinin zaman içerisinde gelişmesi ile burjuvazi sınıfının bizzat ürünleri ürettiği ve mülk sahibi olduğu temelini ortadan kaldırmıştır. Bu durumda, her şeyden önce, burjuvazinin ürettikleri, kendi işçi sınıfıdır (Kıvılcım, 1935, s. 144-145).

Marx, bu değişim faaliyetinin organize devrimci bir hareketle geleceğini düşünmektedir. Bu değişimin olması için sadece uluslararası bir işçi sınıfının birleşip beraber hareket etmeleri gerekmektedir. "Bize göre komünizm ne yaratılması gereken

bir durum ne de gerçeğin ona uydurulmak zorunda olacağı bir ülküdür. Biz, bugünkü duruma son verecek gerçek harekete komünizm diyoruz. Bu hareketin koşulları, şu anda var olan öncüllerden doğarlar.” Marx’ın ölümünden sonra düşünceleri dünya işçi hareketine yön vermiştir. Bunun en büyük örneği ise Marksist Bolşeviklerin Rusya’da Ekim Devrimi’ni gerçekleştirmesidir. Dünyada 20. yüzyılda Marksist düşüncenin hakim olduğu genelde tüm ülkelerde yaygınlaşmış ve kendine taraftar bulmuştur. Zamanla Marksizm, politik ve akademik çevrelerde tartışılmış konulardan biri olmuştur (Kıvılcım, 1935, s. 149).

Marx 1867 yılında emek faktörünü “her şeyden önce birey ile tabiat arasında meydana gelen maddi alışverişi; başlatıcı, düzenleyici ve kontrol edici bir öge” olarak tanımlamıştır. Emeğin “değer yaratıcı” ve “değeri koruyucu ve aktarıcı” olarak iki farklı özelliği üzerinde yoğunlaşmıştır. Klasik iktisatçıların bu düşüncelerinden yola çıkarak, ortaya çıkan modern beşeri sermaye örneğine gerektiği kadar katkı yapmadıkları ortaya çıkmaktadır (Daşdemir, 2008, s. 63).

Karl Marx’ın, savunduğu bu modelde teknolojik gelişmelere göndermede bulunarak, yeniliklerin ortaya çıkmasını sağlayan faktör, nitelikli emek verimliliğinin artmasıdır. Bu olay, artı-değerin de artmasına neden olmaktadır. Üretimde daha az emek kullanıldığının tespit edilmesi, emeğin verimliliğinin artması ile doğru orantılıdır. 19. Yüzyılda emeğin ne kadar değerli olduğunu ortaya koymuş ve üretimdeki konumunu belirlemiştir. Ayrıca David Ricardo’nun değinmediği konu başlıklarına değinmiştir. Marx’ın düşüncesine göre, bir malın kıymetini o malın üretilmesinde var olan emek gücü belirler ve emek gücünü oluşturan faktörler bireylerin fiziksel beceri ve zihinsel gelişimi, yetenek ve görgüleridir. Ayrıca Marx bir malın değerine sermaye ve toprağın hiçbir katkıda bulunmadığını ileri sürmektedir (Bocutoğlu, 2012 s. 137).

Karl Marx’ın büyüme modelinin dayandığı teori emek–değer teorisidir. Marx, emek değer teorisini üç farklı kısımda tanımlamaktadır. Bunlar; değişken sermaye yani beşeri emek girdisi, ikinci olarak sabit sermaye yani üretim anında kullanılan sermaye ve son olarak artı değer kavramıdır. Artı değer ise üretim esnasında kullanılan sermaye ve emeğin üstünde oluşan aşırı değer anlamına gelir. Artı değer oluştuğu yerde, emek girdisinin sömürüldüğü belirtilmektedir. Bunun nedeni ise tüm girdi değerinden daha az ödenmesidir. Bir başka deyişle sermaye tasarrufu sağlandığında, böylelikle üretim aşamasında sermaye birikimi yükselecek ve dolayısıyla beşeri sermayesi fazla olan

emek sayesinde üretim yapılır yapılmayacağı anlaşılacaktır. Böylece emeğin üretim verimliliği yükselecek ve üretim daha fazla emek yerine az emek ile gerçekleşecek bundan dolayı da emek talebi düşecektir. Girişimci böylece üretim aşamasında daha az ancak verimi daha çok olan emekle kısacası maliyeti daha düşük olacak şekilde karını maksimize etmiş olacaktır. Haliyle bundan dolayı işsizlik oranı artacaktır. İşsizliğin artması Marx'ın modelinde geçerli olan aktif emeğin karının artmasına neden olmakta ve zamanla daha az sayıda bireyin elinde sermaye birikiminin bulunacağı ve tüm bunlardan dolayı toplam talep eksikliği sebebiyle uzun dönemde sosyal ve ekonomik krizlere yol açacağını söylemektedir (Göktaş Yılmaz, 2005, s. 65).

1.5.1.5. J. A. Schumpeter'a göre Büyüme (1911-1939)

Yukarıda da bahsedildiği üzere İktisat literatüründe, beşeri sermaye hakkında yapılan ilk ve öncü çalışmalar Smith, Mill ve Marshall'ın çalışmaları olarak kabul edilmektedir. Fakat bu düşünürlerin savundukları görüşler modern beşeri sermaye teorisi üzerine çok etki etmemiştir. Marshall beşeri sermayenin düzenli bir piyasasının olmayışı ve bu etkilerinin ölçülememesini savunur. Dolayısıyla bunun iktisat bakımından bir anlamının olmadığını ifade etmiştir. Refah düzeyinin insanlara ait olduğunu söyleyen Mill ise bu görüşünü desteklercesine bireylerin birer refah kaynağı halinde görülmemesini savunmuştur. Mill Marshall'ın beşeri sermaye hakkındaki görüşünü çok doğru bulmamış ve Cambridge iktisatçıları üstündeki etkisi Mill'in bu konuya duyduğu ilgisinin azalmasına neden olmuştur. Smith bir toplum için eğitimin ne kadar önemli olduğunu vurgulamış ve o toplumdaki bireylerin zaman içerisinde kazanılmış tecrübelerinin sermaye olduğunu varsayarak nitelikli işgücünün ülkenin iktisadi gelişme yönünden önemli sayılabilecek bir etken olabileceğini savunması beşeri sermaye kavramının gelişimi bakımından önemli bir adım sayılmaktadır (Koç, 2013, s. 244).

1.5.2 Neo-Klasik ve İçsel Büyüme Modellerinde Beşeri Sermaye

1.5.2.1. Neo-Klasik Modelde Beşeri Sermaye

Neo-klasik modelin önde gelen iktisatçıları Theodore Schultz, Edward F. Denison ve Garry Becker'dır. Neo-klasik yani bir diğer adıyla Solow büyüme modeli,

ekonomilerde ortaya çıkan sermaye stoğunun gelişip büyümesi, işgücündeki büyüme ve bu iki faktöre ek olarak teknolojideki gelişmelerin birbirleri ile nasıl bir etkileşim içerisinde olduklarını gösterir.

Ancak Schultz'a göre Smith, Marx ve Ricardo'nun maaş gibi bireylerin kişisel gelirlerinin doğal kaynaklar ve fiziki sermayeden elde ettikleri gelirlerden daha çok yükseleceğini öngörememeleri ve beşeri sermaye kavramından söz etmemeleri, iktisadi düşünce tarihinin bu konu hakkında daha farklı alanlarda gelişim göstermesi yolunu kapatmıştır (Koç, 2013, s. 244).

İktisat'ın önemli isimleri beşeri sermaye kavramını yukarıda verilen şekilde açıklamaktadır. Birbirlerinin görüşlerine katkı sağlayarak beşeri sermaye kavramının zaman içerisinde gelişmesine ve iktisadi bir terim olarak kullanılmasına olanak sağlamışlardır. Daha sonraki yıllarda bu kavram diğer iktisatçılar tarafından da kullanılmaya başlanmış ve beşeri sermaye kavramı zenginleşerek hemen hemen her alanda adından söz ettirmiştir.

1960'lı yıllara gelindiğinde Schultz, Denison ve Becker gibi çoğu iktisatçılar Smith'in görüşlerine ek olarak beşeri sermaye teorisini geliştirerek bu kuramı yeniden anlamlandırmışlardır. Denison, ABD ekonomisi için yaptığı çalışmada şu sonuca ulaşmıştır. Eğitimin işgücünün üretkenlik ve beceri kapasitesini yükselttiğini ve böylece milli gelirin yükselmesine etki edeceğini ifade etmiştir (Koç, 2013, s. 244).

1962 yılına gelindiğinde Schultz, günümüzde beşeri sermaye literatüründe bir klasik olarak karşımıza çıkan çalışmasını ortaya koymuştur. Schultz'un bu eserinde, Az Gelişmiş Ülkelerde görülen sosyal ve ekonomik kalkınmanın gerekliliğinin karşısındaki en büyük engelin fiziki sermaye eksikliğinden çok bireylerin gücünün yetersizliği ve niteliksizliği olduğundan bahsetmiştir. Özellikle piyasanın dengede olmadığı koşullarda ve değişim süreçlerinde çalışanların bu süreçlerle başa çıkabilme becerisi olarak tanımlamıştır. Ayrıca eğitime yapılan yatırımların önem kazanmasıyla birlikte ABD'deki büyüme oranlarındaki artışın önemini vurgulamıştır (Schultz, 1962, s. 4).

Becker ve Schultz'un beşeri sermaye modelleri üzerinde yoğunlaşmışlardır. Schultz modelinde beşeri sermayeye yapılan yatırımdan bahsetmiştir. Beşeri sermaye yatırımlarını açıklarken daima eğitimden bahsetmiş ve eğitim alanına büyük önem vererek modelini bu yönde geliştirmiştir. Schultz'un görüşüne göre, işletmelerin

düzenlediği, eski usule göre olan çıraklık eğitimini de kapsayan iş başı yetiştirme programı (informal eğitim); içeriğine ilk, orta ve yükseköğretimi dahil eden formal eğitim olarak adlandırılır. Ayrıca tarımsal bilgiyi de geniş kitlelere aktarma programlarını kapsayan ama işletmeler tarafından hazırlanmayan ve çalışma programlarının yetişkinlere yönelik olduğu eğitimle ilgili olan beşeri sermaye yatırımlarının toplamıdır (Schultz, 1961, s. 9).

Schultz' un görüşüne göre beşeri sermayenin özellikleri şu şekildedir.

- Beşeri sermayenin oluşması için bireylere yatırım yapmak gerekmektedir.
- Beşeri sermaye bireyle bir bütündür ve ayrılamaz. Fiziki sermaye beşeri sermayeden farklı olarak kamulaştırılabilir; fakat beşeri sermaye bireyden ayrılamaz.
- Beşeri sermaye bireylerde ya doğuştan ortaya çıkmakta ya da sonradan kazanılmaktadır.
- Beşeri sermaye gözle görülememektedir; fakat sonuç ve etkileri gözlenebilir. Gözlenen bu etkiler ise iki adettir:

İçsel etkiler; kişilerin ve onların ailelerinin iktisadi ve refah verimliliğini, okullaşma oranını, yüksek eğitim ve mesleki eğitim gibi farklı bilgileri içermektedir.

Analitik ilginin bir kısmına dahil edilen dışsal özellik gösteren etkilerde, yoğun olarak beşeri sermaye önemli bir rol oynar. Yapılan yeni çalışmalarla da iktisat alanında ekonomik büyümeye yaptığı pozitif etkiyle ön plana çıkmıştır (Schultz, 1968 s. 28-29).

Becker 1990'da beşeri sermaye getiri oranlarının bazı alanlarda, beşeri sermayenin *taşma- sirayet- yayılma* (spillover etkisi) kazançları nedeniyle yükseleceğini varsaymaktadır. Bu alanlar örneğin, iletişim kurma konusunda diğer insanlardan daha yetenekli olma gibi bazı beceri türlerinin getirileri daha yüksek olmaktadır. Kişi başına düşmekte olan beşeri sermayenin yükselmesi, beşeri ve fiziksel sermayeye olan yatırım oranının fazla olmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla kişi başına düşen büyüme artmaktadır (Barro, 1991 s. 409).

Yukarıdaki tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere özellikle 1960'lı yıllardan bu yana beşeri sermaye konusunda birçok açıklama yapılmıştır. Ayrıca beşeri sermayenin

fiziki sermaye ve sosyal sermayeden farkları vardır. Yapılan bu çalışmaların katkısıyla günümüz beşeri sermaye hakkındaki eserler üzerinde etkisi olmuştur.

Beşeri sermaye, yukarıda tanımlanan özellikleriyle fiziki sermayeden farklıdır. Beşeri sermaye yatırımı özellikle sosyal alanda ilişkilerin daha sağlam atılmasına ve böylelikle sosyal yapıyı geliştirmede büyük önem taşır. Beşeri sermaye durağan olmanın aksine kendini daima yenilenmektedir. Beşeri sermaye, fiziki sermayeden farklı olarak stok yapılamadığından, üretimde kullanılması gerekir üretimde kullanılmadığı takdirde ise sonsuza dek kaybolacaktır. Ayrıca fiziki sermayenin bir özelliği olan kullanılma ya da kullanılmama, ne zaman ve nerede kullanılacağı hakkında tarafsızdır, fakat beşeri sermaye tarafsız değildir (Keskin, 2011, s. 128).

1.5.2.2. Modelin Varsayımları

1957 yılında Solow tarafından geliştirilmiş olan model aynı zamanda neoklasik büyüme modeli olarak bilinmektedir. Bu şekilde tanımlanmasının esas nedeni neoklasik düşünce yapısını yansıtıyor olmasıdır. Neoklasik büyüme modelinin temel varsayımları şu şekildedir:

-Ekonomide tek bir homojen mal üretilmekte ve tüketilmektedir. Homojen mal da ülkelerin GSYH'sini oluşturur. Aynı zamanda bu varsayım dış ticaretin olmadığı anlamına gelir.

-Bu modelde yatırım tasarruf oranlarına eşittir. Yatırım yapanlar ve tasarruf yapanlar arasında herhangi bir fark bulunmamış, yatırım yapmış olanlar tasarruf yapmış olarak aynı düzeyde kabul görmektedir.

-Bütün bireylerin tercihleri aynı ve rasyoneldir.

-Ülke ekonomisinin dışı kapalı olduğu bilinmektedir.

-Sermaye ve emek öğeleri azalan marjinal verimler yasasına tabidirler; ölçeğe göre sabit getiri şartları geçerlidir (Hiç, 1994 s. 121).

-Bu öğeler arasında ikame gerçekleşir ve bağımsız yatırım fonksiyonu yoktur. Başka bir deyişle yatırım ve tasarruf oranlarının eşit olduğu görülmektedir.

-Büyümenin motoru teknolojik gelişme ve nüfustur.

-Teknoloji faktörü dışsaldır. Ülkeler bundan dolayı teknolojik gelişmelerden herhangi bir maliyet ödemedi faydalanabilmektedirler. Dünyada gerçekleşen teknolojik gelişme, tüm bireylere eşit bir şekilde hizmet veren kamu malı özelliğindedir.

-Piyasalar tam istihdam ve tam rekabet şartları altındadır.

-Uzun dönemde uluslararası düzeyde tüm ülkelerin ekonomik olarak birbirlerinin seviyelerine gelebilme imkanları vardır. Buna yakınsama hipotezi adı verilir. Başka bir deyişle uzun dönem ekonomilerinde aynı koşullar altında gelişmekte olan ekonomilerin gelişmiş olan ekonomilerden daha çabuk büyüyerek aralarındaki refah açıklarını kapatabilecekleri öngörülmektedir.

- Kamu politikaları ve beşeri sermaye üretim aşamasında üretkenlikte herhangi bir rol oynamaz.

-Üretim fonksiyonu için gerekli görülen fonksiyon çeşidi ölçeğe göre sabit getiri fonksiyonu olarak belirlenmiştir.

-Ekonomi her zaman dengeli bir şekilde büyüyecektir.

-Azalan verimler kanunu geçerlidir (Yardımcı, 2006, s. 28-33).

1.5.2.3. Neo-Klasik (Solow) Modelin Matematiksel Gösterimi

Solow tarafından 1957 yılında temelleri atılan ve sonraları Neo-Klasik büyüme teorisi adıyla anılan bu teoriye göre model, Robert Solow'un 1956 yılında yaptığı "İktisadi Büyüme Teorisine Bir Katkı" adlı çalışmasına dayanmaktadır. Solow üretim fonksiyonunun gösterimi, Cobb-Douglas fonksiyonu yardımıyla gösterilmektedir (Özsoy, 2009, s.74).

$$Y=f(K, L) = AK^aL^{(1-a)}$$

*Y=Çıktı düzeyi

*K=Sermaye (yatırım)

*L=İşgücü miktarı (emek)

*a= Sabit terim

*A= Teknoloji

*'1 > α > 0' şeklindedir, α katsayısı K'nin ve 1- α katsayısı L'nin esneklik değerini vermektedir.

Yukarıda da belirtildiği gibi fonksiyonda Y çıktı düzeyini, L emek miktarını, K sermaye miktarını, a sabit bir terim ve A teknoloji faktörünü ifade etmektedir ve $1 > \alpha > 0$ 'dır. Solow büyüme modelinde, ölçeğe göre sabit getiri kuralları vardır. Ölçeğe göre sabit getiri ise üretimde kullanılan girdi miktarında belli bir düzeydeki artış, çıktı miktarında da benzer oranda artış sağlıyorsa bu ölçeğe göre sabit getiri kavramıdır. Örneğin emek ve sermaye girdisi üç kat yükseliyorsa, bu aşamada kullanılan girdiler de üretim girdisini üç kat yükseltecektir. Buradan hareketle durağan durumda oluşan (steady- state) sonuçlara varılır. Ayrıca bu denklemde ekonomik büyümenin teknolojik gelişme ve nüfus artış hızı tarafından belirlendiği görülmektedir. Nüfus artış hızı ve teknoloji ise, modelde dışsal olarak belirlenmektedir (Solow, 1956, s. 65-94).

Solow modeli görüldüğü gibi sermaye birikimi, ekonomik büyüme ve tasarruf arasındaki ilişkiyi ölçmekte kullanılır. Solow modelinde uzun dönemde işçi başına düşen büyüme oranlarının pozitifte ulaşabilmesi için, teknoloji girdisine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle Solow modeline teknolojik faktör eklenerek model oluşturulmuştur. Yani A= teknoloji modelde yerini almıştır. Ancak buradaki teknoloji dışsal değişken olarak kabul edilmektedir.

Neo-Klasik büyüme teorisinin diğer bir deyişle Solow modelinin temel varsayımı, sermaye faktörünün azalan getiriler kanununa tabii olmasıdır. Bundan dolayı geçiş dönemlerinde (transition period) ekonomik büyümenin esas faktörü olan fiziksel sermayede meydana gelen yükselmeler, azalan getiri kavramıyla karşılaştığında büyüme oranı belli bir seviyede durmaktadır. Bundan dolayı ise ekonomik büyüme bağlamında gelişmiş ülkelerle az gelişmiş ülkeler arasındaki farkın azalmasına ve gelişmiş ülkeler ve az gelişmiş ülkeler arasında bir "yakınlaşmanın" gerçekleşeceği belirtilmiştir. Bu görüş "yakınsama hipotezi" (convergence hypothesis) ve geliştirmekte olan ülkelerin kendilerinden farklı olarak gelişmiş ülkelerin seviyesine çıkabilmelerine "yakalama süreci" (catching -up process) adı verilmektedir. Sonuç itibarıyla, yakınsama hipotezi fakir ülkelerin zenginlerden hızlı büyüyüp zengin ülkeleri eninde sonunda yakalayacaklarını öngörmektedir. Fakat yapılmış olan gözlemler ve ampirik çalışmalar

sonucunda, gelişmekte olan ÷lkeler ile gelişmiş ÷lkelerle aralarındaki gelişmişlik düzeyinin dūřmedięi, tam tersine bu farkın arttığı ortaya çıkmaktadır. Bu tartişmalar, ÷lkelerin birbirleri arasındaki gelişmişlik düzeyini Neo-klasik bñyñme modellerinin gerektiği kadar aııklayamadığını gñstermektedir (Taban ve Kar, 2006 s. 161).

1.5.3. İçsel Bñyñme Modelinde Beşeri Sermaye

Diğer ekonomik modellerin aııklanmasından sonra 1980'lerin sonlarına doğru içsel bñyñme modellerinin adından bahsedilmeye başlanmıştır. 1990'lı yıllarda da artarak hız kazanan içsel bñyñme teorileri bu dñnemde de genel kabul gñrmüřtñr. ‘‘Yeni Bñyñme Teorisi’’ veya ‘‘İçsel Bñyñme Modelleri’’ olarak da adlandırılan bu teoriler ortaya çıkmıştır.

Gñnñmñze daha yakın bir tarihte Rebelo ve Lucas'ın oluşturdukları formñlde beşeri sermaye faktñrñ fiziksel sermayeye benzer bir şekilde ÷retim faktñrleri arasında sayılmıştır. Kısacası ekonomi yatırım olarak fiziksel sermayeye olan yatırımlara ihtiyaç duyarken bu modele gñre aynı zamanda beşeri sermaye yatırımları da bu kapsamda değerlendirilir. ÷lke nñfusunun niteliğinin yñkselmesine yñnelik harcamaları kapsayan sağlık ve eğitim gibi ÷lkelerin nñfusuna yñnelik yatırımların, fiziki yatırımlara nazaran daha az olan verimliliği gñnñmñz koşullarında ÷nemini yitirmiştir. Beşeri sermaye yatırımları, kişilerin bilgi ve becerilerini artırmaya, aynı zamanda ÷lkeler için sağlık sektñrñ bakımından iyi bir seviyeye çıkılmasını sağlamaya yñnelik olan yatırımlardır. Bu kapsamda yapılan harcamaların çoğu yatırım harcaması adı altında nitelendirir (Daşdemir, 2008, s. 63).

Ekonomi alanında içsel bñyñme modellerinin temelleri Romer (1986) ve Lucas'ın (1988) yaptığı çalışmalara dayanır. Neoklasik bñyñme modelinde teknoloji faktñrñ dışsal niteliğe sahip olarak ele alınmış ve içsel bñyñme modelinde içselleştirilerek kabul gñrmüřtñr. Lucas ve Romer beşeri sermaye hakkında ÷zellikle bireylerin bilgi birikimlerini gñz ÷nñne koyan çalışmalar yñrñtmüřlerdir. İlerleyen zamanlarda ise bilgi birikimi ve beşeri sermaye ÷zerine çalışmalar hız kazanmış ve daha yoğun olarak devam etmiştir.

Bu modelde fiziki ve beşeri sermaye, teknoloji, kamu sermayesi ve kamuda gñrev alan mali aracılar içsel bñyñme modelinin kaynağı olarak gñrñlmektedir.

Bilginin kullanılmasıyla ilgili içsel büyüme modelinde şu hususlara dikkat edilmelidir (Kibritçioğlu, 1998, s. 215):

- Bilgiyi kullanan tüketicilerin tamamı rakip olamaz ve bundan dolayı hiç kimse dışlanmamaktadır.
- Bilginin teknolojik gelişmeler sonucunda ortaya çıkmasıyla birlikte bu bilgiden ekonomik sistemlerin hangi seviyede yararlandığı ciddi anlamda önem taşımaktadır.
- Eğer modelde teknolojik dışsallıklar varsa özel sektörün bilginin üretim aşamasında bu işe sıcak bakmayacağı ve dolayısıyla piyasanın aksayacağı bilinen bir gerçektir.
- Teknolojik gelişmenin, beşeri ve fiziki sermayeye olan yatırımları arasında bir ilişki söz konusudur.

1.5.3.1. Modelin Varsayımları

İçsel büyüme teorisinin, diğer büyüme teorilerinden ayıran özelliğine değinecek olursak bu özellik beşeri sermayeye verdiği önem olarak açıklanmaktadır. Çünkü Neo-klasikler 1960'lı yıllara kadar insan sermayesine önem vermemişlerdir. İçsel büyüme modelinin dayandığı temel varsayımlar şunlardır (Konya, 2012, s. 20-21):

İçsel büyüme modellerinde yer alan esas varsayımlar şu şekildedir:

- Bu yöntemde ekonomik büyüme sistem içindedir ve yöntem dış etkilerden etkilenmemektedir.
- Ekonomik büyümenin var olması için gerekli en temel faktör bilgi, teknolojik gelişme ve beşeri sermaye bileşenleridir.
- Teknolojik gelişme Neo-klasik modele nazaran içsel bir olgudur ve dolayısıyla ekonomik birimlerin aldığı tüm kararlardan etkilenmektedir.
- Artan verimler kanununa dayanan üretim fonksiyonu kullanılmaktadır. Yani üretimde azalan verimler yasası geçerli değildir.
- Bu modele göre, kabul edilen tam yakınlaşma hipotezi ve az gelişmiş olan ülkelerin, gelişmiş olan ülkelerle arasındaki gelir farkı makasının yükselmemesi için gereken bazı tedbirleri alması ön plana çıkmaktadır.

- Eğitim, kamu politikası, yatırım oranı ve sağlık gibi ülkeler için önemli olan faktörler, ekonomik büyüme faktörüne uzun dönemde olumlu bir etki sağlamaktadır.
- Ekonomik birimlerin optimal büyüme seviyesine çıkabilmesi için devletin ekonomiye müdahale etmesi gerekmektedir.
- Bilgi içsel büyüme modelinde, tüm bireylerin yararlanabildiği kamusal mal özelliğindedir ve kullanımı sırasında kimse dışlanamaz.
- Teknolojik gelişmenin yol açtığı bilgiden, diğer ekonomik birliklerin ne oranda faydalandıkları önem taşır.
- Biriktirilmiş olan sermaye miktarı, zamanla içsel bir şekilde büyüyecek ve marjinal verimlilik oranı artacaktır (Kibritçioğlu, 1998 s. 215-216).

1980'li yılların ortalarına doğru Romer'in, teknoloji faktörünü içsel kabul eden yaklaşımıyla temeli atılan içsel büyüme modeli gelişmeye başlamıştır. Romer, ileri sürdüğü içsel büyüme modelinde neoklasik büyüme modelinin öne sürdüğü görüşlerin aksine, yakınsama teorisini kabul etmemiş ve uzun dönemde gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki makasın giderek açılabileceğini iddia etmiştir (Romer, 1994, s. 13).

1.5.3.2. Rebelo (AK) Modeli

Gelişmiş ülkelerde son yüzyıllarda görülmekte olan kesintisiz büyümenin açıklanmasında ve büyümenin belirleyici olan özelliklerinin ölçülmesinde içsel büyüme modelleri bakımından birçok kuram ortaya çıkmıştır. Bu modellerden en basit ve ilk olanı AK adıyla tanınan bir modeldir. Modelde A parametresi teknoloji düzeyini gösteren sabit terimi gösterirken, K parametresi de sermaye stokunu göstermektedir. Bu nedenle Rebelo'ya ait olan bu model AK modeli olarak bilinmektedir. AK modeli içsel büyüme teorileri arasında sermaye faktörünün azalan marjinal getiri kanununu ortadan kaldırarak dışsal olan teknolojik faktörün olmadığı varsayımı altında dahi uzun dönemde kişi başı büyümenin devam edebileceğini ve devamlılık gösterebileceğini en kolay şekilde anlatan model Rebelo (1991)'ya aittir (Arısoy, 2011, s. 284).

Rebelo'nun görüşüne göre AK modelinde ölçeğe göre sabit getiri kavramının var olduğu ayrıca azalan getiri kanununun geçerli olmadığı modellerde yatırımlar artırılınca

büyümenin de hızlanacağı söz konusudur. Bu model daha sonra Rober ve Lucas tarafından da benimsenmiştir.

Lucas'ın yaklaşımını kabul eden modellere göre, diğer girdiler gibi beşeri sermaye girdisi de üretim girdisi olarak kabul edildiğinden, çıktı seviyesi beşeri sermaye seviyesine bağlı değildir. Yani çıktı düzeyinin büyüme seviyesi beşeri sermayedeki büyümenin oranıyla ilgili olduğundan, ekonomik birimlerde daha çok çıktı ancak daha çok girdi ile sağlanacaktır. AK tipi büyüme modelinde kullanılan üretim fonksiyonu aşağıdaki gibi ifade edilebilir.

$$Y = K(AL) \quad (1)$$

Bu fonksiyonda yer alan sermaye ile ekonomik çıktı arasında doğrusal olan bir bağlantının olduğu varsayılmaktadır. Bu modelde K ile gösterilen sermaye faktörü geniş çaplı bir şekilde ele alınmıştır. Kısacası, sermaye faktörünün içinde beşeri sermayenin de bulunduğu açıklanmaktadır. Bunlar bilgi, deneyim, tecrübe gibi unsurlardır. 1 numaralı modelde gösterilen A'nın ifade ettiği kavram beşeri sermaye düzeyi kavramıdır. Modelde ki A emek (işgücü) kavramının bir değerlendirme aracı olarak açıklanmaktadır. Sermayenin ortalama ve marjinal ürünü olan A faktörü sabittir. Bundan dolayı $H = AL$ şeklinde ifade edilmektedir. Bundan dolayı 1 numaralı model beşeri ve fiziksel sermaye girdilerini kapsayan üretim fonksiyonudur. Bu durumda A aşağıdaki gibi ifade edilir:

$$A = \Delta Y / \Delta K \quad (2)$$

Beşeri sermaye faktörü ve teknoloji oranı, birim başına gösterilecek olursa eğer üretim fonksiyonu aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

$$y = Ak \quad (3)$$

$$Y = F(K, H) \quad (4)$$

4 numaralı model ise bir sektörlü, H ve K değeri için kabul gören ölçeğe göre sabit getiri koşullarına sahip bir üretim fonksiyonu olan Cobb-Douglas'ı göstermektedir. Türkiye'de genelde bu modelin kullanılacağı alan ise ekonomik büyüme ile beşeri sermaye arasında bulunan dinamik bağlantılarını çözümlenmek amacıyla kullanılacaktır (Ay ve Yardımcı, 2008, s. 43).

1.5.3.3. Robert E. Lucas (Beşeri Sermaye) Modeli

1937 yılında Washington’da dünyaya gelen Lucas, eğitim hayatında başarılarla imza atmıştır. 1967 yılında doçent, üç yıl sonra da profesör olan Lucas, zamanının çoğunu Carnegie Mellon Üniversitesi’nde, optimizasyon ve matematiğin iktisadi sorunlar üzerine olan etkilerini araştırarak geçirmiştir. Robert Lucas, “rasyonel beklentiler hipotezini geliştirip uygulayan ve bunu makroekonomik analize dönüştüren böylece ekonomik politika anlayışımızı derinleştiren” 1995 yılında ekonomi dalında 1995 yılında, rasyonel beklentiler hipotezi, arz fonksiyonu, Lucas kritiği, iktisadi büyümede gerekli olan beşerî sermayenin rolü ve konusu, Phillips eğrisinin rasyonel beklentilerle olan uyumu ve politika etkisizliği gibi faktörlerle iktisat bilimine sağladığı katkıları için Lucas’a İsveç Kraliyet Akademisi aracılığıyla Nobel ödülü takdim edilmiştir. 1970’den 2000’e kadar olan 30 yıllık dönemde diğer ekonomistlerden daha fazla olarak, makroekonomik teoride devrim yaratmıştır (Küçükkalay, 2017, s. 163).

Lucas 1976 tarihli bir makalesinde, günümüzde makroekonometrik modellerin “Lucas eleştirisi” olarak bilinen tezini ortaya koymuştur. Bu modellerde tahmin edilen çeşitli ampirik denklemlerin, bireylerin hükümet politikası hakkında belli beklentileri olduğu dönemlerden olduğunu göstermiştir. Zaman içerisinde beklentiler değiştiğinde, rasyonel beklentiler teorisinin savunduğu görüşe göre, ampirik denklemler değişecek ve dolayısıyla modeller, farklı mali ve parasal politikaların sonuçlarını tahmin etmede yetersiz hale gelecektir. Eğer bu konu hakkında bir örnek gösterilirse, bir ekonometrik model, bir süre zarfında, enflasyonda üç yüzlü bir düşüşün, işsizliğin iki yüzlü bir artışına eşit oluyorsa, geleceğin etkisini tahmin etmek için bu korelasyonu kullanamazdı. Çünkü enflasyonda üç puanlık düşüş insanların beklentilerini, bu ilişkinin tahmin edildiği zaman dilimindekilerle aynı olmayacağını göstermektedir. Thomas Sargent tarafından da onaylanan Lucas'ın çalışmalarının önemli bir yanı da güvenilir bir hükümetin büyük bir enflasyonu işsizlikte büyük bir artış olmadan hızlı ve etkili bir şekilde önlem alabilmesidir. Böylece hükümetin güvenilirliği, insanların beklentilerini hızlı bir şekilde ayarlamasına neden olacaktır (Lucas, 1976, s. 41).

Yeni iktisat okulunun kurucularından olan ve içsel büyüme modelleri arasında en bilineni beşeri sermaye birikiminin esas olduğu Lucas'ın ortaya attığı modeldir. Lucas'a göre, Solow modelinde de karşımıza çıkan üretim aşamasında işgücü (L) ve

sermaye (K) faktöründe olduğu gibi ölçüğe göre sabit getiri kavramının geçerli olduğunu düşünmektedir. Fakat, Lucas'ın da Solow'dan ayrı olarak savunduğu farklı bir üretim etkeni olarak kabul ettiği beşeri sermaye faktörünün üretim fonksiyonu içinde sayılmasıyla üretim aşamasında geçerli olan artan getiri kanununa göre olduğu kabul edilmektedir. Yani Lucas, bu görüşüyle Solow büyüme modelinde daha önceden dışsal kabul edilen uzun dönem koşulları altında ekonomik büyümenin ana dinamiği olarak varsayılan verimliliğin yükselmesini bundan daha somut bir özelliğe sahip beşeri sermaye kavramı ile bağlantılandırılmaktadır. Lucas'ın bu modelinde işgücü ve sermaye birikimi birbirinden ayrı olarak azalan marjinal verimlilik kanununa tabiiyken, beşeri sermaye faktörünün ise tam tersine azalan marjinal verimler kanununa tabii olmadığı belirtilmiştir (Türkmen, 2002, s. 66).

Lucas ve Rebelo'nun görüşlerinin karşıt olduğu bir konu vardır. Rebelo'nun savunduğu görüşe göre bir ekonomide fiziki ve beşeri sermaye oranlarından beşeri sermaye faktörünün fiziki sermayeden nispeten daha çok olması sonucunda büyüme hızının da dengeli büyüme oranından daha fazla olacağını öngörmektedir. Yani fiziki sermaye bu durumda zaman içerisinde yok olabiliyorken, beşeri sermaye bu durumdan daha az etkilenmektedir. Dolayısıyla beşeri sermayenin daha az etkilendiği bu durumda büyüme hızı yüksek olabilir. Bu görüşü savunan Rebelo'ya karşı Lucas bu görüşü desteklememektedir. Aksine tam tersi görüşe sahiptir.

İçsel büyüme modellerinin temeli büyük ölçüde Romer, Lucas ve Barro'nun yaptığı ana çalışmalara dayanmaktadır. Romer, Lucas ve Barro'nun çalışmaları üç temel grupta incelenmektedir. Birinci gruptaki modeller büyümenin belirleyicisi olarak nüfus artışı ve sermaye birikimi, ikinci grup modeller teknolojik değişme, üçüncü grup modeller ise kamunun rolü hakkında odaklanmaktadır (Ercan, 2002: 130-131). Birinci grup büyüme modelleri Lucas (1988) ve Becker'in (1990) çalışmalarına dayanmaktadır. İçsel büyüme modellerine nazaran Neo-klasik büyüme modelinin ülkelerin ekonomik büyümelerini tam olarak açıklayamadığı kabul edilmektedir. Bundan dolayı bilinen neo-klasik büyüme modeline beşeri sermaye birikimi dâhil edilmiş ve büyümenin ana motoru beşeri sermaye olarak ifade edilmiştir (Lucas, 1988, s. 6).

Lucas genel olarak beşeri sermaye birikimini artıran faktörün yaparak öğrenme olduğunu vurgulasa da yaparak öğrenmenin teknolojik faktörlerin ileri seviyede olan

şirketlerde daha hızlı ve etkili olduğunu dolayısıyla da beşeri sermaye birikiminin buna bağlı olarak daha hızlı artacağını vurgulamaktadır.

Lucas (1988)'in görüşüne göre, sürdürülebilir büyümenin devamlı olabilmesi bireylerin beşeri sermaye itibarıyla kazandıkları birikimin bir sonucudur. Kazanılan sermaye birikiminin belirlendiği en temel unsur ise eğitimidir. Lucas eğitimin önemini, eğitim ve öğretime ayrılan zaman ile belirlemiştir. Böylece eğitime ayrılan zaman dilimini sayısallaştırmıştır. Bu konuda Romer (1986, 1990) ise, Lucastan farklı olarak ekonomik büyümenin farklılık ve yenilik yaratabilen ve beşeri sermayeyle birlikte geliştiğini öne atmıştır. Sonuç itibarıyla yenilikler, ekonomik büyümenin ve teknolojik gelişmelerin önündeki engellerin kaldırılmasında öncü olmuştur. Tüm bunlara ek olarak eğitimin literatürde, beşeri sermaye birikimi oluşturması ve emeğin verimliliğini yükseltmesinden ziyade ortaya çıkan teşebbüslerin araştırma verimliliklerini ve teknolojik gelişmeye ulaşma hızını yükselten taşıma etkisi ortaya çıkaracağı açıklanmıştır (Sarı-Soytaş, 2006, s. 181).

1.5.3.4. Paul M. Romer (AR-GE) Modeli

Romer, ilk kez Arrow tarafından 1962 yılında ortaya atılan “yaparak öğrenme” kavramından esinlenerek Neo-klasik modelin dışsal varsaydığı teknoloji faktörünü içselleştirmek için uğraşmıştır. Bu görüşten yola çıkan Romer, bilginin teknik bir bilgi olarak üretilmesini, üretilirken bedeli olmayan bir girdi olarak açıklamış ve girdinin de yardımıyla üretim aşamasında maliyetin azaldığını, ürün kalitesinin de yükseldiğini kabul etmiştir. Ayrıca üretim aşamasında görülen ürün yalnızca fiziksel özellik taşıyan bir ürün olmamaktadır. Bu zamanın sonunda ortaya çıkan bilgi ana ürün olmaksızın bir yan ürün olmaktadır. Ayrıca Romer, Arrow ‘un “yaparak öğrenme” görüşünden yola çıkarak üretilmiş olan bilginin gelişmelerden sonra diğer işletmeleri de olumlu olarak etkilediğini ve dolayısıyla tüm bu gelişmelerden tüm ekonomik birimlerin yararlanacağı tanımlanmıştır. Diğer bir söylemle, ekonomilerde var olan bilgi birikimi yükseldikçe bu olaydan tüm ekonomiler faydalanacak, bu dışsal olguların diğer işletmeler tarafından da kullanılabilir olmasıyla birlikte içsel bir hal alacak ve bu süreçten bütün ekonomik birimler faydalanacaktır (Acar, 2002, s. 127).

Romer Solow büyüme modeline ek olarak teknoloji faktörünü içselleştirmiştir. Teknoloji faktörünün içselleşmesiyle literatüre içsel büyüme modellerini kazandırmıştır.

Ayrıca Romer işletmelerde bilgi birikimi arttıkça ve bu bilgi zamanla, tecrübeyle geliştirildikçe ekonomik birimlerinde o kadar gelişeceğini ileri sürmektedir. Ayrıca yatırımların fazla olması demek, teknolojik bilginin de bir o kadar yüksek olması demektir. Bu da sermayenin artan verimliliğini beraberinde getirecektir.

Romer 1986 yılındaki teorisi sonrası Ar-Ge kavramını ekonomik büyümenin sağlanmasında önemli rol oynayan bir itici güç olarak tanımlayan 1990'lı yıllarda yayımlanan “İçsel Teknolojik Değişim” (Endogeneous Technological Change) isimli çalışmada ekonomik büyüme modelinin Ar-Ge temelli olduğu görüşünü ilk defa ortaya atmıştır. Romer' in büyümenin Ar-Ge tabanlı olduğunu iddia ettiği çalışmada, teknoloji faktörü büyümenin tam ortasında yer bulmaktadır. Hükümetlerin piyasalara teşvikler vermesi sonucunda kişilerin bilinçli hareket ederek, aklı başında davranışları neticesinde teknolojik gelişmeyi ve yeniliklerin ortaya çıkmasına yardımcı olmaktadır. Romer yenilikler ve Ar-Ge sayesinde sahip olduğu yeni üretim yöntemlerini, sabit bir maliyete ihtiyaç duymadan tekrar tekrar değerlendirilebilen ve normal olan üretim aşamasından farklı tutmaktadır (Romer, 1990, s. 72).

Romer teknolojiye ise iki durumdan bahsetmiştir. Bu durumlardan ilki, verimlilik düzeyini yükseltici ve iktisadi gelişmeyi olumlu etkileme özelliğiyle teknolojik gelişmenin ekonomik anlamdaki seviyesi, ikincisi ise sahip olduğu kaynak bakımıyla teknolojik gelişmenin üretim biriminin veya devletin elinde olan karar verici sistem aracılığıyla gerçekleşmesidir. Romer'in fikrine göre sürdürülebilir büyümenin sağlanması için Ar-Ge tabanında oluşan beşeri sermaye birikimi tarafından gerçekleştirilebilir. Ayrıca teknolojik gelişme üretim aşamasında rekabete mevzu olmayan ve ara sıra kullanımı sınırlandırılan bir mal olma özelliğindedir. Firmalar, teknolojilerini geliştirip bunun sağladığı güç nedeniyle ve tam rekabet piyasası şartlarında fiyat alıcılar tarafından zayıf firma konumundayken tekelleri rekabet yani monopol piyasasında nadiren teknolojik açıdan tekel hakimiyetine sahip işletmeler haline gelerek faaliyet yapabilirler (Romer, 1990, s. 71-79).

Ayrıca Romer (1990) tarafından beşeri sermaye stokunun ülkelerin büyüme oranını etkilediği ileri sürülmektedir. Beşeri sermaye faktörü araştırma sektörünün esas girdisi olup teknolojik süreçte yeni ürünler ya da fikirler üretmektedir. Başlangıçta daha fazla beşeri sermaye stokuna sahip ülkeler buna bağlı olarak daha hızlı yeni ürün tanıtmaya oranına sahip olmaktadır. Dolayısıyla çok miktarda beşeri sermaye stokuna sahip olan

lkeler daha hızlı bir biçimde büyümektedir. Bu ise düşük beşeri sermaye düzeyine sahip olan az gelişmiş ülkelerde büyümenin neden gerçekleşmediğini açıklamaya destek olmaktadır (Romer, 1990, s. 71).

1.5.3.5. Robert J. Barro (Kamu Politikası) Modeli

Robert J. Barro tarafından 1990’ da yayımlanan “Basit Bir İçsel Büyüme Modelinde Kamu Harcaması” (Government Spending in a Simple Model of Endogenous Growth) adlı çalışmasında içsel büyüme teorisine kamu harcamaları olarak yeni bir konu dahil etmiştir. Ayrıca savunduğu görüşe ek olarak verimli arazilere devletin uygulayacağı harcama ve yatırımların iktisadi olarak gelişmeye olumlu etki edeceğini söylemektedir. Ortaya attığı teorisinde özel sektörün, devlet eliyle ürettiği malların üretiminde eksik kaldığını bundan dolayı devletin eğitim, diğer alt yapı yatırımları, sağlık, teknoloji transferi, Ar-Ge faaliyetlerini yaygınlaştırma, mülkiyet haklarının korunması, haberleşme ağlarının güçlendirilmesi gibi özel sektörün faaliyetlerinin verimliliğini artıracak çalışmalar yürütmesinin ne kadar önemli olduğu üzerinde yoğunlaşmıştır. Barro, ekonomide vergilerle karşılanan kamu harcamalarını üretim aşamasında kullanılan girdi olarak kabul etmiştir. Ayrıca fayda ve üretim fonksiyonlarına yaptığı etkileri çözümlyerek, ülkelerin yapmış olduğu kamu harcamalarının iktisadi büyüme seviyelerini nasıl etkilediklerini öne sürmüştür (Barro, 1990, s. 104-106).

Barro’nun öne sürdüğü görüşe göre yalnızca koşullu bir yakınsamayı öngörmüştür. Bu da demek oluyor ki mutlak yakınsama hipotezinde öne sürülen "fakir ülkelerin daha hızlı, zengin ülkelerin ise daha yavaş büyüyeceği" teorisinin sadece o anki kişi başına düşen milli geliri, durağan durumda olan kişi başı milli gelirin altında olan ülkeler için geçerli olduğunu savunmuştur. Ayrıca genel olarak öne sürülen bu görüşün desteklenmesi tüm dünya ülkelerine ait veriler tarafından desteklenmiştir.

Bu iki modelden anlaşılacağı üzere yakın geçmişte daha çok beşeri sermaye üzerinde durulmuş ve beşeri sermayeyi geliştirecek çalışmalar yapılmıştır. Daha çok beşeri sermayeye önem veren toplumlar ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda beşeri sermaye ülkelerin üretim faktörleri arasına kadar girmiş ve bu süreçte kullanılmıştır. Bu da demek oluyor ki beşeri sermaye kavramı adından söz ettiren ve zamanla literatürde daha fazla yere sahip olmayı amaçlayan bir kavramdır.

1.5.3.6. Arrow (Yaparak Öğrenme) Modeli

İçsel büyüme modelinin bir diğer temsilcisi de 1972’de iktisat alanında kazandığı Nobel ödüllü iktisatçı Kenneth J. Arrow’dur. 1962’de yayımladığı “Yaparak Öğrenmenin Ekonomik Çıkarımları” (The Economic Implications of Learning by Doing) isimli makalesinde adından söz ettirecek olan iktisat literatürüne “Yaparak Öğrenme” (learning by doing) kelimesini katmıştır.

Arrow, teknolojik ilerlemenin bir gereği olan, “yaparak öğrenme” sürecini içeren bütün ekonomik olayların sermaye ile bağlantılı olduğuna ait ortaya koyduğu tezi ile ön plana çıkmıştır. Arrow bu görüşüyle üretim esnasında ortaya çıkan teknolojik gelişme ve tecrübeyle beraber bilginin de daima arttığını söylemiştir. Arrow bilginin ne kadar önemli olduğunu sürekli vurgulamıştır. Hatta firmaların çalışmaları sonucunda sağladıkları gelirin bilginin sağladığı getiriye göre önemli olmadığını öne sürmektedir. Arrow’a göre bireylerin almış oldukları eğitimi hızlandırmak amacıyla, eğitim ve araştırma kurumlarının tesis edilmesi gerektiğini söylemiştir. Fakat bilgiye sahip olmak basit bir malın üretilmesi sırasında da olabilir. Kısaca açıklamak gerekirse Arrow öğrenmenin ve bilginin sadece diğer zamanlarda değil iş ortamında da kazanılan tecrübeyle elde edileceğini, bu bağlamda teknolojik ilerlemenin üretim aşamalarına dahil olabileceğini söylemiştir (Arrow, 1962, s. 155).

Arrow bilgi konusunda literatüre yaptığı önemli katkılarıyla ‘yaparak öğrenme’ kavramını katmış ve bu alandaki gelişmelerini önemli çalışmalarla desteklemiştir. Yaparak öğrenme ekonomiye katkı sağlamanın firmalardaki kazançlardan çok daha fazla olduğunu ortaya koymuştur. Bu teoriye göre bilginin tanımı, herhangi bir rekabeti olmayan ve söz konusu tüketim olgusundan dışlanamaz özellikteki kamu malıdır.

1.5.4. Beşeri Sermaye Oluşumuna Etki Eden Faktörler

1.5.4.1. Eğitim ve Beşeri Sermaye

Eğitim, herhangi bir bilim dalında bireylere, bilgi beceri kazandırma ve geliştirme işlemidir. Eğitim, mikro anlamda bireyler makro anlamda da toplumlar üzerinde etkilidir. Eğitim alan bireylerde nitelik ve kazanımlar oluşur. Eğitimli birey kazandığı niteliklerle ülkelerinin de gelişmesine katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla

eğitimi her bir birey ülkesine bir kazanımdır. Bu yüzden beşeri sermaye faktöründe aından en çok bahsettiren kavram eğitimidir.

Karl Marx; eğitim, emek gücü üretir sözünden yola çıkarak kapitalist üretim şeklinin egemen olduğu toplumların zenginliğini, yoğun meta birikimine dayandırmaktadır (2011 s, 49). Eğitimin beşeri sermaye içindeki değerini özetleyen Marx bu muazzam meta birikiminin ise üretilmesi için yalnızca emek faktörüne ihtiyaç duyulduğunu ifade etmiştir.

Eğitim bir beşeri yatırım olarak, ülkelerin gelişmişlik düzeylerini belirleyen en önemli araçlardan biridir. Eğitim ile sağlanan bu gelişmişlik, zaman içinde beşeri sermaye unsurunu ortaya çıkarmaktadır. Beşeri sermaye unsurunun ortaya çıkmasıyla beraber eğitimin önemi açığa çıkmıştır. Beşeri sermaye, sanayileşmenin ilk zamanlarında günümüze kıyasla pek önemsenmemekteydi. Çünkü sanayileşmeyle artan makine, teçhizat ve araç-gereçler ön planda olmuş ve beşeri sermaye de bu araçlarla aynı safhada yer almıştır. Günümüzde ise beşeri sermaye ve eğitim arasındaki uyum, ülkelerin kalkınmasındaki değerli faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkelerin kalkınması ve beşeri sermaye arasında doğrusal bir ilişki vardır. Eğitimi insanın artması demek ülkenin refah seviyesinin yükselmesi demektir. Kısacası beşeri sermaye yatırımında eğitim faktörünün yeri yadsınamaz büyüklükte ve önemlidir (Karataş ve Çankaya, 2010, s. 40-41).

1.5.4.2. Sağlık ve Beşeri Sermaye

Sağlık faktörü de eğitim gibi ülkelerde gelişmişlik endeksinin göstergelerinden biridir. Bir ülkenin sağlık verilerinin iyi olması o ülkenin ekonomik büyümesinin ve gelişmesinin olumlu etkileneceği anlamına gelmektedir.

Bir ülkede beşeri sermaye yatırım göstergelerinin iyi olması o ülkenin sağlıklı bireylere sahip olmasından geçer. Nitekim sağlıklı bireyler aldıkları eğitimin de katkısıyla teoride bildiklerini pratikte uygulamaya koyarak ülkelerinin sosyal ve ekonomik anlamda kalkınmasında önemli rol oynamaktadırlar.

Ortalama yaşam süresinin uzaması o toplumdaki sağlık hizmetlerinin ve sağlıktaki gelişmelerin bir sonucudur. Gelişmiş ülkelerde ortalama hayat süresi diğer ülkelere nazaran daha uzundur. Sağlık faktörü içinde yer alan ortalama yaşam süresi de

eğitim gibi beşeri sermaye stokunun en gerekli belirleyicisidir. Bireylerde ortalama hayat süresinin yükselmesi aktif çalışma hayatında da bu sürenin yükselişine neden olacaktır. Sağlık faktörü de beşeri sermaye yatırımı adıyla kabul gördüğünden dolayı aktif çalışma zamanının yükselişini yatırımın kaliteli artışı olarak ortaya çıkmaktadır. Tüm bunlardan dolayı toplumun sağlıklı oluşu eğitimin kalitesini yükseltirken ülke ekonomisinin beşeri sermaye faktöründen daha uzun süreli faydalanabilmesini sağlamaktadır (Gökçen, 2006, s.46).

1.5.4.3. Beyin Göçü ve Beşeri Sermaye

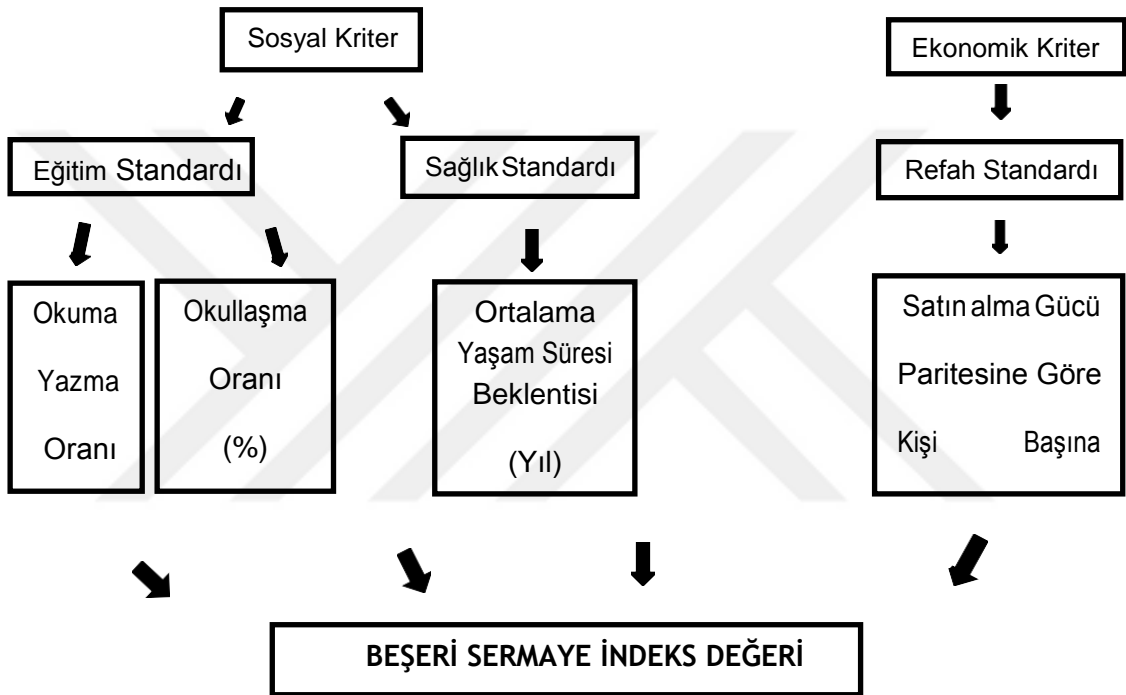
Bireylerin yurt içinde ya da yurt dışında görmüş oldukları eğitimin, kendileri için uygun olan nitelikli alanlarda uzmanlaşarak hem yaşam standartlarını hem de çalışma ortamlarını gereken seviyeye çıkarmak ve böylece daha yüksek bir gelir sağlamak için yaşadıkları ülkeden başka ülkelere yaptığı göç dalgasına beyin göçü denilmektedir. Beyin göçü, genelde iyi eğitim almış, mühendis, doktor ve bilim adamı gibi bazı alanlarda kendini yetiştirmiş ve uzmanlaşmış olan insanlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Beyin göçü az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere sanayisi, ekonomisi ve bilimi daha çok gelişmiş olan ülkelere doğru gerçekleşmektedir. Ayrıca belirli grupların talep ettiği yeterli ücret düzeyine sahip olma arzusu da beyin göçüne neden olmaktadır. Bundan dolayı beyin göçünde kalkınmışlık düzeyi yüksek olan ülkeler tercih edilmektedir (Günay, Atılğan ve Serin, 2017, s. 44).

Yukarıdaki paragraftan da anlaşılacağı üzere beyin göçü kavramı eğitim ve sağlıktan sonra ortaya çıkmış ve bu iki kavram kadar öneme sahip olan beyin göçü, modern ekonomilere doğru gerek zorunlu gerekse bireylerin kendi isteğiyle bir yerden bir yere doğru yönelmesi, taşınması anlamına gelmektedir. Beşeri sermaye göçü içinde yer alanların çoğunu dinamik ve genç nüfus oluşturmaktadır. Beyin göçünü kullanan ülkelerin çoğu gelişmiş ülkelerdir. Gelişmiş ülkeler beşeri sermaye kaynaklarını arttırmada genellikle bu yönteme başvurarak genç ve dinamik bireyleri kendi ülkelerine alır ve ülkelerinin bu sayede refah seviyesinin artmasına katkı sağlarlar ve bu durum beşeri sermaye stokunun artmasına yardımcı olmaktadır.

1.5.5. Beşeri Sermaye Göstergesi Olarak İnsani Kalkınma Endeksi ve Ölçümü

Ülkelerin gelişmişlik düzeylerini gösteren en önemli göstergelerden biri beşeri kalkınma endeksidir. Ülkelerin gelişmişlik seviyelerini ölçmek için Birleşmiş Milletler tarafından bu gösterge kullanılır. İnsani gelişmişlik endeksi, ülkelerin ortalama yaşam beklentileri, okullaşma oranları, okur-yazar oranları ve kişi başına düşen GSYİH rakamları bulunarak hesaplanır.

Şekil 1. İnsani Kalkınma Endeksinin (İGE) Oluşumu

Kaynak: G. Günsoy, (2001), “İnsani Gelişme Kavramı Çerçevesinde Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme”, Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, s. 220.

Yukarıdaki şekil beşeri sermaye oluşum endeksini göstermektedir. Beşeri sermaye endeksi sosyal ve ekonomik kriterlerin birleşimiyle oluşmuştur. Bu şekil daha detaylı incelenecek olursa sosyal kriterde kendi içinde eğitim ve sağlık olarak ikiye ayrılır ve bir ülkenin eğitim ve sağlık standardı o ülkenin okuma- yazma oranı, okullaşma oranı ve ortalama yaşam süresi beklentisine bağlıdır. Aynı şekilde ekonomik kriter de ülkelerin refah seviyelerine bakılarak ölçülür. Ülkelerin refah seviyeleri bireylerin satın alma gücü paritesi teorisine göre birey başına düşen GSYİH'ına bağlıdır. Tüm bu ölçütlerin birleşimiyle beşeri sermaye indeks değeri oluşur.

Beşeri sermaye indeks değerine bakılacak olursa, bu değer 0 ile 1 aralığında bir değerdir. Beşeri sermaye indeks değerinin 1'e doğru yaklaşması demek, insani anlamda gelişme ve büyüme performansının iyileştiği anlamına gelir ve iyi şekilde yorumlanır. 0'a daha yakın bir değer ise o ülkenin beşeri sermaye indeksi daha düşük seviyelerdedir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Raporları olarak adlandırılan ve ülkelerin gelişmişlik seviyelerini ölçen raporda beşeri sermaye indeks değerinin ölçülmesine bağlı olarak ülkeleri, yüksek, orta ve düşük olarak nitelendiren insani gelişme özelliğine sahip olan ülkeler bakımından üç farklı bölüme ayırmıştır (Kutlu, 2000, s. 86).

- İndeks Puan aralığı 0.800- 1.000 olan: Yüksek seviyede insani gelişmişliğe sahip olan ülkeler
- İndeks Puanı aralığı 0.500-0.799 olan: Orta seviyede insani gelişmişliğe sahip olan ülkeler
- İndeks Puanı aralığı 0.000- 0.499 olan: Düşük seviyede insani gelişmişliğe sahip olan ülkeler

Tablo 2. Türkiye'nin istikrarlı olan zaman serisi verileri, yeni yöntemler ve göstergeler aracılığıyla İGE eğilimleri, Türkiye'nin Beşeri Sermaye Endeksi

Yıllar	Doğumda Ortalama Yaşam Beklentisi	Okula Devam Süresi Beklentisi	Ortalama Okula Gitme Süresi	Kişi Başına Düşen GSMH (2011 SGP\$)	İGE Değeri
1980	58,7	7,5	2,9	7.792	0,492
1985	61,7	8,3	4	8.764	0,54
1990	64,3	8,9	4,5	10.494	0,576
1995	67	9,6	4,8	11.317	0,604
2000	70	11,1	5,5	12.807	0,653
2005	72,5	11,9	6	14.987	0,687
2010	74,2	13,9	7,2	16.506	0,738
2011	74,4	14,4	7,4	17.728	0,751
2012	74,7	14,5	7,6	17.894	0,756
2013	75	14,5	7,6	18.378	0,759
2014	75,3	14,5	7,6	18.677	0,761

Kaynak: UNDP, 2015 İnsani Gelişme Raporu

Yukarıdaki tabloda Türkiye'nin her yıl için İnsani Gelişmişlik Endeksi göstergesi açısından kaydedilen gelişmesi gösterilmektedir. Bu tabloda 1980 ve 2014 seneleri arasında Türkiye için doğumda ortalama yaşam beklentisi 16,6 yıl ve beklenen okula devam süresi ise 7 yıl artmıştır. Son yıllardaki bu gelişme beşeri sermaye yatırımlarına verilen önemle açıklanmaktadır. Ayrıca Türkiye'de birey başına düşen Gayrisafi Millî Hasıla (GSMH) 1980 ve 2014 senelerinde yaklaşık olarak %139,7'lik bir oranında yükseliş göstermiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. KÖY ENSTİTÜLERİ'NİN KURULUŞ SÜRECİ

Köy Enstitüleri'ne temel oluşturan adımlar 1936 Köy Eğitim Kurullarıyla atılmıştır. 11 Haziran 1937 tarihinde Köy Eğitim Kanunu'nun çıkarılmasıyla ilk somut adım atılmıştır. Çıkarılan kanun; “nüfusları bakımından öğretmen gönderilmesi elverişli olmayan köylerin eğitim ve öğretim işlerini görmek ve tarımın yöntemine uygun bir şekilde yapılmasını sağlamak için aynı zamanda da köylülere rehberlik etmek üzere köy öğretmenleri istihdam edilmelidir” şeklindedir. Köy öğretmenlerinin istihdamının sağlanması için daha sonra köy eğitim kurulları açılmıştır. Köy öğretmen okulu olarak İzmir, Trakya, Eskişehir ve Kastamonu'da açılmış olan kurumlar daha sonra kanunla Köy Enstitüleri haline getirilmiştir (Aysan, 2005, s. 273).

Sosyo-ekonomik ve eğitimle ilgili sorunlar kırsal alanlarda erken Cumhuriyet döneminde var olmuştur. O dönemde nüfusun çoğunluğunu oluşturan kesimin bugünle kıyaslandığında çok yoksul şartlar içinde yaşadığı ve aynı doğrultuda, eğitim imkanlarından da büyük oranda yoksun olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, yönetici kesim, yeni Cumhuriyet'in ekonomik, siyasal ve toplumsal alanlarda ilerleme hedefini hayata geçirebilmek ve tüm bu vizyonları geliştirebilmek için eğitimle ilgili gerekli asgari şartları sağlamak istemiştir. Toplumun büyük bir çoğunluğunu oluşturan bir kesimi kendi ayakları üzerinde durabilecek şekilde yetiştirebilmek ve bilinçlendirmek amacıyla kırsal alanlarda eğitim olanaklarının geliştirilmesi konusu üzerinde durulmuştur. Dolayısıyla kırsal alanlara yönelik eğitim politikası anlayışı içerisinde, köylerde karşılaşılabilecek sorunları tespit etmek ve kalıcı yöntemlerle çözüme

ulaştırabilmek amacıyla öncelikle Köy İşleri Komisyonu oluşturulmuştur. Bu komisyonun 1933 tarihli raporu uyarınca, ileride Köy Enstitüleri'ne dönüşecek olan Köy Öğretmen Okulları, köy okullarında görevlendirilecek öğretmenleri yetiştirmek amacıyla açılmıştır (Arayıcı, 2002, s. 190).

Köy Enstitüleri kurulmadan önce kırsal alanlara yönelik bazı politikalar belirlenmiştir. Genellikle eğitim alanında yoğunlaşan bu politikalar bir yol haritası olarak belirlenen 5 ana amaç şeklinde sıralanmaktadır:

1. Kırsal alanlar başta olmak üzere, ülkenin dört bir yanında ivedi olarak yeni okullar kurulması ve kurulan bu okullarda herhangi bir dilsel, etnik, ırksal, dinsel, mezhepsel, bölgesel ve cinsiyetsel ayrımcılık yapmadan, temel eğitim yaşına gelmiş tüm çocukların bu eğitim hizmetinden eşit bir şekilde yararlanmasının teşvik edilmesi;
2. Bulunmakta olan mevcut insan kaynaklarının, öğretmen ve eğitim müfettişi olacak şekilde yetiştirilmeleri için yönlendirilmesi;
3. Tüm yurttaki olduğu gibi kırsal kesimlerde de eğitim yoluyla verilmesi planlanan yeni sistemin ilke ve ideallerini içselleştirmiş gelecek nesiller yetiştirilmesi için gerekli olan şartların sağlanması;
4. Kırsal nüfusa verilecek olan eğitimde hem insanların evrensel bilgilerle donatılmasının hem de tarımsal üretimi artırmak amacıyla köylülerin kendi çabalarıyla ilkel olarak yaptıkları tarım yerine teknik becerilerinin geliştirilmesinin amaçlanması;
5. Kırsal kesimde yaşayan ve okuma-yazma bilmeyen yetişkin nüfusa yönelik eğitim hizmeti verebilecek çeşitli kurumların açılması; gibi maddeler şeklinde tezahür eden amaçlardır (Arayıcı, 2002, s. 100).

11 Haziran 1937'de 3238 sayılı "Köy Eğitim Kanunu" olarak adlandırılan ve bununla beraber 7 Temmuz 1939'da 3704 sayılı "Köy Eğitim Kursları ile Köy Öğretmen Okullarının idaresine Ait Kanun'un kabul edilmesiyle, köylere ışık tutacak olan köy eğitim kursları tüm ülke genelinde yaygınlaştırılmıştır. Köy Enstitüleri'nin açılmasıyla birlikte köy eğitim kursları, söz konusu bölgede faaliyet gösteren enstitülere bağlanarak performans göstermişlerdir. 1947 yılına yani kapatılacakları yıla kadar, köy eğitim kurslarından 29'u bayan toplamda 8.675 eğitimci yetişip, köylere gönderilmişlerdir (Akar, 2011, s.15).

2.2. Köy Enstitüleri'nin Kuruluş Amaçları

Köy Enstitüleri, Cumhuriyet tarihinde büyük önem arz etmiş bir aydınlanma mucizesidir. İlk etapta eğitimci yetiştirmek amacıyla kurulmuş olan eğitimci kursları, daha sonra Köy Enstitüleri'ne dönüştürülmüştür. Eğitimci kurslarından mezun olanlar tekrardan kendi köylerine veya çevre köy okullarına gönderilmişlerdir.

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesini takiben, toprakları paylaşmaya koyulan yabancı ülkelere karşı güç birliği yapan Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşlarının etrafında birleşen ulusal kuvvetler, ülkenin özgürlüğünü kazanmak için çalışmışlardır (Tonguç, 1947 s. 11). Bu koşullar altındaki bir ortamda halktan orta yaş kuşağında olanlar önceki savaşlarla hayatını kaybetmişlerdir. Yani ülkede çoğunluğu oluşturan nüfus; yaşlılar, çocuklar ve kadınlardan ibaretti. Kurtuluş Savaşı bittikten sonra ise ülke düşmanlardan arınmış; böylece ülkemize uygulanmak istenen emperyalizm olgusu yurt dışında kalmış ve tüm bunlardan dolayı toplumun gelişmesine mani olan yönetim anlayışında da farklılık benimsenmiştir. Yaşanan bu olayların ardından yapılması gereken şey, yeni gelecek olan düzeni ve düzenin getirdiği değişiklikleri insanların benimsemesi, bilgisizliğin ve bunun getirdiği engellerin ise yok edilmesidir (Gedikoğlu, 1971 s. 237).

Cumhuriyetin ilanından sonra geçen zaman içinde yapılan devrimlerle birlikte halkın bu süreci benimsemesi ve tüm bu yeniliklere karşı ayak uydurabilmeleri belli bir zaman almış ve bunlardan dolayı ülke eğitim politikalarına yeterince zaman ayıramamış dolayısıyla da eğitimde istenilen seviyelere ulaşamamıştır.

Harf devriminin uygulanmasıyla birlikte bu yeniliğin ortaya çıktığı ilk yıllarda öğrenci ve okul sayısında gözlenen artış dikkat çekmiştir. Çünkü kabul edilen yeni harflerin öğrenilmesi daha kolaydır. Ayrıca harflerin kolaylık sağladığı bir diğer sektör olan basım tekniği sayesinde basılan yazılı metinlerde de artış sağlanmış, yazarlar kitaplarını daha az maliyetle ve daha kolay şekilde basmışlardır. Örneğin 1923 ve 1928 yılları arasında yıllık kitap basım ortalaması yaklaşık 600 ile 800 arasında değişirken, 1931 yılında 4 haneli sayılara ulaşmıştır (Ortaylı, 2002 s. 104). Dolayısıyla basılan bu kitaplar sayesinde okur-yazar oranı da artmaktadır. Eğitimin yanı sıra köy halkının sağlık sisteminden de yoksun olduğu ve genelinin ilaçlarla bile tanışmadığı aşikardır.

Tüm bunlarla birlikte aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere ülke nüfusunun büyük bir kısmını köy nüfusu oluşturmaktadır (Tablo 3). O dönemde ülke ekonomisi tarıma dayalı olduğundan, temel gıda maddelerinin genellikle çoğunluğu ve sanayi hayatının gerektirdiği hammaddelerin hemen hemen hepsi köylerden elde edilmekteydi. Köylerin ne kadar önemli olduğu buradan da anlaşılacağı üzere ülkelerde problemlerin çözülmesi ve kalkınmayı sağlamak amacıyla ilk adımın köylerde atılması tam anlamıyla yerinde bir hareket olmuştur. Köylerde başlayan bu yenilik hareketi daha sonra adından söz ettiren bir devrim niteliği taşıyacaktır.

Tablo 3. 1927-1945 Yılları Arasında Şehir, Belde/Köy Nüfusu

Yıllar	Şehir	Belde/Köy	Toplam	Köy Nüfusunun Toplam Nüfusa Oranı (Ortalama) (%)
1927	3.305.879	10.342.391	13.648.270	76
1935	3.802.642	12.355.376	16.158.018	76
1940	4.346.249	13.474.701	17.820.950	76
1945	4.346.249	14.103.072	18.449.321	76

Kaynak: (Kodamanoğlu, 1964, s. 2; TÜİK, 2010, s. 10)

Tablo 3’de görüldüğü gibi 1927-1945 yılları arasında ülke nüfusunun ortalama %76’sı köylerde yaşamaktadır. Bu tablo köy ve kent nüfusu arasındaki oranı gözler önüne sermektedir. Bu tabloda görülen oran nedeniyle yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti kalkınma projelerine ilk olarak köylerden başlamayı düşünmüş ve bunun üzerine planlar yapılarak ilk adım atılmıştır.

Bu dönemde yapılan nüfus sayımı, o dönem için Türkiye’de bulunan resmi bir şekilde kaydedilmiş olan yaklaşık 40.991 adet köyün var olduğunu göstermektedir. Resmi olarak sayılan köylerin büyük bir çoğunluğunun yüksek dağ yamaçlarında, dağlık ovalarda ve tepelerde kurulduğu tespit edilmiştir (Arayıcı, 2002: 48).

Ayrıca Köy Enstitüleri’nin kuruluş yerleri genelde kentlerden uzak ve geniş arazilerdir. Köy Enstitülerinin şehirlerden uzak olmasının amacı, yapılan tarım derslerinin birebir uygulama yoluyla öğretilmesi için 500 ile 5000 dönüm arasında bir arazinin var olması gereklidir. Bu şekilde fazla dönüme sahip araziler de kent merkezlerinde bulunmamaktadır. Ayrıca kentlerde yapılamamasının bir diğer nedeni ise köy çocuklarının şehir yaşamına alıştırmadan köye yönelik işlere yatkın hale getirilmeleri

ve eğitimcilerin daha sonra mezun olduğu köylere yakın yerlerde yetişmesinin gerekliliğidir.

Köy Enstitüleri'nin bir diğer kuruluş amacı; köylerde bulunan genel olarak en yaygın sorun olan okulsuzluğa karşı mücadele etmek, köylerin sosyal ve ekonomik alanında eğitim aracı kullanılarak gelişmeler ve düzenlemeler sağlamak ve bunu devamlı hale getirmektir (Akyüz, 1989, s. 434).

Bu sırada ortaya çıkan önemli zorluklardan biri de köye gönderilen şehirli öğretmenlerin yaşadığı uyum sorunu olmuştur. Bu durum göz önüne alınarak şehirli öğretmenler yerine köy kökenli öğretmenlerin yetiştirilmesine ağırlık verilmiştir. 17 Nisan 1940 tarihinde yürürlüğe giren Köy Enstitüleri Yasası ile aşağıdaki tespit ve görüşlere yer verilmiştir:

1. Şehirden gelip köy şartlarında uyum sağlamada problem yaşayan eğitimciler yerine, köye uyum problemi olmayan, köy koşullarına aşina olan öğretmenlerin yetiştirilmesine zemin hazırlayacak program ve ortam gerekmektedir. Bir taraftan eğitmenin köyden uzaklaşmasına engel olunmalı aynı zamanda da eğitmen yeterli bilgi ile donatılmalıdır. Köye gönderilecek eğitimciler sadece okuma ve yazma değil, bunlarla birlikte sağlık bilgisi, tarih bilgisi ve yaşamsal anlam taşıyan bilgilerden de sorumlu olmalıdır. Yani bu eğitmenler; sanattan, ekonomiden, tarımdan anlamalıdır. Bu yeni eğitmenler hem başarılı bir öğretmen hem de sağlam pratik tecrübe sahibi birer çiftçi gibi yetiştirilmelidirler.

2. Erkek öğretmenler köy hayatında en çok kullanılan yapıcılık, demircilik, kooperatifçilik, dülgerlik alanlarında; kadın öğretmenler ise çocuk bakımı, ev idaresi, dikiş, hasta bakımı, tarım işleri gibi alanlarda öğretici olacaklardır.

3. Sonrasında öğretmen olamayanlar kurslarda aldıkları bilgilerle diğer işlerde çalışmak için kendi köyelerine döneceklerdir. Böylece kurulacak olan Köy Enstitüleri, köylerin ihtiyaçları doğrultusunda ürün üretirken, aynı zamanda öğrencilerin de temel ihtiyaçlarını karşılamak için ürün üreten ve tarım arazilerine sahip kurumlar olacak, böylece kendi kendini idame ettirecek ve devletin sırtına bir yük oluşturabilecek okullar olmayacaklardır (Sakaoğlu, 1991, s. 91).

Türkiye’de, Köy Enstitüleri’nin en önemli amaçlarının başında gelen bir diğer faktör ise, yeni bir aydın niteliğinde olan yani yazar tipi yeni bir öğretmen nesli yaratmaktır. Yani köye yüksekte bakan bir tavra rağmen, köyün bütün problemlerine karşı alışkın, köyün her türlü işine eli ve aklı yatkın, köyde yaşanan kıt imkanlara karşı duyarlı, köyü birebir yakından tanıyan çocukların eğitim aldırılarak köye eğitmen olarak gönderilmesi düşüncesi gerçekleştirilmek istenmiştir. Bu bağlamda Köy Enstitüleri bir eğitim atağı olmaktan çok tüm aşamalarıyla ele alınmalıdır (Polat, 1979, s. 61).

2.3 Enstitülerin Açılışı ve Müfredatları

Resmiyeti 1940’lara dayanan ancak fiilen adından bahsedilmesi 1930’larda gündeme gelen Köy Enstitüleri, ülkemizin yakın geçmişinin en dikkat çekici ve özgün eğitim deneyimlerinden biridir.

Köy Enstitüleri’nin kuruluşu iki temel esasa dayanır: İlk olarak eğitmen kursları açılarak köye gönderilecek eğitmenler yetiştirilmiş, ardından da Köy Enstitüleri açılmıştır. 1936 yılında Eskişehir’in Çifteler bölgesinde deneme amaçlı bir kurs açılmıştır. Daha sonra farklı bölgelerde kurslar açılmış ve okulu bitirenler “eğitmen” sıfatıyla köylere gönderilmiştir. Eğitmenler ders vermekle beraber yetişkin ve çocuklara okuma-yazmaya yardımcı olmakta, tarımda ve sağlık alanında yol göstermekteydiler. Enstitüleri’nin açılmasıyla eğitmen yetiştiren Eğitmen Kursları da kapatılarak Köy Enstitüleri’ne dönüştürülmüştür (Altunkaya, 2012, s. 87).

17 Nisan 1940 yılında ve 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunuyla kurulan Köy Enstitüleri günümüzde daha fazla gündeme gelen ve halâ tartışılan, hakkında pek çok farklı görüş bulunan, çok kuvvetli savunucuları olduğu gibi desteklemeyenlerin de bulunduğu farklı bir deneyimdir (Bayazıt vd, 1971, s. 10).

Köy Enstitüleri’nin ilk olarak temeli Mustafa Kemal Atatürk’ün Cumhurbaşkanı olduğu dönemde Milli Eğitim Bakanı olarak görev yapan Saffet Arıkan’ın zamanında atılmış ve Atatürk’ün vefatından sonra Cumhurbaşkanlığı görevini devralan İsmet İnönü’nün yardımıyla dönemin Mili Eğitim Bakanı olan Hasan Ali Yücel zamanında da devam etmiştir.

Köy Enstitüleri'ne tam zamanlı olmak üzere beş yıllık köy okullarını bitiren, sağlıklı ve 18 yaşını geçmemiş köy çocukları alınmıştır. Köy Enstitüleri'nde eğitim ve öğretimin yanı sıra kültür, ziraat ve teknik dersler de verilmiştir. Toplamda beş yıl süren eğitim-öğretim boyunca öğrenciler zamanlarının yarısını kültür derslerine, dörtte birini tarım dersleri ve uygulamalarına, son dörtte birini de teknik veya sanat derslere ve bunların çalışmalarına ayırmışlardır.

Tablo 4. Kültür Dersleri, Teknik Dersler ve Ziraat Dersleri Olarak Üçe Ayrılan Derslerin İçerikleri

Kültür Dersleri	Ziraat Dersleri ve Çalışmaları	Teknik Dersler ve Çalışmaları
Türkçe	Tarla Ziraatı	Köy demirciliği
Tarih	Bahçe Ziraatı	Nalbantlık
Coğrafya	Fidancılık	Motorculuk
Yurttaşlık Bilgisi	Meyvecilik	Köy dülgerliği
Matematik	Bağcılık	Marangozluk
Fizik	Sebzecilik	Köy Yapıcılığı
Kimya	Sanayi Bitkileri Ziraatı	Tuğla ve Kiremitçilik
Tabiat ve Okul Sağlığı	Zootekni	Taşçılık
Yabancı Dil	Kümes Hayvanları Bilgisi	Kireççilik
El Yazısı	Arıcılık ve İpek Böcekçiliği	Duvarcılık Sıvacılık
Resim-iş	Balıkçılık ve Su Ürünleri	Betonculuk
Beden Eğitimi ve Ulusal Oyunlar	Ziraat Sanatları	Köy ve El Sanatları
Müzik		Dikiş, Biçki, Nakış
Askerlik		Örgü ve Dokumacılık
Ev İdaresi ve Çocuk Bakımı		Ziraat Sanatları
Öğretmenlik Bilgisi (Toplum Bilim, İş Eğitimi, Çocuk ve Ruh İş Bilimi, İş Eğitimi Tarihi, Öğretim Bilimi ve Tatbikatı)		
Zirai İşletmeler Ekonomisi		
Kooperatifçilik		

Kaynak: Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi, Ankara, 2012, s.394.

Köy Enstitüleri'ndeki ders içerikleri tablodan da anlaşılacağı üzere çeşitli alanlara yöneliktir. Kültür derslerinin dışındaki dersler genelde öğrencilerin beceri,

deneyim ve tecrübe kazanmasına yol açarak öğrenciye yapılan yatırımı göstermektedir. Kültür derslerinin yanı sıra beşeri sermaye için gerekli olan teknik ve ziraat dersleri de veren Köy Enstitüleri bu yönüyle ön plana çıkmıştır.

Tablo 5. Köy Enstitüleri ve Öğrenci Toplama Alanları

Enstitü Adı	Öğrenci Toplanma Alanı	Alınacak Öğrenci Sayısı
1940 Yılında Kurulan Köy Enstitüleri		
1 Kars Cılavuz (susuz)	Çoruh, Kars, Beyazıt, Erzurum	200
2 Trabzon Beşikdüzü	Rize, Trabzon, Gümüşhane, Giresun, ordu	50
3 Malatya Akçadağ	Malatya, Urfa, Mardin, Diyarbakır, Muş, Tunceli,	250
4 Kayseri Pazarören (Pınarbaşı)	Sivas, Kayseri, Niğde, Kırşehir, Yozgat	250
5 Samsun Akpınar (Ladik)	Tokat, Amasya, Samsun	50
6 Kastamonu Gölköy	Kastamonu, Çorum, Sinop, Zonguldak, Çankırı	150
7 Eskişehir Çifteler	Konya, Ankara, afyon, Eskişehir, Kütahya	200
8 Sakarya Arifiye	Bolu, Bilecik, bursa, Kocaeli, İstanbul	200
9 Balıkesir Savaştepe	Balıkesir	40
10 İzmir Kızıllı (Buca)	Muğla, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa	210
11Kepirtepe (Lüleburgaz)	İstanbul, Kırklareli, Edirne, Tekirdağ, Çanakkale	100
12 Seyhan Düziçi	Gaziantep, Maraş, Seyhan, İçel	160
13 Isparta Gönen	Isparta, Burdur	80
14 Antalya Aksu	Antalya	60
1941 Yılında Kurulan Köy Enstitüleri		
15 Ankara Hasanoğlan (Elmadağ)	Çankırı, Ankara	-
16 Konya İvriz (Ereğli)	Konya, Nevşehir, Niğde	-
1942 Yılında Kurulan Köy Enstitüleri		
17 Sivas Pamukpınar (Yıldızeli)	Sivas, Erzincan	-
18 Erzurum Pulur (Aziziye)	Erzurum, Bingöl	-
1944 Yılı ve Sonrasında Kurulan Köy Enstitüleri		
19 Aydın Ortaklar (Germencik)	Aydın, Denizli	-
20 Diyarbakır Dicle	Diyarbakır, Urfa, Mardin, Bitlis	-
21 Van Ernis (Erciş)	Van, Hakkâri	-

(Tebliğler Dergisi, 1940, s. 242; Türkoğlu, 2000, s. 189)

15 yıl içinde gelişen Köy Enstitüleri köyler için gerekli olan meslek erbabı birey ve öğretmen yetiştirmek amacıyla yukarıdaki tabloda gösterilen yerlerde kurulmuştur.

Kurulmuş olan Köy Enstitüleri'nin o dönemde yapmış olduğu en önemli başarısı devrimci ve çağdaş özelliklere sahip aydın bir neslin yetişmesinde ve kırsal bölge kökenli yazarlar ve öğretmenler arasında sınıf farklılıklarının değişmesine neden olan bir bilinçlenmenin var olduğu düşüncesidir (Arayıcı, 2004, s. 98).

İlk olarak İzmir Kızıllıçullu, Eskişehir Çifteler ve Kastamonu Gölköy'de köy eğitim kursu olarak eğitim veren bu binalar Köy Enstitüleri'ne çevrilmiştir. Bunlara ek olarak 1940 yılında Kars, Trabzon, Malatya, Kayseri, Samsun, Sakarya, Balıkesir, Keçiören, Seyhan, Isparta ve Antalya gibi birçok bölgede açılmaya devam etmiştir. 1941 yılına gelindiğinde Ankara ve Konya'da olmak üzere iki adet daha Köy Enstitüsü açılmış, 1942'de Sivas ve Erzurum'da açılan Köy Enstitüleri ile bu sayı 18'e yükselmiştir. 1944'ten sonra açılan enstitüler ise Aydın ve Diyarbakır'da kurulan enstitülerdir. 1948'de Van'ın Erciş ilçesinde kurulan Köy Enstitüsü ise son açılan enstitü olma özelliğini taşımaktadır.

2.4. Köy Enstitüleri'nin Kapatılması

Köy Enstitüleri kurulmalarından ve verdikleri eğitim sayesinde gelişmeye başlamalarından itibaren, birçok kitlenin beğenisini kazanmıştır. Beğenenlerin yanı sıra bu kurumları eleştirenler de olmuştur. Genelde bu eleştiriler, enstitülerin inşası sırasında öğretmen ve öğrencilerin kullanılmasına yönelik olmuştur. Bir diğer eleştiri ise, enstitü için gereken bazı yapı işlerinin de yine öğrenciler tarafından yapılmasıdır. Bu yapı işleri genelde enstitü binasına su taşınması, boya badana yapılması ve elektrik santralleri gibi tehlikeli işleri de kapsamaktadır. Tüm bunlar yapılırken öğrencilerin kültür derslerine katılamayıp dersleri aksatacakları düşünülmüştür. Bunlardan dolayı Köy Enstitüleri'ne yapılan eleştiriler yoğunlaşmıştır (Akdoğan, 2006, s. 81-82).

Köy Enstitüleri'ne toplumun pek çok kesiminden eleştiriler yapılmıştır. Yapılan eleştiriler şu şekildedir;

1. Henüz ergenlik dönemine gelmemiş olan öğrencilerin Köy Enstitülerine kabul edilip ağır şartlar altında amele olarak çalışmaları,

2. Enstitülerde köy ve şehir olarak ayrımcılık yapılması,

3. Enstitülerde okutulan derslerin ve yayınların zararlı nitelikte olması ve okullarda komünizme dair propagandaların yaygınlaştırılması,
4. Dine uygun olmayan bir topluluk yetiştirildiğine dair söylentilere sebep olması,
5. Öğrencilere zirai ve teknik dersler haricinde kültür derslerinin yeterince verilmediği,
6. Sol kesimin Köy Enstitüleri'nin sosyalizme geçişte büyük bir engel olduğu görüşü,
7. Enstitülerin daha çok burjuva sınıfı için işgücü yetiştirmesi, (Özgen, 2002, s. 229-230) gibi eleştiriler ortaya atılmıştır.

1946 yılına gelindiğinde Türkiye çok partili siyasal yaşama geçmiştir. Bununla birlikte dönemin iktidar partisi olan CHP'nin karşısında birçok siyasi parti vardır. Bu siyasi partilerin kurulmasıyla beraber Köy Enstitüleri'ne karşı yöneltilen suçlamalar da artmıştır. Birbirlerine rakip olan partiler arasında Köy Enstitüleri ciddi anlamda problem olmuştur. Özellikle Demokrat Parti, yönetimde bulunan CHP iktidarını yıpratmak için enstitüleri elinde bir koz olarak bulundurmıştır. Tüm bu baskılardan sonra yönetim içinden de bu fikri savunanlar çıkmıştır. Tüm bu siyasi nedenler dolayısıyla Köy Enstitüleri kapanma korkusuyla karşı karşıya kalmıştır (Türkoğlu, 1997, s. 503).

1948 yılına gelindiğinde toplamda 21 tane olan Köy Enstitüleri'nin yetiştirdiği öğrenci sayısı 15 bine ulaşmıştır. 1948 yılında Hasanoğlu Köy Enstitüsü'nün kapatılmasıyla 1954 yılına kadar devam eden diğer enstitülerin ise isimleri değişerek bu okullar ilköğretim okullarına dönüştürülmüştür. Yani Köy Enstitüleri Hasan Ali Yücel'in istifasıyla kapanma sürecine girmiştir.

1952 yılından itibaren Köy Enstitüleri'nin isimleri "Köy Öğretmen Okulları" olarak değiştirilmiştir. Köy Enstitüleri son olarak 27 Ocak 1954 yılında çıkarılan 6234 sayılı yasayla resmen kaldırılmış ve "İlk öğretmen Okulları" çatısı altında alınarak bu okullarla birleştirilmiştir (Akdoğan, 2006, s. 83).

2.5. Dünyada Köy Enstitülerine Benzer Eğitim Sistemleri

1917 yılından itibaren Sovyet Rusya 'da ortaya çıkan ve 1945 yılından itibaren de Doğu Bloğu ülkelerinde uygulanan 'Üretim Okulu Modeli' adı altında eğitim veren okullar bulunmaktaydı. Bu tarihler arasında kurulmuş olan Üretim Okulu Modeli ile 1940 yılında kurulan Köy Enstitülerinin eğitim anlayışı açısından benzer yapıda oldukları gözlemlenmektedir.

Üretim okulu modeli Karl Marx'ın eğitim görüşünü yansıtan bir teoridir. Üretim okulu modelinin temel görüşleri şu şekilde sıralanabilir; zihni eğitim, bedeni eğitim ve politeknik eğitimidir. Politeknik eğitim ise üretim aşamalarının her safhasında genel kabul görmüş eğitim ilkelerini öğretmenin yanında, eğitim aşamasındaki gençleri bedensel bir çalışma sürecine sokarak çeşitli iş kollarındaki araç ve gereçlerin kullanılmasını sağlayarak beceri kazanılması amaçlanmaktadır. Üretim okulu politeknik eğitim ilkesini benimsemesi bakımından Köy Enstitüleri'ne benzetilmektedir.

Köy Enstitüleri'ni de politeknik eğitim ilkesi açısından değerlendirecek olursak, sadece eğitim değil aynı zamanda beden gücünün de kullanılması gereken çeşitli iş kollarında çalıştırılarak söz konusu işlerde maddi ve manevi beceri kazandırılarak eğitim görmesi amaçlanmıştır. Üretim aşamasına dahil olan öğrenciler kimi zaman demircilik kimi zaman ziraat işlerinde yer alıyorlar ve tüm bunları pratik yaparak kazanıyorlardı.

Sovyet Rusya ve Doğu Bloğu zamanında uygulanan bu eğitim sistemi Köy Enstitülerine benzetilse de aslında Köy Enstitüleri tamamen özgün bir teori olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de köyler ve şehirler için farklı okul şeklinin geliştirilmesi ve tüm bu okulların ihtiyacı olarak ayrı öğretmenlerin yetiştirilmesi görüşünün ilk olarak ortaya atıldığı olay İkinci Meşrutiyetle yani 1908 yılına dayanmaktadır. Bu görüşün kaynağı ise, Osmanlı Devleti ve Avrupa arasında oluşan bağlantıları ve ilişkileri temsil eden Balkanlar ve Trakya'da kurulmuş olan öğretmen okulları ve okullarda görevli olan müdür ve öğretmenlerdir (Akyüz, 1994 s. 257).

Sovyet Rusya'da uygulanmış olan üretim okulu modeli tarıma yönelik işler ve emeğe dayanan küçük el sanatlarını değil, daha çok endüstriyel bakımdan işi ve fabrika üretimini benimsemiştir. Köy Enstitüleri ise, Cumhuriyet'in ilanı ile beraber nüfusunun yaklaşık %80'inin köylünün oluşturduğu ve o zamanda okur-yazar olanların oranının

sadece %10 civarında olduğu, köydeki eğitim oranını arttırmak ve köyün her alanda kalkınmasını sağlamak için kurulmuştur.

Köy Enstitüleri köylerde gerekli olan tarımsal işleri ve emeğe dayalı küçük el sanatları ortaya koymayı amaçlamış ve bunların üretilmesini esas kılmıştır. O dönem Sovyet Rusya'da önemli olan şeyin tarımsal bir kalkınmadan ziyade, daha çok endüstriyel kalkınmanın gerçekleştirilmek istenmesidir. Köy Enstitülerinden farklı olarak Sovyet Rusya'daki eğitim sisteminde köy ve şehirler için ayrı bir okul inşa etmek ve ayrı öğretmenler yetiştirme gibi bir sistem yoktur. Yani Köy Enstitüleri kendi özgün yapısıyla Rusya'daki üretim okullarının bir kopyası değildir (Taşdemirci, 2001, s.10).

Köy Enstitülerinde, uygulanmakta olan iş eğitimi bu enstitülerin temel ilkesi olarak kabul görse de o dönemin şartlarında tamamen kendine has olan özellikleri içermektedir. Köy Enstitüleri, daha önce herhangi bir alanda eğitim uzmanının öne attığı ya da herhangi bir ülkenin uygulamış olduğu bir eğitim modeli kapsamında değildir. Bu okullar gerek süreçleri açısından gerekse kendi şartlarında olabildiğince gelişmiş ve aynı zamanda tarihe adını yazdırmış farklı tipte benzersiz okullardır.

Finlandiya'nın eğitim sisteminde yer alan öğretmen yetiştirme okulları da Köy Enstitüleri'nin kurulmadan önce eğitim yetiştirmek için kurguladığı sisteme benzer bir yapıya sahiptir.

Öğretmen yetiştirmek için gerekli olan tüm koşulların sağlandığı Finlandiya'da örneğin daha yüksek standartlarda ve bilgi düzeyinde öğretmen yetiştirmek, yetiştirilen öğretmenlerin sürekli eğitilmeleri, aynı zamanda eğitim-öğretim dışında gerekli olan bir sosyal hayatta öğretmenlerin gelişimleri, günümüzün vazgeçilmezi teknolojiden öğretmenlerin de faydalanmaları gibi hedefler vardır (Delibaş, 2007, s. 75).

Finlandiya'da olan eğitim sistemi kuruluş zamanı yoksullukların, elverişli olmayan doğa şartlarının ve tüm imkânsızlıkların olduğu dönemde, çok az sayıda olan aydın kesimden insan tarafından ve karma mesleklerin içinde bulunduğu dayanışmayla kurulmuştur.

Her iki sistemde de bireyi bilgi, kültür ve daima yeniliklere açık olmaya, merak duygusunu geliştirmeye, eleştiren ve sorgulayan bireyler olmaya, tek gerçek olanın bilim olduğunu kabul eden bir anlayış hakimdir.

İki sistemde de okulların birbirinden farklı olması değil dayanışma ve eşitlik olguları vardır. Bu sistemlerde sınıf çatışması yerine var olan bir işi birlikte yapma yani dayanışma kavramı ön plandadır. Her iki sistemin merkezinde öğrenci olduğu, öğrenciyi benimseyen bir tavrın söz konusu olduğu kabul edilmektedir.

Din, dil, ırk, cins ayrımı yapılmaksızın insanın değerli kabul edildiği ve tüm bireylerin kendi gücüne göre bir görevi ve sorumluluğu olduğu, fonksiyonel olarak örgütlenmeyi kabul eden bir sistem vardır.

İkisinde de öğrencilerin deneme-yanılma, araştırma, düşünme, sorgulama, yazma, sunum yapma, yaşayarak ve yanılarak öğrenme gibi yalın ve sade bir eğitim anlayışı yer alır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BEŞERİ SERMAYE YATIRIMI; KÖY ENSTİTÜLERİ ÖRNEĞİ

Beşeri sermaye yatırımı denilince akla gelen ilk unsur eğitimidir. Eğitimi daha sonra sağlık harcamaları, beslenme ve barınma gibi önem arz eden faktörler takip etmektedir. İnsan faktörüne yatırımının söz konusu olduğu Köy Enstitüleri örneği ile altı çizilmek istenildiği üzere insan faktörüne yatırım önem arz etmektedir ve ülkeler beşeri sermaye yatırımı aşamalarında farklı uygulamaları deneyebilirler.

Türkiye'nin beşeri sermaye yatırımı uygulamasındaki izlediği politika zaman içerisinde farklı sebeplerle değişikliklere uğramış ve özellikle Cumhuriyet tarihi boyunca tam oturmuş bir eğitim sisteminden söz etmek pek de mümkün olamamıştır. Bu çerçeveden Türkiye'nin genel durumunu değerlendirdiğimizde aşağıda sıralanan unsurlar göze çarpmaktadır:

- Genç nüfus oranı yüksek olan Türkiye'de toplamda 25.309.876 öğrenci vardır.
- Türkiye hem yeraltı hem de yerüstü doğal kaynakları açısından zengin bir ülkedir.
- Türkiye coğrafi açıdan stratejik üstünlüklere sahiptir.
- Dünya sıralamasında en büyük 20 ekonomi arasında yer almaktadır.

Bu unsurlar çerçevesinde Türkiye’de nüfusun yaklaşık üçte birinin genç olduğunu ve mevcut potansiyellerinin ortaya çıkabilmesi için oturmuş bir eğitim sistemine her anlamda ihtiyaç olduğunu söylemek hatalı olmaz. Yetişmiş işgücü ülkenin kaynaklarını daha verimli kullanma imkanı sağlayacağından büyüme ve kalkınma için ihtiyaç olan her faktöre sahip olduğumuz ancak bu kaynakları rasyonel kullanmadığımızı değerlendirmesini yapabiliriz.

Türkiye’nin beşeri sermaye oluşumunda gerekli olan özelliklerin yanında aynı zamanda beşeri sermaye politikasının gerçekleştirilmesinde bazı zayıf yönler bulunmaktadır. Bu yönler şu şekilde sıralanabilir:

- Ülkemizde okul öncesi eğitime gereken önemin verilmemesinden dolayı küçük yaşlarda zeki çocukların fark edilip bulunamaması büyük bir kayıptır. Nüfus hakkında uzmanların yaptığı açıklamaya göre toplumda yaklaşık %1-1.5 oranında üstün zekalı çocukların olduğu tespit edilmiştir. Bu oran yadsınamayacak kadar yüksektir. Türkiye okul öncesi eğitimin yaygın olmamasından dolayı üstün zekalı çocukları değerlendirememektedir (Serter, 1994, s. 52).

- Günümüz eğitim sisteminin genelinde ezberci bir sistemin uygulanması ve bunun da öğrenciler üzerinde gereken algıyı yaratmaması bir dezavantajdır.

- Köy Enstitüleri’nin tam tersine günümüz eğitiminde ortaya bir ürün çıkarma ve geliştirme düşüncesinin olmaması.

- İstihdam alanlarının sınırlı olması nedeniyle devlet eliyle reel üretimden çok özel sektör alanının genişletilmesi ve bu sektörde yapılan genel hatalar nedeniyle işsizlik oranının artması beşeri sermayeye yapılan yatırımın uygulanamamasına neden olmaktadır.

- Yatırımların olması gerekenden az oluşu, özellikle de AR-GE yatırımlarına gereken harcamaların yapılamamasının sonucu olarak teknolojik anlamda bilginin yetersizliğine bu da bilim ve teknik açıdan bilimsel araştırmaya geliştirmeye gereken önemin verilememesi sonucu enstitülerin açılmamasına neden olmuştur. Tüm bunlardan dolayı zamanla artış trendi içinde olan beyin göçünün gerçekleşmesine sebebiyet vermektedir.

- Bütçeden ayrılması gereken ödeneklerin araştırma-geliştirme harcamalarına gerektiği kadar ayrılmaması ve bundan dolayı da beşeri sermayeye gereken bütçenin sağlanmamış olması (Aksu, 2014, s. 397-400).

3.1. Türkiye'nin Fiziki Eğitim Göstergeleri ve Beşeri Sermaye

Ülkelerin beşeri sermayeleri hakkında bilgi sahibi olunmasının birkaç yolu vardır. Herhangi bir ülkenin “eğitim, sağlık ve beyin göçü” gibi göstergeleri bu ülkelerin beşeri sermayesi hakkında bilgi vermektedir. Ancak belirtmek gerekir ki beşeri sermaye göstergelerinden biri olan “eğitim” faktörü diğerlerinden daha önemli bir konuma sahiptir. Çünkü eğitim faktörü beşeri sermayenin gelişimi üzerinde doğrudan etkilidir. Bu da eğitim ve beşeri sermaye kavramlarının birlikte kullanımının yaygınlaşmasına neden olmuştur (Akça, 2015, s.4).

Beşeri sermaye birikiminde etkin rol üstlenen eğitimin, fiziki göstergeleri doğrultusunda Türkiye'nin 1923-1960 yılları arasında analizi yapılacaktır. Eğitimin fiziki göstergeleri aşağıdaki değişkenlerden oluşmaktadır;

- Öğretmen ve öğrenci sayıları,
- Okul sayısı,
- Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı,
- Okul başına düşen öğrenci sayısı,

Bu analizde 1940 öncesi (1923-1940) ve 1940 sonrası (1940-1960) şeklinde veriler araştırılmıştır. Çalışmada 1940 senesinin tercih edilmesindeki en önemli unsur Köy Enstitüleri'nin resmi kuruluş yılı olmasıdır.

Analizde 1940 öncesi “ilkokul, ortaokul, liselerin öğretmen ve okul sayıları – ilk okul, ortaokul, liselerdeki öğrenci ve mezun sayıları – okul başına düşen öğrenci sayıları – öğretmen başına düşen öğrenci sayıları” verilip analizi yapıldıktan sonra aynı değişkenlerin 1940 sonrası verilerine yer verilmektedir.

3.1.1. 1923-1940 Yılları Arasındaki Fiziki Eğitim Göstergeleri

Cumhuriyet'in ilk dönemi olarak değerlendirilebilecek olan bu yıllar savaş sonrası yatırımların hızlı olduğu dönemi ifade etmektedir. Her alanda yapılan devrimler ve bunların devamlılığı için yetişkin işgücüne ihtiyaç vardı. Özellikle okuma yazma

oranının çok düşük olması bu noktada eğitimi temel ihtiyaç haline getirmişti. Aşağıdaki tabloda ilkokul ve ilkokulda görev yapan öğretmenlerin sayısı gösterilmektedir.

Tablo 6. 1923-1940 Yılları Arasında İlkokul ve İlkokul Öğretmen Sayısı

Öğretim yılı	Okul Sayısı	Toplam Öğretmen	Erkek Öğretmen	Kadın Öğretmen
1923	4.894	10.238	9.021	1.217
1924	5.987	13.822	10.480	3.342
1925	5.975	14.309	10.445	3.864
1926	5.995	14.231	10.864	3.367
1927	6.043	15.194	10.948	4.246
1928	6.600	15.718	11.153	4.565
1929	6.562	15.308	10.898	4.410
1930	6.598	16.318	11.504	4.814
1931	6.713	16.973	11.810	5.163
1932	6.778	15.064	10.440	4.624
1933	6.383	15.123	10.320	4.803
1934	6.402	15.102	10.216	4.886
1935	6.275	14.949	9.996	4.953
1936	6.202	14.777	9.805	4.972
1937	6.700	15.775	10.483	5.292
1938	7.862	17.120	11.607	5.513
1939	9.418	19.063	13.306	5.757
1940	10.948	20.564	14.583	5.981

Kaynak: (TÜİK. 2012, s. 64)

Cumhuriyetin kurulduğu yıl olan 1923'te ilkokul sayısı 4.894 olarak kayıtlara geçmiştir. Cumhuriyetin kuruluşundan yaklaşık 7 yıl sonra yani 1930 senesinde 1.704 adet ilkokulun daha açılmasıyla toplam ilkokul sayısı 6.598 olarak kayıtlara geçmiştir. 1940 senesine gelindiğinde ilkokul sayısı 10.948'e ulaşmıştır. Cumhuriyetin ilk senesinde ilkokul öğretmeni sayısı 10.238 iken 1930 senesinde 6.080 ilköğretim öğretmenin katılımıyla bu sayı 16.318'e ulaşmıştır. Cumhuriyetin kuruluşundan yaklaşık 17 yıl sonra, 1940 senesinde bu sayı 20.564 olarak kayıtlara geçmiştir.

Tablo 7. 1923-1940 Yılları Arasında Ortaokul ve Ortaokul Öğretmen Sayısı

Öğretim Yılı	Okul Sayısı	Toplam Öğretmen	Erkek Öğretmen	Kadın Öğretmen
1923	72	796	-	-
1924	64	720	609	111
1925	68	760	-	-
1926	135	1.392	1.099	293
1927	78	791	-	-
1928	78	815	680	135
1929	82	982	776	206
1930	83	1.068	845	223
1931	80	963	739	224
1932	190	1.380	932	448
1933	201	2.136	1.620	516
1934	192	2.354	1.764	590
1935	191	2.403	1.759	644
1936	202	2.648	1.903	745
1937	214	2.843	1.932	911
1938	228	3.402	2.215	1.187
1939	234	3.744	2.398	1.346
1940	238	3.867	2.422	1.445

Kaynak: (TÜİK. 2012, s. 66)

Cumhuriyetin ilk senesinde ortaokul sayısı yalnızca 72 olarak görülmektedir. Sayının azlığı dikkat çekmektedir. Öyle ki 1924 ve 1925 yıllarında ortaokul sayısında azalmalar göze çarpmaktadır. Ancak yıllar itibari ile ortaokul sayısında bir artış söz konusudur. 1930 senesinde 83'e, 2 yıl sonrasında ise bu sayı 190'a ulaşmıştır. Cumhuriyetin kuruluşundan yaklaşık 17 yıl sonra 166 okul daha açılarak toplamda 238'e çıkmıştır. Ortaokul öğretmeni sayısındaki artış ve azalışlar ortaokul sayısındaki artış ve azalışlara paralel olarak değişmiştir. Öyle ki Cumhuriyet'in ilk yılında ortaokul öğretmeni sayısı 796 iken; 1924'de 720 kişi, 1925'te ise 760 kişi olarak gözlemlenmektedir. 1930 senesine gelindiğinde 1.068 olan ortaokul öğretmeni sayısı 1940 senesine gelindiğinde 3.867 olmuş ve yaklaşık üç kat artmıştır.

İlköğretim ve ortaokul verilerinden sonra o dönemdeki genel lise verileri de aşağıdaki gibidir.

Tablo 8. 1923-1940 Yılları Arasında Genel Lise ve Genel Lise Öğretmen Sayısı

Öğretim Yılı	Okul Sayısı	Toplam Öğretmen	Erkek Öğretmen	Kadın Öğretmen
1923	23	513	-	-
1924	19	555	420	135
1925	21	671	590	81
1926	52	857	709	148
1927	42	594	-	-
1928	49	510	441	69
1929	51	578	486	92
1930	57	637	542	95
1931	61	637	532	105
1932	66	1.827	1.404	423
1933	72	945	740	205
1934	69	1.044	855	189
1935	66	1.029	841	188
1936	68	1.050	844	206
1937	68	1.164	924	240
1938	75	1.329	1.016	313
1939	80	1.518	1.148	370
1940	82	1.544	1.110	434

Kaynak: (TÜİK. 2012, s. 68)

1923 senesine ait veriler incelendiğinde erkek ve kadın öğretmen sayısı verilerine ulaşılamasa da 1923 senesinde genel lisede görev yapan toplam öğretmen sayısını söylemek mümkündür. Buna göre 1923 senesinde genel lisede görev yapan toplam öğretmen sayısı 513 olarak kayıtlara geçmiştir. Bu yılın genel lise sayısı ise 23 olarak gerçekleşmiştir. 1932 senesinde öğretmen sayısı bir önceki yıla göre 1190 kişi artarak 1828 kişi olarak gerçekleşmiştir. 1932 senesinden sonra genel lise ve dengi okullarda görev yapan öğretmen sayılarında istikrarsız bir durum söz konusu olmuştur. 1933 senesinde 945 öğretmen, 1934 senesinde 1.044 öğretmen olduğu görülürken; 1940 senesine gelindiğinde bu sayı 1.544 olmuştur. Genel Lise ve dengi okul sayılarında yıllar itibarıyla bir artış söz konusudur.

İlköğretim, ortaokul ve genel liselerde yukarıdaki tablolara bakılarak yorum yapıldığında ilköğretim sayısının ortaokul ve lise sayısından kat kat fazla olduğu görülmektedir. 1923 yılındaki verilerde ilköğretimin ortaokuldan yaklaşık 65 kat, liseden ise yaklaşık 200 kat fazla olduğu anlaşılmaktadır. İlköğretim okul sayısı 18 yıllık bir süreçte 6.054 tane açılarak 1940'ta 10.948 olmuştur. Ortaokul sayısı 1923'te 72 iken yine bu süreçte 166 tane okulun açılmasıyla 238'e yükselmiştir. Lisede ise 1923'de 23 olan okul sayısı 1940'a gelindiğinde bu rakam 82'ye yükselmiştir. Bu zaman zarfında

en çok artış yaşanan okul tipi ilköğretim, en az açılan okul ise lise ve dengi okullar olmuştur.

Toplam öğretmen sayılarına bakıldığında, üç tip okulda da erkek öğretmenler kadın öğretmenlerden daha fazla çalışma olanağı bulmuşlardır. İlköğretim okullarında 1923'ten 1940'a kadar olan süreçte 10.238 olan öğretmen sayısı tabloda gösterilen son yılda 20.564 olarak gerçekleşmiş ve yaklaşık 2 kat artış yaşanmıştır. Ortaokul verilerine bakılırsa, 1923'te toplam 796 öğretmen varken 1940'ta 3.867 öğretmen olarak kayıtlara geçmiştir. Lise verilerinde 1923 ile 1940 yıllarında 513 olan öğretmen sayısı 18 yılın sonunda 1.544'e yükselmiş ve bu artış yaklaşık 3 kat olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 9. 1923-1940 Yılları Arasında İlkokul, Ortaokul ve Lisedeki Öğrenci Sayıları ve Bu Okullardan Mezun Olan Öğrenciler

İLKOKUL						
Yıllar	Öğrenci Sayısı (Bin)			Diploma Alanlar (Bin)		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
1923	341.941	273.107	62.954	-	-	-
1924	390.368	301.381	88.987	-	-	-
1925	406.788	313893	92.895	-	-	-
1926	435.563	348.978	86.585	-	-	-
1927	461.985	325.695	133.969	-	-	-
1928	477.569	323.260	154.309	26.275	19.031	7.244
1929	469.071	308.028	161.043	19.823	14.047	5.776
1930	489.299	315.072	174.227	21.179	15.175	6.004
1931	523.611	335.921	187.69	21.928	15.041	6.887
1932	567.361	366.125	201.236	24.740	16.864	7.876
1933	591.169	385.247	205.922	26.680	18.417	8.263
1934	647.360	426.798	220.562	30.079	20.934	9.145
1935	688.102	454.128	233.974	37.700	26.515	11.249
1936	714.178	473.072	240.458	42.208	29.435	12.773
1937	764.691	509.949	254.742	48.638	33.095	14.688
1938	813.636	547.180	266.456	55.953	39.375	16.578
1939	905.139	619.246	285.893	57.054	40.842	16.212
1940	955.957	661.279	294.478	71.854	53.71	18.144
ORTAOKUL						
Yıllar	Öğrenci			Diploma Alanlar		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
1923	5.905	-	-	-	-	-
1924	10.052	7.976	2.076	-	-	-
1925	11.622	8.917	2.705	-	-	-
1926	15.644	11.848	3.796	1.611	1.255	356
1927	19.858	15.674	3.763	1.857	1.508	349
1928	23.225	16.996	6.229	2.650	1.943	707
1929	25.398	18.662	6.736	3.481	2.535	946
1930	27.093	20.148	6.945	3.999	2.954	1.045
1931	30.316	22.805	7.511	4.365	3.229	1.136
1932	36.068	26.140	9.928	5.638	4.116	1.522
1933	42.332	31.038	11.294	5.116	3.980	1.136
1934	45.812	33.936	11.876	7.423	5.676	1.747
1935	52.386	38.497	13.889	8.248	6.130	2.118
1936	62.955	45.833	17.122	10.044	7.569	2.475
1937	74.107	53.883	20.224	12.502	9.509	2.993
1938	83.642	60.335	23.307	13.593	9.925	3.668
1939	92.308	66.693	25.615	14.941	10.740	4.201
1940	95.332	69.097	26.235	16.089	11.861	4.228

GENEL LİSE						
Yıllar	Öğrenci			Diploma Alanlar		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
1923	1.241	-	-	-	-	-
1924	2.234	1.622	612	-	-	-
1925	2.748	1.923	825	-	-	-
1926	3.159	2.359	800	463	389	74
1927	3.819	2.748	1.071	398	333	65
1928	4.168	3.111	1.057	390	306	65
1929	4.746	3.574	1.172	550	429	65
1930	5.699	4.333	1.366	1.093	848	245
1931	6.940	5.120	1.820	1.150	865	245
1932	7.873	6.027	1.846	1.289	940	349
1933	9.563	7.326	2.237	1.379	1.067	312
1934	9.847	7.744	2.103	2.095	1.626	469
1935	13.622	10.691	2.931	2.172	1.801	371
1936	17.219	13.407	3.812	2.376	1.945	431
1937	20.916	16.129	4.787	3.322	2.683	639
1938	24.364	18.636	5.728	4.165	3.279	886
1939	26.255	20.232	6.023	4.964	3.796	1.168
1940	24.862	18.881	5.981	5.081	4.000	1.081

Kaynak: (TÜİK, 2012, s. 64-68)

1940 öncesi ilkököl öğrenci sayıları ve buna bağlı olarak ilkökolden diploma alabilen öğrenci sayılarına ilişkin tabloya bakıldığında 1923, 1924, 1925 ve 1926 yıllarına ait öğrenci sayıları verilerine ulaşılabilmektedir; söz konusu yıllara ait öğrencilerin kaçının diploma alabildiğine dair veriler bulunmamaktadır. 1923 yılında ilkökula kayıtlı öğrenci sayısı 341.941'dir. Bu sayının 273.107 kişisi erkek, 62.954 kişisi kız öğrencilerden oluşmaktadır. Söz konusu tabloda ilkökolden diploma alabilenlerin verisinin gösterildiği ilk yıl olan 1928'de ise ilkökula kayıtlı öğrenci sayısı toplam 477.569 iken ilkökolden mezun olabilen öğrenci sayısı 26.275 olarak gerçekleşmiştir. 1923'ten 1940'a kadar olan süreçte ilkökula kayıtlı öğrenci sayısı yıllar itibari ile artmıştır. 1940 senesine gelindiğinde, 1923 senesinde gerçekleşen ilkökula kayıtlı öğrenci sayısı 17 yıl sonra 614.016 kişi artarak 955.957 sayısına ulaşmıştır. 955.957 kişi öğrenciden sadece 71.857 öğrenci mezun olabilmektedir.

Yukarıdaki tablonun ortaokul verilerine bakıldığında 1923, 1924 ve 1925 yıllarına ait diploma alabilen öğrenci sayılarına ulaşılamazken, söz konusu yılların öğrenci sayılarına ulaşılabilmekteyiz. 1923 senesine ait ortaokula kayıtlı öğrenci sayısı 5.905'tir. 1924'te ise 7.976'sı erkek 2.076'sı kız öğrenci olarak toplamda 10.052 öğrenci kayıtlara geçmiştir. Ortaokula kayıtlı öğrenci sayılarında 1923'ten 1940'a kadar istikrarlı bir artış söz konusudur. 1930 senesinde 27.093, 1935 senesinde 52.386 ve 1940 senesinde ise 95.332 öğrenci vardır. 95.332 öğrenciden mezun olabilenlerin sayısı ise yalnızca 16.089 olmuştur.

Yukarıdaki tabloda lise verilerini incelediğimizde ise 1923, 1924 ve 1925 yıllarına ait liseden mezun öğrenci sayılarına ulaşamazken; liseye kayıtlı öğrenci sayıları tabloda yer almıştır. 1923 yılında lisede okuyan toplam öğrenci sayısı 1.241 olarak gerçekleşmiştir. 1924 yılında 2.234, 1925 yılında 2.748 kayıtlarda yerini alırken, yıllar itibari ile bu sayı sürekli artış göstermiştir. Lise eğitimi sonucunda diploma alan öğrenci sayılarına ilk ulaşabildiğimiz yıl olan 1926 senesinde ise; liseye kayıtlı öğrenci sayısı 3.159 iken aynı yılda mezun olan öğrenci sayısı 463 olarak kayıtlara geçmiştir. Cumhuriyetin kuruluşundan, 1940 senesine kadar geçen süre zarfında lisede okuyan öğrenci sayısı 12.381 kişi artış göstererek 1940 senesinde 13.622 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 10. 1923-1940 Yılları Arasında Okul Başına Düşen Öğrenci Sayısı

Öğretim Yılı	İlkokul	Ortaokul	Genel Lise
1923	70	82	54
1924	65	118	118
1925	68	171	131
1926	73	116	61
1927	76	255	91
1928	72	298	85
1929	71	310	93
1930	74	326	100
1931	78	379	114
1932	84	1.490	119
1933	93	211	133
1934	101	239	143
1935	110	274	206
1936	115	312	253
1937	114	346	308
1938	103	367	325
1939	96	394	328
1940	90	401	303

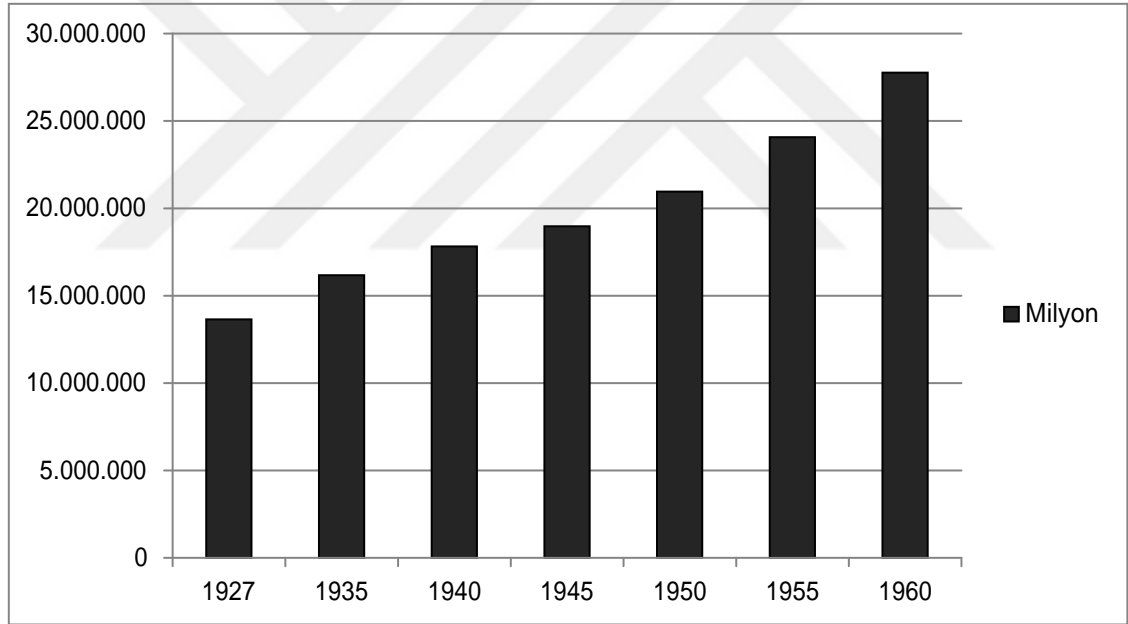
Kaynak: (TÜİK, 2012, s. 74)

1923-1940 senelerine ait okul başına düşen öğrenci sayıları incelendiğinde, yıllar itibari ile ilkokul, ortaokul ve liselerin okul başına düşen öğrenci sayılarında artış gözlemlenmektedir. 1923 senesinde ilkokul başına 70 öğrenci düşerken; 1936 senesinde ilkokul başına 115 öğrenci düşmektedir. Ortaokulda ise 1923 senesinde, bir adet ortaokula 82 öğrenci düşerken; 1932 senesinde bu sayı 1490 öğrenciyi bulmuştur. Genel lise okullarında da benzer bir artış söz konusudur. Öyle ki 1923 senesinde, bir lise başına 54 öğrenci düşerken 1939 senesinde bu sayı 328 olarak kayıtlara geçmiştir.

Yıllar itibari ile okul başına düşen öğrenci sayılarında bir artış söz konusudur. 1923 senesinden 1940 senesine kadar olan sürede ilkokul, ortaokul ve genel liselerin yenilerinin açılmasına rağmen, okul başına düşen öğrenci sayısı artış göstermiştir. Bu durumun böyle olmasında nüfus sayısındaki artışın yıllar itibari ile yükselmesi gösterilmektedir.

Şekil 2’de 1927 ve 1960 yılları arasındaki nüfus gösterilmektedir. 1927 yılında cumhuriyet tarihinin ilk nüfus sayımı yapılmıştır. Bu doğrultuda 1927 yılının ilk resmi nüfus rakamı; 13.648.270 olarak gerçekleşmiştir. Sekiz yıl sonra yani 1935 senesinde nüfus 16.158.018’e çıkmıştır. Yıllar geçtikçe artan nüfus 1960 senesine gelindiğinde 1927 senesine göre 2 katından fazla artarak 27.754.820 kişi olarak kayıtlarda yerini almıştır.

Şekil 2. 1927-1960 Yılları Arasındaki Nüfus Sayısı (Milyon)

Kaynak: (TÜİK, 2012, s. 5)

Nüfus verileri detaylı incelendiğinde 1927 yılında nüfus 13.648,270, 1935’te 16.158,018 olarak artış gözlemlenmiştir. 1940 yılında 17.820,950 olan nüfus 1945’te 18.970,174 olarak resmiyete geçmiştir. 1950 ve 1955 yıllarında sırasıyla 20.947,188 ve 24.064,763 olmuştur. Tablodaki son veri olan 1960 yılında ise 27.754,820 olan nüfus diğer yıllar içinden en yüksek seviyeye ulaşmıştır.

Beşeri sermaye faktörü için gerekli olan öğretmen başına düşen öğrenci sayısı da aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. 1923 ve 1940 yılları esas alınan tabloda ilköğretim, ortaokul ve genel lise verileri ele alınmıştır.

Tablo 11. 1923-1940 Yılları Arasında İlköğretim, Ortaokul ve Genel Liselerde Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı

Öğretim Yılı	İlköğretim	Ortaokul	Genel Lise
1923	33	7	2
1924	28	14	4
1925	28	15	4
1926	31	11	4
1927	30	25	6
1928	30	28	8
1929	31	26	8
1930	30	25	9
1931	31	31	11
1932	38	26	4
1933	39	20	10
1934	43	19	9
1935	46	22	13
1936	48	24	16
1937	48	26	18
1938	48	25	18
1939	47	25	17
1940	46	25	17

Kaynak: (TÜİK, 2012, s. 77)

İlköğretimlerde öğretmen başına düşen öğrenci sayısını incelediğimizde, 1923 yılında, bir öğretmene 33 öğrenci düşerken bu sayı 1924 ve 1925 yıllarında 28 olmuştur ve ilk yıla nazaran öğretmenlerin daha az öğrenciye daha fazla zaman ayırdığı görülmektedir. 1926'dan 1931'e kadar olan 6 yıllık süreçte öğrenci sayısında kayda değer bir değişiklik olmayıp bu sayı 30 ile 31'de kalmıştır. 1932'den 1936'ya kadarki yıllar arasında öğretmen başına düşen öğrenci sayısı sürekli artış göstererek 38'den 48'e yükselmiştir. Bu sayı üç sene boyunca 48'de sabit kalmış ve 1939'da 47, 1940'da 46'ya düşmüştür.

Ortaokul verilerinde ise 1923 yılında bir öğretmen başına yalnızca 7 öğrenci düşerken, 1924 yılında bu sayı tam iki katına çıkmıştır. Bu süreçte bir öğretmene düşen en fazla öğrenci 31 ile 1931 yılında gerçekleşmiştir. 1938'den 1940' a kadar geçen zamanda bir öğretmen başına 25 öğrenci düştüğü görülmektedir.

Genel lise verilerine bakıldığında, 1923 yılında öğretmen başına yalnızca 2 öğrenci düşmektedir. Daha sonraki 3 yıl boyunca bu sayı 4 olmuştur. 1931'de 11 olan

bu sayı 1932’de 4’e düşmüştür. Son veri olan 1940 yılında öğrenci sayısı 17 olarak gerçekleşmiş ve toplam 13 yılda bir öğrenci başına düşen 4 öğrenci varken bu sayı 17’ye yükselmiştir.

3.1.2. 1940-1960 Yılları Arasındaki Fiziki Eğitim Göstergeleri

İlköğretim verilerine bakıldığında Köy Enstitüleri’nin resmi kuruluş yılı olan 1940 yılında 10.948 olan ilköğretim sayısı 1941 yılında da 10.948 adettir. Bu sayı 1941’den 1950 yılına kadar artış eğiliminde olmuştur ve 1950’deki okul sayısı 17.428 olarak kayıtlara geçmiştir. 1951’de 17.417 olarak gerçekleşen okul sayısı bir önceki yıla göre 11 okul azalmıştır. 1951’den 1959’a kadar olan süreçte ilköğretim okul sayısı sürekli artış göstermiştir. 1959 ile 1960 yılı arasında yaklaşık 3000 okul açılarak bu sayı 1960’da 24.398 olmuştur.

Tablo 12.1940 Sonrası İlkokul ve İlkokul Öğretmen Sayısı

Öğretim Yılı	Okul Sayısı	Toplam Öğretmen	Erkek Öğretmen	Kadın Öğretmen
1940	10.948	20.564	14.583	5.981
1941	10.948	22.042	15.858	6.184
1942	11.404	21.613	15.202	6.411
1943	12.182	22.387	15.865	6.522
1944	12.903	25.687	18.545	7.142
1945	14.010	27.317	19.736	7.581
1946	15.131	30.206	22.208	7.998
1947	15.925	32.081	23.743	8.338
1948	16.119	33.185	24.502	8.683
1949	17.106	34.822	25.922	8.900
1950	17.428	35.871	26.714	9.157
1951	17.417	36.510	27.022	9.488
1952	17.763	37.561	27.612	9.949
1953	17.948	37.932	27.542	10.390
1954	18.393	40.035	29.230	10.805
1955	18.724	42.169	31.011	11.158
1956	19.390	44.700	33.124	11.579
1957	20.030	47.322	35.017	12.305
1958	20.656	49.757	37.081	12.676
1959	21.429	54.049	40.570	13.479
1960	24.398	62.526	48.494	14.032

Kaynak: (TÜİK, 2012 s. 64)

1940 yılındaki ilköğretim öğretmenlerinin sayısı 20.564 iken 1941’de bu sayı 22.042 olmuş ve toplamda 1.478 ilköğretim öğretmeni eğitime katılmıştır. 1942’de ise

bu sayı 21.613 olarak gerçekleşmiştir. 1942 yılından itibaren toplam öğretmen sayısı istikrarlı bir şekilde artış göstermiştir. Erkek öğretmenler, kadın öğretmenlere nazaran daha fazla eğitime katılma imkanı bulmuşlardır. 1960 yılına gelindiğinde ise toplam ilköğretim öğretmeni 62.526 olmuştur. Bu sayı 1940'ta yalnızca 20.564'tür. 20 yıllık sürede 41.962 öğretmen artışı gerçekleşmiştir. Bu artış yıllar itibariyle ilköğretim öğretmenlerinin fazlaşmasını ve dolayısıyla da eğitime verilen önemi göstermektedir.

Tablo 13. 1940 Sonrası Ortaokul ve Ortaokul Öğretmen Sayısı

Öğretim Yılı	Okul Sayısı	Toplam Öğretmen	Erkek Öğretmen	Kadın Öğretmen
1940	238	3.867	2.422	1.445
1941	252	3.900	2.345	1.555
1942	244	3.883	2.297	1.586
1943	245	3.851	2.224	1.627
1944	247	3.862	2.188	1.674
1945	252	3.931	2.145	1.786
1946	257	3.871	2.129	1.742
1947	267	3.993	2.168	1.825
1948	321	4.149	2.275	1.874
1949	381	4.364	2.389	1.975
1950	406	4.528	2.437	2.091
1951	440	4.729	2.572	2.157
1952	474	5.021	2.727	2.294
1953	507	5.311	2.904	2.407
1954	539	5.694	3.160	2.534
1955	573	6.385	3.647	2.738
1956	601	7.296	4.403	2.893
1957	643	8.559	5.325	3.234
1958	685	9.858	6.393	3.465
1959	715	10.977	7.267	3.710
1960	745	12.080	8.130	-

Kaynak: (TÜİK, 2012, s. 66).

Ortaokul sayıları incelendiğinde 1940 yılında 238 olan bu sayı 1941 yılında 252'ye çıkmıştır. Ortaokul sayıları 1960 yılına kadar sürekli artmıştır. Tablodan da görüldüğü üzere 1940 yılında 238 iken 1960 yılında 745'e yükselmiştir. Açılmış olan bu okulların öğretmen sayılarına bakıldığında ise 1940'ta 3.867, 1941'de 3900, 1942'de 3.883 ve 1943'te 3.851 olarak gerçekleşmiştir. Öğretmen sayıları 1940 ile 1946 yılları itibariyle istikrarsızlık göstermiştir. Örneğin; 1945 ile 1946 yıllarında öğretmen sayısı 3.931'den 3.871'e düşmüştür 1946'dan sonra ise öğretmen sayıları artış göstermektedir.

Tablo 14. 1940 Sonrası Genel Lise ve Genel Lise Öğretmen Sayısı

Öğretim Yılı	Okul Sayısı	Toplam Öğretmen	Erkek Öğretmen	Kadın Öğretmen
1940	82	1.544	1.110	434
1941	82	1 568	1.090	478
1942	79	1.590	1.078	512
1943	80	1.694	1.105	589
1944	76	1.656	1.028	589
1945	83	1.817	1.136	681
1946	82	1.871	1.131	740
1947	88	1.829	1.101	728
1948	88	1.868	1.096	772
1949	88	1.931	1.147	784
1950	88	1.954	1.120	834
1951	93	2.045	1.154	891
1952	95	2.161	1.204	957
1953	100	2.234	1.205	1.029
1954	112	2.602	1.395	1.207
1955	123	2.476	1.302	1.174
1956	128	2.523	1.362	1.161
1957	141	2.886	1.524	1.362
1958	162	3.427	1.843	1.362
1959	190	3.860	2.120	1.740
1960	194	4.219	2.394	1.825

Kaynak: (TÜİK. 2012, s. 68)

1940 yılından sonra genel lise ve öğretmenlerin sayılarına bakıldığında, 82 olan okul sayısı 1941 yılında da aynı kalmıştır. 1943 yılında 79'a düşen okul sayısı 1944'te 80'e yükselmiştir. 1947ve 1950 yılları arasında 88 olan okul sayısı 4yıl boyunca değişmemiştir. Daha sonraki yıllarda yani 1950'den 1960'a kadar olan 10 yıllık sürede lise okulları açılmaya devam etmiş ve bu sayı sürekli artış göstermiştir. Son 10 yıllık sürede eğitime verilen önemin arttığı tablodaki verilerle desteklemektedir.

Lise öğretmenlerinin istatistiğinde ise, 1940 yılı 1.110'u erkek 434'ü kadın olmak üzere toplamda 1.544 öğretmen olduğu görülmektedir. Bu sayı 1943 yılına kadar sürekli artmıştır. 1944 yılında toplam öğretmen sayısı 1.656, 1945'te 1.817, 1946'da 1.871 olarak gerçekleşmiştir. 1950'de 1.954 olan öğretmen sayısı 10 yıllık süreçte yani, 1960'a geldiğinde 4.219 olmuştur.

Tablo 15. 1940 sonrası İlkokul, Ortaokul ve Lisedeki Öğrenci Sayıları ve Bu Okullardan Mezun Olan Öğrenciler

İLKOKUL						
Yıllar	Öğrenci Sayısı			Diploma Alanlar		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
1940	955.957	661.279	294.478	71.854	53.71	18.144
1941	939.829	650.455	289.374	68.889	51.06	17.829
1942	940.411	649.471	290.94	71.107	51.67	19.437
1943	995.999	680.384	315.615	76.663	56.157	20.506
1944	1.246.818	804.12	442.698	90.657	66.707	23.95
1945	1.357.740	865.86	491.88	104.854	76.63	28.224
1946	1.413.983	899.206	514.777	106.722	77.349	29.373
1947	1.448.093	926.44	521.653	113.396	82.178	31.218
1948	1.468.382	938.534	529.848	133.24	94.853	38.387
1949	1.591.039	1.003.452	587.587	142.323	100.69	41.633
1950	1.616.626	1.016.915	599.711	145.899	102.888	43.011
1951	1.643.034	1.035.328	607.706	122.592	107.718	14.874
1952	1.692.135	1.066.739	625.396	148.843	105.989	42.854
1953	1.762.351	1.104.477	657.874	170.033	119.227	50.806
1954	1.866.666	1.164.616	702.05	175.712	121.891	53.821
1955	1.983.668	1.238.327	745.341	186.980	128.351	58.629
1956	2.140.347	1.335.704	804.643	212.512	143.68	68.832
1957	2.260.451	1.412.228	848.223	230.358	154.137	76.221
1958	2.402.855	1.507.248	895.607	257.206	172.105	85.101
1959	2.514.592	1.582.798	931.794	276.516	185.495	91.021
1960	2.866.501	1.800.026	1.066.475	304.406	203.671	100.735
ORTAOKUL						
Yıllar	Öğrenci			Diploma Alanlar		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
1940	95.332	69.097	26.235	16.089	11.861	4.228
1941	94.642	68.555	26.087	13.011	9.581	3.430
1942	84.181	60.180	24.001	13.334	9.664	3.670
1943	75.319	53.314	22.005	14.486	10.608	3.878
1944	70.430	49.735	20.695	11.803	8.425	3.378
1945	65.608	46.074	19.534	12.389	8.865	3.524
1946	60.980	42.307	18.673	10.565	7.457	3.108
1947	59.093	41.160	17.933	10.844	7.617	3.227
1948	61.314	43.612	17.702	11.077	7.639	3.438
1949	65.168	47.489	17.679	11.412	8.194	3.218
1950	68.187	50.262	17.925	11.508	8.506	3.002
1951	74.765	55.728	19.037	14.389	10.575	3.814
1952	82.465	61.302	21.163	14.487	10.718	3.769
1953	92.339	68.053	24.286	15.827	11.847	3.980
1954	111.896	82.114	29.782	18.382	13.449	4.933
1955	133.217	97.576	35.641	21.167	15.682	5.485
1956	162.179	119.249	42.930	24.658	18.140	6.518
1957	193.733	143.403	50.330	28.820	20.879	7.941
1958	222.625	164.657	57.968	36.201	26.539	9.662
1959	254.966	190.865	64.101	40.253	29.136	11.117
1960	291.266	220.486	70.780	42.686	30.875	11.811

GENEL LİSE						
Yıllar	Öğrenci			Diploma Alanlar		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
1940	24.862	18.881	5.981	5.081	4.000	1.081
1941	28.217	21.550	6.667	4.488	3.462	1.026
1942	28.073	21.790	6.283	4.857	3.692	1.165
1943	28.906	22.876	6.030	5.383	4.122	1.261
1944	27.734	22.082	5.652	5.652	4.339	1.313
1945	25.515	20.411	5.104	6.236	4.965	1.271
1946	24.355	19.329	5.026	6.177	5.054	1.123
1947	23.245	18.457	4.788	6.147	4.865	1.282
1948	22.100	17.635	4.465	5.584	4.399	1.185
1949	21.440	17.042	4.398	5.645	4.509	1.136
1950	22.169	17.526	4.643	5.568	4.376	1.192
1951	22.529	17.671	4.858	2.264	1.882	382
1952	29.053	22.796	6.257	4.147	3.158	989
1953	31.420	24.584	6.836	4.863	3.736	1.127
1954	35.369	27.471	7.898	9.056	6.928	2.128
1955	33.412	25.237	8.175	8.024	6.331	1.693
1956	37.407	27.764	9.643	7.484	5.733	1.751
1957	43.503	32.255	11.248	8.100	6.048	2.052
1958	51.231	37.612	13.619	9.450	6.923	2.527
1959	62.368	46.278	16.090	10.913	7.878	3.035
1960	75.632	56.016	19.616	11.977	8.649	3.328

Kaynak: (TÜİK, 2012, s. 64-68)

Yukarıdaki tabloda tüm bu okullarda öğrenim gören öğrenci ve mezun olanların sayıları gösterilmektedir.

İlkokul öğrenci sayıları 1940 yılında toplamda 955.957 iken 1941’de 939.829 olarak gerçekleşmiş ve bu iki yılda diploma alan öğrenci sayısı sırasıyla 71.854 ve 68.889 olmuştur. Daha sonraki yıllarda öğrenci sayıları sürekli artış göstermiş 1944 yılında ise 1.246,818 olarak gerçekleşmiş ve bunların içinden 90.657 öğrenci diploma almıştır. 1950,1951 ve 1952 yıllarında ise 1.616,626, 1.643,034 ve 1.692,135 olan öğrenciden diplomasını alan öğrenci sayısı 145.899, 122.592 ve 148.843 olmuştur. Son olarak 1960 yılında 2.866,501 öğrenciden 304.406’sı diploma alarak mezun olmuştur.

Ortaokul verileri incelendiğinde, Köy Enstitülerinin resmi kuruluş yılı olan 1940’ta toplam 95.332 öğrenciden 16.089’u diploma almıştır. 1941’de 94.642 olan

öğrenci sayısı 1943'te düşerek 84.181'e gerilemiştir. Bu yıllarda diploma alan öğrencilerin sayısı ise 13.011 ve 13.334 olarak gözlemlenmiştir. 1940'tan 1953'e kadar öğrenci sayısı genel itibariyle düşmüş ve 1940'taki seviye olan 95.332'ye 1953 yılında 92.339 sayısıyla dâhi ulaşamamıştır. 1954 yılında 111.896 ile üç haneli rakamlara ulaşan öğrenci sayısından diploma alanların sayısı 18.382'dir 1960'a bakıldığında da 291.266 olan öğrenci sayısından diploma alan öğrenci sayısı 42.686 olmuştur.

Genel lise tablosu incelendiğinde 1940 yılında ki 24.862 öğrenciye karşılık 5.081'i diploma sahibi olmuştur. 1941, 1942 ve 1943 yıllarında sırasıyla öğrenci sayısı; 28.217, 28.073 ve 28.906, diploma sahibi olanların sayısı; 4.488, 4.857 ve 5.383 olmuştur. 1943 yılından itibaren liseye giden öğrenci sayısı 1949 yılına kadar düşüş göstermiştir. 1955 yılında 33.412 olan öğrenci sayısı daha sonra 37.407 ve 43.503 olarak gerçekleşmiş ve son yıl olan 1960 yılında ise 75.632 olarak 5 yıl gibi kısa bir sürede yaklaşık 2 kat artış yaşanmıştır. Buda liselerin 1955 ve 1960 yılları arasındaki gelişimini göstermektedir. Bu süreçte açılan lise okulları eğitim alanında yapılan çalışmalara örnek gösterilebilir.

Tablo 16. 1940 Sonrası İlköğretim, Ortaokul ve Genel Liselerde Okul Başına Düşen Öğrenci Sayısı

Öğretim Yılı	İlköğretim	Ortaokul	Lise
1940	90	401	303
1941	86	376	344
1942	82	345	355
1943	82	307	361
1944	97	285	365
1945	97	260	307
1946	93	237	297
1947	91	221	264
1948	91	191	251
1949	93	171	244
1950	93	168	252
1951	94	170	242
1952	95	174	306
1953	98	182	314
1954	101	208	316
1955	106	232	272
1956	110	270	292
1957	113	301	309
1958	116	325	316
1959	117	357	328
1960	117	391	390

Kaynak: (TÜİK, 2012, s. 74)

Tabloda verilen ilköğretim okul başına düşen öğrenci sayısı incelendiğinde, 1940 yılında 90 adet ilköğretim varken bu sayı 1941’de 86 ya düşmüştür. 1942 ve 1943’de 82 olan okul sayısı 1944 ve 1945’te 97’ye çıkmıştır. 1946’da 93, 1947 ve 1948’de 91, 1949 ve 1950’de ise 93 olarak görülmektedir. 1950’den sonra artan okulların sayısı 1960’a gelindiğinde 117 olarak kayıtlara geçmiştir.

Ortaokul başına düşen öğrenci sayısı 1940 yılında 401 iken bu sayı 1941’de 376’ya düşmüştür. Daha sonraki yıllarda düşme eğiliminde olan ortaokul başına düşen öğrenci sayısı, öğrencilerin kalabalık sınıflardan ziyade, daha çok okul içinden kendilerine göre en iyisini seçme imkanına sahip olmalarını sağlayacaktır. 1954 yılına kadar okul başına düşen öğrenci sayısı, 1955’te 232 olmuştur. 1960’a gelindiğinde ise bu sayı 391 olarak gerçekleşmiştir.

1940 yılı lise başına düşen öğrenci sayısı 303 iken, 1941 yılında 344’e yükselmiştir. 1942 yılında 355, 1943’te 361 ve 1944’te 365 olarak gerçekleşen lise başına düşen öğrenci sayısı 1945’te 307’ye düşmüştür. Sonraki yıllarda lise başına düşen öğrenci sayısı 1944’ten 1951’e kadar aşamalı olarak düşüş göstermiştir. 1955’te 272, 1956’da 292, 1957’de 309 olarak gerçekleşen okul başına düşen öğrenci sayısı 1960 yılına gelindiğinde 390 olmuştur.

Tablo 17. 1940 Sonrası İlköğretim, Ortaokul ve Genel Liselerde Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı

Öğretim Yılı	İlköğretim	Ortaokul	Genel Lise
1940	46	25	17
1941	43	24	18
1942	44	22	18
1943	44	20	17
1944	49	18	17
1945	50	17	14
1946	47	16	13
1947	45	15	13
1948	44	15	12
1949	46	15	11
1950	45	15	11
1951	45	16	11
1952	45	16	13
1953	46	17	14
1954	47	20	14
1955	47	21	13
1956	48	22	15
1957	48	23	15
1958	48	23	15
1959	47	23	16
1960	46	24	18

Kaynak: (TÜİK, 2012, s. 77)

İlköğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı verilerine bakıldığında, 1940 yılında bir öğretmene 46 öğrenci düşerken bu sayı sonraki sene 43'e düşmüştür. 1942 ve 1943 yılında 44 olan öğrenci sayısı, 1944'te 49, 1945'te 50 olarak gerçekleşmiştir. Öğrenci başına düşen öğretmen sayısının azalması, öğrencilerin eğitim şartlarının iyi olduğunun bir göstergesidir. 1945'ten 1948'e kadar olan süreçte öğretmen başına düşen öğrenci sayısında azalma meydana gelmiştir. 1949'da 46 olan bu sayı, 1950, 1951 ve 1952'de 45 olmuştur. Genel itibariye değişimler arasında çok büyük fark olmamakla birlikte 1960'a gelindiğinde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 46 olarak kayıtlara geçmiştir.

Ortaokul verileri incelendiğinde, 1940 yılında 25, 1941'de 24, 1942'de 22 olan öğretmen başına düşen öğrenci sayısı, 1943'ten 1950'ye kadar düşme eğilimindedir. 1947, 1948, 1949 ve 1950 yıllarında 15'e kadar düşmüştür. Tablodaki verilere dayanarak, ortaokul öğrenci başına düşen öğretmen sayılarında çok belirgin değişimler gözlenmemiştir. 1960 yılına gelindiğinde ise bu veri 24 olarak gerçekleşmiştir.

Liselerdeki öğrenci başına düşen öğretmen verileri kapsamında, 1940 yılında 17 iken, 1942 ve 1943’de 18 olmuştur. 1944 ve 1945’te ise 17 olarak iki yıl değişme göstermemiştir. 1945’te 14 daha sonraki yıllarda 13 olan bu veri 1948’e gelindiğinde 12 olarak görülmektedir. Tablodaki son yıl olan 1960 yılına ait öğrenci başına düşen öğretmen sayısı ise, 18 olarak açıklanmıştır.

Tablo 18. Türkiye Geneli Yıllara Göre Okuma Yazma Durumu (1935-1955)

Yıl	Nüfus		+ 6 yaş Okuma Yazma Bilmeyen Nüfus					
			Toplam		Erkek		Kadın	
	Genel	+ 6 yaş	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1935	16.158.018	12.862.754	10.387.105	80.75	4.389.967	70.65	5.997.138	90.19
1940	17.820.950	14.900.126	11.242.759	75.45	4.746.963	63.80	6.495.796	87.08
1945	18.790.174	15.166.911	10.583.606	69.78	4.261.810	56.33	6.321.796	83.16
1950	20.947.188	17.856.865	11.997.046	67.49	4.853.038	54.48	7.144.008	80.55
1955	24.064.763	19.366.996	11.392.958	59.01	4.314.429	44.06	7.078.529	74.39

Kaynak: (Güran 1997. DİE, Osmanlı Devleti’nin İlk İstatistik Yıllığı 1897, Ankara)

1935 yılında 12.862,754 kişiden okuma yazma bilmeyenler 10.387,105 kişidir. Yalnızca 2.475,649 kişi okuma yazma bilmektedir. Köy Enstitülerinin açılış yılı olan 1940’a gelindiğinde okuma-yazma bilmeyen nüfus %75,45’e düşmüştür. Beş yıl sonra 1945’te okuma-yazma bilmeyen nüfus, %69,78 olmuştur. Yıllar itibariyle okuma-yazma oranı düşüş göstermiştir.

Tablo 19. Cumhuriyet Dönemi’nde İlköğretim Okulları, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları

Yıllar	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı
1923-1924	4.894	341.941	10.238
1930-1931	6.598	489.299	16.318
1940-1941	10.596	955.747	20.564
1950-1951	17.428	1.616.626	35.871
1960-1961	24.398	2.866.501	62.526
1970-1971	38.234	5.013.408	132.721
1980-1981	45.507	5.653.069	211.573
1991-1992	50.669	6.516.837	208.912
2000-2001	36.072	10.480.721	345.015
2008-2009	33.769	10.709.920	453.318

Kaynak: (Karakök 2011. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, s.93)

Cumhuriyetin kuruluşu yılı itibariyle toplamda 4.894 okul ve bu okullarda 341.941 öğrenci ve 10.238 öğretmen bulunmaktadır. Tabloda 1930-31 yıllarında 6.598 okul ve 489.299 öğrenci ve 16.318 öğretmen gösterilmiştir. Köy Enstitülerinin kuruluş yılı itibariyle 1940-1941 eğitim-öğretim yılında 10.596 okula karşın, 955.747 öğrenci, 20.564 öğretmen vardır. 10 yıllık süreçte okul sayısı 17.428'e öğrenci sayısı 1.616,626'ya öğretmen sayısı da 35.871'e yükselmiştir. Köy Enstitülerinin kuruluş süreci olan 1940 ile 1951 yıllarında 6.832 okul inşa edilmiştir. Öğrenci sayısı 660.879 kişi artmıştır. Öğretmen sayısı ise 15.307 kişi daha artarak, eğitime katkı sağlanmıştır. Bu süreçte 660.879 öğrencinin 146.412'si Köy Enstitülerinde eğitim gören öğrencilerden oluşmakta ve yaklaşık 4'te 1 oranındadır. Tablodaki 1951 yılı öğretmen sayısı verilerine bakıldığında öğretmen sayısı 35.871 olarak görülmektedir Köy Enstitüsü 1940 ile 1952 yılları arasında toplam öğretmen sayısı 17.341'tir. Yani öğretmenlerin yaklaşık yarısı Köy Enstitüsü öğretmenlerinden gelmektedir.

Aşağıdaki tabloda Köy Enstitüleri hakkında bilgi verilmiştir. Yıllar itibariyle enstitü sayısı, öğretmen sayısı, öğrenci sayıları verilmiştir. Mezun olan öğrencilerin ise öğretmen ve sağlık memuru olma verileri ele alınmıştır.

1937 yılından itibaren köye öğretmen yetiştirmek amacıyla açılan eğitim kurslarından biri, Eskişehir'e yakın Çiftelerde, öteki de İzmir yakınında Kızılçullu'da kurulmuştur. Bu iki enstitü daha sonrasında Köy Enstitülerine çevrilmiştir. 1940 yılında resmen açılan ve 1954 yılında kapatılıncaya kadar toplamda 21 adet Köy Enstitüsü kurulmuştur. Bu enstitülerden 6.875 eğitimci, 1.398 kadın, 15.943 erkek olmak üzere toplam 17.341 öğretmen yetişmiştir.

Tablo 20. Köy Enstitüleri ile İlgili Bazı Sayısal Bilgiler

Ders Yılları	Enstitü Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı		Toplam	Mezunlar	
			Erkek	Kız		Öğretmen	Sağlık Memuru
1937-38	2	12	128	-	128	-	-
1938-39	3	25	325	16	341	-	-
1939-40	4	40	1.074	107	1.181	-	-
1940-41	14	234	4.933	438	5.371	-	-
1941-42	17	294	6.987	705	7.692	103	-
1942-43	18	354	8.834	837	9.671	254	-
1943-44	18	368	11.563	1.276	12.839	1.911	-
1944-45	20	487	12.761	1.475	14.236	1.797	221
1945-46	20	505	13.068	1.396	14.464	1.460	252
1946-47	20	547	12.822	1.338	14.158	2.089	228
1947-48	20	642	11.814	1.078	12.892	2.162	336
1948-49	21	209	11.244	773	12.071	2.269	220
1949-50	21	672	13.251	721	13.972	1.741	91
1950-51	21	597	13.322	773	14.095	1.760	-
1951-52	21	570	12.647	706	13.173	1.795	-

(Kaynak: DİE. *Milli Eğitim Hareketleri 1967*, s.32-35, 41, 47; DİE. *İstatistik Yıllığı*. 1953, s.149-50)

Tabloda görüldüğü üzere 1937-38 yılında ilk olarak 2 adet açılan enstitüde yalnızca erkekler eğitim görmüş ve toplamda 128 erkek öğrenci bu enstitüde eğitim almıştır. İlerleyen yıllarda kız öğrencilerle birlikte karma eğitim yapan Köy Enstitülerinde 1938-39 yıllarında toplamda 341 öğrenci eğitim almış ve bu oran bir önceki yıla göre yaklaşık 3 kat artmıştır. Bir sonraki yılda toplam 4 enstitüden 1.181 öğrenci mezun olmuştur. Bunlardan 107'si kız öğrenci 1.074'ü erkek öğrencidir. Köy Enstitülerinin resmi açılış yılı olan 1940'da 5.371 öğrenci bu okullardan mezun olmuştur. Tablodan da anlaşılacağı üzere Köy Enstitüleri resmileştiği ilk yılda bir önceki yıla göre yaklaşık 5 kat artarak ciddi bir yükseliş göstermiştir. Açılışlarının 2. yılında 7.692 öğrenci mezun eden enstitüler 5 yıllık eğitim zamanını doldurarak ilk öğretmenlerini yetiştirmiştir. Bu yıldan itibaren bu okullardan mezun olanların 103'ü öğretmen olarak kendi köylerinde göreve başlamışlardır.

Köy Enstitüleri hakkında veriler detaylı incelendiğinde, 1942-43 eğitim yılında 18'e çıkan Köy Enstitüleri, 9.671 öğrenciye kapısını açmış ve 254 öğrencisini öğretmen olarak yetiştirmiştir. Bu yıl 18 enstitüde toplam 354 öğretmen eğitim vermiştir. 1943-44 yılında yine 18 enstitüde 368 öğretmen görev yapmış ve toplamda 12.839 öğrenci mezun edilmiştir. 1944-45 yılına gelindiğinde hem öğretmen hem de sağlık memuru olarak mezun olanların sayısı yaklaşık 2.000 civarındadır. Bu dönemde ilk defa sağlık memuru olanlar 221 öğretmen olanlar 1.797 olarak gerçekleşmiştir.

Köy Enstitüleri 1945-46 yıllarında 20 enstitüde 487 öğretmen 14.236 öğrenciyi mezun etmiştir. Bir sonraki yılda 505 öğretmen 14.464 öğrenciyi mezun ederek bunlardan 1.460'ı öğretmen 252'si sağlık memuru olmuştur. 1946-47 yılında öğretmen sayısı yine artış göstererek 547'ye çıkmıştır.

1951-52 yılında 21 olan enstitü sayısı, toplamda 13.173 kişiyi mezun etmiş ve 1.795 kişi öğretmen olmuştur. Köy Enstitüleri bu süreçte toplamda 17.341 öğretmen, 1.348 sağlık memuru yetiştirmiştir. Enstitülerde toplamda 11.639'u kız 134.773'ü erkek toplamda 146.412 öğrenci eğitim görmüştür.

3.1.3. Köy Enstitüleri'nin Beşeri Sermaye Yatırımına Etkisi

21. yüzyılda yayılan sanayileşmeyle birlikte artan rekabete bağlı olarak, ülkeler arası gelişmişlik düzeylerinde farklılıklar meydana gelmiş ve bu farklar giderek artış göstermiştir. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler çeşitli nedenlerden dolayı yatırım yapmaktadırlar. Bu yatırımlar için ülkeler çoğu zaman beşeri sermayeye yönelmektedir. Bir toplumda yaşayan bireyler arasındaki nitelikli sayılabilecek işgücünü içeren sermayeye beşeri sermaye denir. Beşeri sermaye yatırımı ülkelerin rekabet ettikleri diğer ülkelere sıyrılabilmesi açısından önemli bir göstergedir. Beşeri sermaye yatırımı birinci bölümde daha önce de bahsettiğimiz gibi eğitim, sağlık, beyin göçü ve bunlara ek olarak teknoloji gibi kavramlar açıklamaktadır.

İktisadi açıdan büyümenin sağlanması için en temel kaynak beşeri sermaye kavramıdır. Bireylerin veya toplumun tüm sahip olduğu bilgi, yetenekler, beceri, okullaşma oranı ve eğitim alma, sağlık durumu, toplumun genel kültür seviyesi ve toplumsal ilişkilerdeki yeri gibi olguların tamamını açıklamak için kullanılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitime ayrılan yatırımlar bütün dünya ülkelerinde yani zengin ve fakir ülkelere kadar uzanan ve üzerinde itina ile durulan bir kavramdır. Eğitim

ayrıca bilimsel olarak iktisadi büyüme ile bağlantıları incelenmiş ampirik bir konudur. Tüm bunlardan dolayı bir ülkede eğitime yapılan harcamalar, söz konusu ülkenin ekonomisinin büyüyerek gelişmesi için ayrılan bütçedeki yatırımlar olarak tanımlanabilmektedir (Han ve Kaya, 2006, s.114).

Bireyler, ekonomik gelişmenin ve büyümenin en temel özelliğinde rol oynayan faktörlerdir. Bundan dolayı beşeri sermaye yatırımı olarak adlandırılan, kişilerin üretkenliği, verimliliği, işgücü ve yaşam standardının yükselmesi için yapılacak olan kısa ve uzun süreli yatırımların toplamıdır. Bu yatırımlara örnek olarak ise okullar, fabrikalar, makineler, barajlar, köprüler, bankada bulunan hesaplar gibi yatırımlar verilebilir. Ayrıca bu yatırımları somut bir şekilde görebilmek mümkün olmaktadır. Beşeri sermaye yatırımının uzun dönemi içeren bir yatırım olarak ele alınabilmesi demek de çalışan bir işçinin işi için gerekli olan bir makine veya teçhizatı çalıştırıp kullanabilmesi, belirli bir konuda gereken bilgi ve beceriye sahip ayrıca alanında uzmanlık kazanabilmesi için hayatının belirli dönemini kapsayacak şekilde uzun süreli eğitim ve öğrenme gerektiren süreçtir. Bazen bireylerin yaptığı bu yatırımlar hayatları boyunca devam edip uzun sürebilmektedir (Yetik, 2018, s.40).

Gelişmiş sayılan ülkelerin sonradan elde ettikleri becerilerde ciddi bir yükseliş sağlanmaktayken, tam tersine henüz gelişmekte olan ülkelerin doğuştan geldiği varsayılan yetenekleriyle yetinip bu şekilde var olmaya çalıştıkları kabul edilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde sosyal çevre faktörü, bireylerin becerilerinin gelişimine bir katkıda bulunmadığı gibi, ayrıca seminer ve kurslarla da kendi beceri ve bilgilerinin de geliştirilme imkanı çok düşük bir ihtimaldir. Bireylerin becerilerinin geliştirilmesine katkıda bulunulması için sosyal çevrenin uygun olması da bu duruma katkı sağlamaktadır. Tüm bunlar doğrultusunda beşeri sermayenin etkin olması üç farklı şekilde gösterilir:

- Kişinin doğuştan gelmiş olan yetenekleriyle,
- Kişinin sonradan kazanmış olduğu yeteneklerle,
- Bahsedilen iki yeteneğe de sahip olma ve bu yeteneği kullanabilme durumlarıyla.

Beşeri sermaye faktörünün etkinliğini sağlayan faktörlerin tam anlamıyla birbirlerinden ayıramayacağıının açıklanması buradan anlaşılmaktadır. Yani tüm bu bahsedilen faktörler birbiriyle iç içe geçmiş şekildedir ve karşılıklı olarak etkileşim halindedirler. Beşeri sermaye faktörünün etkinliğini sağlamada etkili olan bu faktörler bir yandan da dinamik bir yapıya sahiptir. Sürekli gelişen bu yapı herhangi bir yetenek ile ilgili beceri, sağlık, eğitim ve barınma gibi temel koşullarla gelişmektedir. Bu yeteneğin zaman içerisinde gelişimi ise, ülke nüfusunun miktarı, işgücüne katılımı ve yaş dağılımı gibi kavramlarla etkinlik kazanmaktadır (Yumuşak, 2008, s.13).

Ülkeler arasında gelişmişlik düzeylerinin birbirinden farklı olması bu ülkelerin bazı göstergelerindeki gelişmişlikle açıklanabilmektedir. Örneğin, gelişmiş ülkelerde var olan maddi ve manevi kaynaklarını kazanmalarındaki en önemli faktör insan faktörüdür. Bu ülkeler insana yaptıkları yatırımla gelişmiş ülkeler kategorisinde yer almaktadırlar. Ülkelerin insana yaptığı yatırımlar çeşitli iş bölümlerinde ortaya çıkmaktadır. Örneğin, firmalar tarafından işe alınan bireylerin yaratıcı düşünebilen, özgün fikirler ortaya koyabilen, iletişim kurma potansiyeline sahip, sorunlarla baş edebilen, bir alanda kendini yetiştirmiş ve beceri sahibi olmuş, özgüveni, bilgisi ve yeteneği olan kişiler olması işletmelerin lehine olan bir durumdur ve işletmeler bu özelliklere sahip olan bireylerle çalışmalarını durumunda üretimlerinin artacağına ve dolayısıyla da kar oranlarının yükseleceğine inanmaktadırlar. Tüm bu becerilerin kazanılması ise sadece eğitimle mümkün olmaktadır. Bireylerin güçlerinin ürün üretiminde kullanılarak aynı zamanda bilim ve teknoloji faktörleri de bu süreçte etkin rol oynamak kaydıyla ancak eğitimle sağlanır. Bu eğitimden anlaşılan yalnızca örgün eğitim olmamalıdır aynı zamanda eğitim kapsamının içine iş başı eğitimi, yaşam boyu öğrenme, okul harici eğitim de dahil edilmelidir. Ülkelerin kalkınmalarında da eğitim doğrudan bir rol oynar. Buradan da anlaşılacağı üzere toplumun eğitim seviyesi ve bir ülkenin okuma-yazma oranının yüksek olması ülkelerin kalkınma seviyelerinin artmasının en önemli faktörüdür.

Eğitim faktörünün yanı sıra sağlık, barınma ve beslenme gibi faktörler de beşeri sermayenin gelişiminde etkinliğini arttıran diğer kavramlardır. Ülke nüfusunun ilk olarak asgari yaşam düzeyi için gerekli olan ihtiyaçları karşılamak gerekmektedir. Bu asgari yaşam düzeyini sağlarken gerekli olan beslenme, sağlık alanındaki harcamalar ve barınma gibi temel ihtiyaçlar 1971 yılında Schultz tarafından beşeri sermaye yatırımı

adı altında kabul edilmektedir. Düşük ve yüksek gelire sahip olan ülkelerde yapılan tarihsel ve karşılaştırmalı çalışmalar beslenme ve sağlık seviyelerinin kişi başı emek arzını ve daha uzun ömürlü olmasını sağlamaktadır (Schultz, 2003, s. 219).

Yukarıda bahsedilen yatırımlardan sadece eğitim faktörü bu tezde örneklenmek istenen olduğu için de Köy Enstitüleri'nin bahsedilen dönemde etkili olup olmadığını anlayabilmek için tekrar döneme ait verilere bakarak yorumlama yapmak gerekir.

Aşağıda gösterilen verilerde ise 1927-1950 yılları arasında okul çağındaki çocuk sayısı, kent ve kırdaki okula yazılanlar ve okullaşma oranları incelenmiştir. 1927 yılındaki okullaşma oranı %23 iken, 1935 yılında bu oran %29 olmuştur. 8 yılda yalnızca %6 artan okullaşma oranı, Köy Enstitülerinin kurulduğu yıl olan 1940'da %35 olarak gerçekleşerek 1950'ye kadar olan 5 yıl gibi kısa bir süre içinde %10 oranında artmıştır. Okullaşma oranının bu denli artışı o dönem açılan Köy Enstitüleri'nin açılışıyla ilişkilendirilebilir. 1940 ve 1950'li yıllar arasında okullaşma oranı yine %10 artarak %55'e çıkmıştır. Köy Enstitülerinin kuruluş ve kapanış yılları arasında geçen 10 yıllık sürede okullaşma oranı %35'ten %55'e çıkarak, okullaşma oranında %20'lik bir artış yaşandığı gözlenmektedir.

Tablo 21. Kent ve Kırsal Kesimde Okula Yazılanlar ve Okullaşma Oranları

Yıllar	Okul Çağındaki Çocuk Sayısı (7-12 yaş)	Okula Yazılanlar			Okullaşma Oranları (%)
		Kentte	Kırda	Toplam	
1927	2.032.863	-	-	432.969	23
1935	2.406.698	300.021	369.325	669.346	29
1940	2.714.433	363.330	578.404	941.734	35
1945	3.022.179	423.151	919.741	1.342.892	45
1950	2.917.854	453.497	1.148.701	1.602.198	55

Kaynak: (Arayıcı, 1999, s. 283)

Yukarıdaki tabloda veriler daha detaylı incelendiğinde, öğrenci sayılarının yıllar itibarıyla kırsal kesimde, kentten daha büyük bir hızla arttığı görülmektedir. 1927 yılındaki kır ve kent verilerine ulaşamazken 1935 yılında kentte 300.021, kırdaki 369.325 öğrenci okula yazılmıştır. Kentte okula yazılan öğrenci sayıları 1940, 1945 ve 1950 yıllarında sırasıyla 363.330, 423.151 ve 453.497 olarak gerçekleşmiştir. Görüldüğü üzere 23 yılda, kentte okula yazılan öğrenci sayısında 153.476 kişi artış tespit

edilmiştir. Kırsal kesimde ise yine 1927 yılı verilerine ulaşamazken, 1935 yılında bu sayı 369.325 olmuştur. 1940, 1945 ve 1950 yıllarında sırasıyla 578.404, 919.741 ve 1.148.701 olarak gerçekleşmiştir. Kırsal okula yazılanlar 23 yıl içerisinde 779.376 kişi artmıştır. Kırsal okula yazılan öğrencilerde 1927-1950 yılları arasında önemli artışlar tespit edilmiştir.

1940-1950 yılları arasında kentte okula yazılan öğrenci sayısındaki artış 90.167 iken kırsal kesimde okula yazılan öğrenci sayısındaki artış 570.297 olarak gerçekleşmiştir. Köy Enstitülerinin kurulduğu yıllar içinde kırsaldaki öğrencilerin okula gitme oranları kente göre yaklaşık 5 kat artmıştır. Köy Enstitülerinin kurulduğu yıllarda kırsal kesimde okula gitme sayısı ciddi oranda artmıştır. Kırsal alandaki okullarda 1940'dan 1950'ye kadar ki sürede öğrenci sayısı iki kat arttığı halde, kentteki okullarda öğrenci sayısının artış oranı, yalnızca dörtte bir olarak gerçekleşmiştir.

SONUÇ

Bu çalışmada, beşeri sermaye yatırımının bir örneği olan Köy Enstitüleri kapsamlı bir biçimde ele alınmaya çalışılmıştır. Üretim sürecinde gerekli olan faktörlerin bir araya gelmesiyle oluşan ürün üretimi bağlamında sermaye faktörü üzerinde durulmuş ve sermayenin çeşitliliği hakkında bilgiler verilmiştir. Yapılan çalışmada sermaye; kültürel sermaye, fiziki sermaye, entelektüel sermaye, sağlık sermayesi, ekonomik sermaye, bilgi sermayesi, sosyal sermaye, örgütsel sermaye ve beşeri sermaye olarak tanımlanmıştır.

Emeğe yatırımın bir katkısı olarak öne çıkan beşeri sermaye unsurlarından biri olan eğitime yapılan katkılar diğer faktörlere nazaran daha ölçülebilir ve sosyo-ekonomik boyutlarda daha iyi seviyelere çıkarabilecek bir kavram olma özelliğindedir. Eğitime yapılan her katkı doğrudan beşeri sermayeye yapılmaktadır. Bir ülkenin beşeri sermayesinin göstergesi o ülkenin eğitim ve sağlık gibi oranlarının ne kadar yüksek olduğuna bağlıdır.

Ekonomik büyüme modelleri arasında ortaya atılan yaklaşımların beşeri sermayenin gelişimine katkıda bulunduğu yaklaşımlar arasında klasik ekonomi, Neo-klasik ekonomi ve içsel büyüme modelleri vardır. Bu modeller sayesinde beşeri sermaye faktörü ekonomik büyüme çalışmaları arasında adından söz ettirerek ortaya çıkmıştır.

Nüfusun belli bir çoğunluğunun yüksek seviyede eğitim alması ülkelerin daha yüksek bir gelişmişlik seviyesine sahip olmalarının önünü açmaktadır. Ayrıca okullaşma oranı, eğitim için ayrılan ödenekler ve eğitimin kalitesi arttıkça beraberinde de Ar-Ge çalışmaları teşvik edildikçe işgücü beşeri sermaye olarak tanımlanacaktır.

Beşeri sermaye yatırımlarının bir örneği olan Köy Enstitüleri kısa bir süre zarfında etkin bir rol üstlenerek amacına ulaşmıştır. 1937-38 yıllarında eğitim okulları kapsamında açıldığı dönemde sadece 128 erkek öğrenciden oluşmaktaydı. 1939-40 senesinde resmi olarak açılan Köy Enstitülerinin de ise 1.074 erkek öğrenci 107 kız öğrenciyle birlikte toplamda 1.181 öğrenciye ulaşmıştır. Köy Enstitüleri ismini aldıktan sonra doğru ve etkin bir eğitim politikasıyla kuruma katılan öğrenci sayısı da gün geçtikçe artmıştır. Öyle ki kuruluşundan bir yıl sonra 4.190 öğrenci, beş yıl sonra 8.865 öğrenci ve Köy Enstitüleri'nin kapatıldığı yıl olan 1951-52 yıllarında ise 12.647 erkek 706 kız toplamda da 13.173 öğrenci sayısına ulaşmıştır. Enstitülerde 12 yıl gibi kısa

sürede toplamda 11.639'u kız 134.773'ü erkek toplamda 146.412 öğrenci eğitim görmüştür.

Köy Enstitüleri beşeri sermaye yatırımına güzel bir örnektir. Çünkü Köy Enstitüleri öğrencileri, eğitimin yanı sıra tarım işleri, boyacılık, duvar örücülüğü gibi beceri isteyen işlerde de çalışarak bunları ders niteliğinde öğreniyorlardı. Tüm bu bilgi ve beceriler sayesinde öğrenciler kendilerine yatırım yapıyorlardı. Beşeri sermaye kazanımının bu yönlü olmasına en güzel örnek olan Köy Enstitüleri, zamanı için bir devrim niteliğinde sayılmaktadır.

Köy Enstitüleri vermiş olduğu kültür derslerinin yanında ipek böcekçiliği, kümes hayvancılığı, tarımsal dersler, demircilik, dikiş, biçki, marangozluk gibi mesleki eğitimlerle öğrencilerin kabiliyetlerinin gelişmesine katkı sağlayarak çok yönlü bir eğitim imkanı sunmuştur. Verilen bu eğitim sonucunda kısa dönemli olumlu sonuçlar elde edilmiş ve beşeri sermayenin gelişmesi sağlanmıştır.

Köy Enstitüleri'nin açılmasından itibaren eğitim alanında önemli gelişmeler olmuştur. Bu gelişme gerek okullaşma gerekse öğrenci sayısındaki artışta meydana gelmiştir. Türkiye'de 1940-1954 yılları arasında kurulmuş olan Köy Enstitülerinde 6.875 öğretmen, 1.398'i kadın ve 15.943'ü erkek olmak üzere toplamda 17.341 öğretmen, 1.348 sağlık memuru yetişmiştir.

Köy Enstitüleri, Atatürk devrimleri ışığında Türkiye'yi ileri bir seviyeye taşımayı hedefleyen, eğitim alanında yapılmış olan bir devrim niteliği taşımaktadır. Köy Enstitüleriyle birlikte toplumsal ve ekonomik kalkınma hedeflenmiştir. Köy halkının bilgisiz ve cahil olmaması için nedenler ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Okuma-yazması olmayan bir toplum ile Köy Enstitüleri'nin hedefi olan çağdaş uygarlığa ulaşmak imkansız olurdu. Köy Enstitüleri ile tüm bu eksik görülen olaylar giderilmeye çalışılmıştır.

Köy Enstitülerinin bu gelişimine bakılarak sağlam ve mantığa dayalı temellere dayandığı görülmektedir. Kuruluş aşamasında gerek derslerin içeriği gerekse var olan durum içerisindeki kurulma kararlılığı olarak sağlam dayanakları mevcuttu. Köyün kente oranla tarımsal iş yoğunluğunun fazla olması açısından her yaşta gencin her türlü ailevi işlere katıldığı ve bundan dolayı Köy Enstitüleri kuruluş aşamasında tüm bu gerçeklikten yararlanılmış olup en ince ayrıntısına kadar değerlendirilerek bu yönlerin

güçlü yanları örnek alınarak inşa edilmiştir. Dönemin koşulları altında bu enstitülerin zihinsel, kültürel ve bedensel olarak ayrılarak her kategori ayrı bir itina ile ele alınmıştır.

Bu enstitülerde verilen derslerle öğrencilere yatırım yapılmış ve bu yatırım yalnızca bilgi anlamında olmamakla birlikte aynı zamanda pratiklik kazandıracak bilgilerdir. Bu bilgiler öğrencilerin uzun zamanlı yatırımına katkıda sağlamış ve tecrübeyle sabitlenmiştir. Zaman içerisinde el yatkınlığı ve beceri kazanılan bazı derslerde öğrenciler her anlamda kendini geliştirme fırsatı bulmuştur.

Enstitülerde her öğrencinin ayrı sorumlulukları ve yetkileri vardı. Bu yetkilerle öğrencilerin kişiliğinin gelişmesine yardımcı olunmuş ve bu sayede mezun olacak öğretmen adaylarının ileride sıkıntı çekmemesi amaçlanmıştır. Kendi köylerinde göreve başlayacak öğretmenlerin daha öncesinde aldıkları eğitim yani kendilerine yapılan beşeri sermaye yatırımı sayesinde karşılaşacakları güçlüklerle mücadele edebilme özelliği kazanmışlardır. Eğitimciler olanlar köylerde yalnızca çocukların eğitimiyle değil onların aileleriyle de doğrudan bir eğitim zinciri oluşturmuşlardır.

Yapılan çalışmada herhangi bir beşeri sermaye yatırımından eğer olumlu bir sonuç alınmak isteniyorsa ait olduğu ülkenin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısına uyumlu ve beşeri sermayeyi geliştirecek yenilikler yapılması gerekmektedir. Köy Enstitüleri son derece yerinde ve etkili bir beşeri sermaye yatırımı temsil etmektedir. Öyle ki yetiştirmiş olduğu öğretmen sayısı söz konusu dönemde eğitimcilerle sıkıntısı olan Türkiye'nin ihtiyacını kayda değer bir oranda karşılamıştır. Öğrencilerin sadece teoride uygulamalarıyla değil yaparak yaşayarak kısaca tecrübe ederek beşeri sermaye yatırımının kısa sürede olumlu sonuçlanmasına sebebiyet vermiştir.

Kısaca bahsetmek gerekirse iyi eğitim görmüş ve sağlıklı bir toplum, iktisadi gelişmenin önemli kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Söz konusu iyi eğitilmiş ve sağlıklı bir toplum da doğru bir beşeri sermaye yatırımıyla mümkündür. Türkiye'nin sahip olduğu genç ve dinamik nüfus, eğitim ve sağlık düzeyleri açısından doğru bir beşeri sermaye yatırımları ile desteklenirse hem bulunduğu coğrafi bölgede hem de küreselleşen dünya da önemli bir konumda kısa sürede kendine yer bulacaktır.

Bu çalışmada Köy Enstitülerinin mezun sayıları, ülkenin beşeri sermayesine katkı sağlayacak öğretmen ve sağlık memuru gibi meslekler edindirilmesi gösterilmiştir. Ayrıca üretim esnasında ortak iş birliğinin sağlanması, enstitülerde bulunan teknik ve

zirai derslere ait olan alanlar, müzik, beden gibi derslerde gereken teçhizat ve atölyeler gibi derslerde pratiklik sağlayacak ekipmanı barındırması Köy Enstitülerin yalnızca eğitim veren kurumlardan olmamasını göstermektedir. Köylerden başlayarak yenilikçi ve farklı bir eğitim anlayışıyla kurulan, ülkenin her bölgesine yayılmış 21 Köy Enstitüsü eğitimin yaygınlaşacağı 21 bölge anlamına gelmektedir. Ülkenin farklı bölgelerinde kurulan enstitüler bu bölgeleri eğitim kanalı aracılığıyla kalkındırmaya çalışmıştır. Ayrıca enstitülerin kuruldukları yerlerde öğrenciler bilim, teknik, kültür ve sanat dersleri nezlinde eğitilmiş, enstitülerden çıkan öğretmenler de tüm bölgelere yayılmış ve enstitüde aldıkları eğitimi ve beceriyi gittikleri bölgelere taşımışlardır.

1927 ve 1950 yıllarında kentte ve kırdaki o dönem okula giden öğrenci sayısına bakıldığında Köy Enstitüleri zamanında kırdaki 1935'te 369.325 kentte, 300.021 olmuştur. 1940'ta kırdaki 578.404, kentte 363.330 olmuş, 1945'te kırdaki 919.741, kentte 423.151 olarak gerçekleşmiştir. 1950 yılında ise kırdaki 1.148.701, kentte ise 453.497 olarak yaklaşık yarı yarıya fark gerçekleşmiştir. Okullaşma oranı 1940-1950 yani Köy Enstitülerinin kurulduğu yıllarda %20 oranında artmıştır. Bu sayı 1940'ta 35'ten 1950'de 55'e yükselmiştir. Bu oranlar gösteriyor ki; Köy Enstitüleri kurulduğu zaman itibarıyla birçok öğrencinin eğitime devam etmesini sağlayarak, çok sayıda mezun vermiştir.

1923 ile 1940 yılları arasındaki göstergelere bakıldığında Köy Enstitüleri İlkokuldan sonra gidilen bir ortaöğretim tarzında okullar olduğundan, 1923'te 72 tane orta okul ve daha sonra bu sayı 1940'a gelindiğinde 238'e çıkmıştır. 1940 sonrası verilerle kıyaslanacak olursa 1941'de 252 olan okul sayısı, 1951'de 440'a çıkmıştır. Köy Enstitüleri yıllarında bu sayıda da iki katı bir artış yaşanmıştır.

O dönem toplam okul, öğrenci ve öğretmen sayıları gösteriyor ki, 1940-1951 yılları arasında okul sayısında 6.832 adet artış, öğrenci sayısında 660.879 adet artış ve öğretmen sayısında da yine bu 10 yıllık süreçte, 15.307 kişi artış yaşanmıştır. Köy Enstitüleri kurulmadan önceki yani 1930-1941 yıllarında okul sayısı 3.998 öğrenci sayısı, 466.448, öğretmen sayısı ise 4.246 olmuştur. Köy Enstitülerinin açılmasıyla hem okul sayısı ve öğrenci sayısında hem de öğretmen sayısında ciddi artış yaşanmıştır.

Köy Enstitüleri gibi kendine özgü ve beşeri sermaye için gereken eğitimin verildiği bu kurumlarda öğretmenler, sağlık memurları gibi yetişen meslekler ileriki hayatlarında da beşeri sermayeye olan yatırımların kaynağı haline gelmiştir.

Ele alınan bu çalışma göstermektedir ki; Köy Enstitüleri çok kısa bir zaman içerisinde beşeri sermayeye yaptığı eğitim ve katkılarla adından çokça söz ettiren kurumlar haline gelmiştir. Köy Enstitüleri yaklaşık 10-12 yıl gibi kısa zamanda bu kadar başarıya imza atmış ve görüldüğü gibi okul, öğretmen ve öğrenci sayılarındaki artışla o dönemin önemli kurumlarından olmuştur. Veriler ışığında insan eğitimine olumlu katkılar sağlamış olan Köy Enstitüleri beşeri sermaye yatırımına örnek gösterilebilir.

KAYNAKÇA

Acar, Y. (2002). *İktisadi Büyüme ve Büyüme Modelleri*, Bursa: Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayını.

Akar, H. (2011). *Türkiye’deki Köy Enstitülerinin Toplumsal Değişmedeki Yeri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretim Programları, İzmir.

Akça, H. (2015). Beşerî Sermaye Harcamaları: Türkiye’de Yaşanan Gelişmeler ve Sonuçlar Üzerine Bir İnceleme,” *Avrasya Ekonomileri Üzerine Uluslararası Konferans Oturum 6E: Kalkınma I*, Rusya, 855-863.

Akdoğan, M., E. (2016). *Köy Enstitülerinde Eğitim Anlayışı ve Tarih ve Yurttaşlık Bilgisi Öğretimi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). T.C Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı, Erzurum.

Akkaya, H. (2016). *Kamu Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi, Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülke Karşılaştırması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). T.C. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Nevşehir.

Aksu, L. (2014). Türkiye’de 1960-2009 Yıllarını Kapsayan Dış Ticaret Politikalarının İktisadi Büyüme Üzerindeki Etkilerinin Ekonometrik Analizi, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), s.363-408.

Aktan, C. C., ve Çoban, H. (2008). Ekonomik Refaha Ulaşmanın Ötesinde Sağlıklı ve Güçlü Bir Toplum Oluşturmanın Altyapısı: Sosyal Sermaye. *Pazarlama ve İletişim Kültürü Dergisi*, 2008/2. Yıl 7, (26), 1-13.

Akyüz, Y. (1989). *Türk Eğitim Tarihi: Başlangıçtan 1988’e*, Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Akyüz, Y. (1994). *Türk Eğitim Tarihi*, İstanbul: Kültür Koleji Yayını.

Akyüz, Y. (2012). *Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000 – M.S. 2012*, Ankara: Pegem Akademi.

- Alkan, C. (1998). *Eğitim Teknolojisi*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Altunkaya, N. (2012). “Türkiye’de Köy Eğitmeni Yetiştirme Deneyimi”, Işın, Ekrem (Ed.); (2012). *Düşünen Tohum, Konuşan Toprak- Cumhuriyetin Köy Enstitüleri 1940-1954, I- II*, İstanbul, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, s. 61-81.
- Arayıcı, A. (1999). *Kemalist Dönem Türkiye’sinde Eğitim Politikaları ve Köy Enstitüleri*, İstanbul: Ceylan Yayınları.
- Arayıcı, A. (2002). *Kemalist Dönem Türkiye’sinde Eğitim Politikaları ve Köy Enstitüleri*. İstanbul: Ceylan Yayınları.
- Arayıcı, A. (2004). Enstitüleri Yorumlarken Özden Ayrılmamalı. *Eğitim Bilim ve Toplum*, 2(6), 96-103.
- Ardahan, F. (2014). Bireylerin Sosyal Sermaye Profili: Antalya Örneği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl 2, (8), 38-56.
- Arısoy, İ. (2011). Fiziksel Sermaye Yatırımları ve Büyüme İlişkisinin AK Modeliyle Sınanması: Türkiye Örneği (1968-2006) *Maliye Dergisi*, 161(2), 283-297.
- Arrow, K. J. (1962). The Economic Implications of Learning by Doing. *Review of Economic Studies* 29(3), 155-173.
- Aruoba, Ç. (1997). *Çevre Ekonomisi, Gelişme Ekonomisi, İnsan Çevre Toplum*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Atik, H. (2006). *Beşeri Sermaye, Dış Ticaret ve Ekonomik Büyüme*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Avcı, Y. E. Yaşar, M. (2014). Kültürel Sermaye Ölçeği: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması. *International Journal of Social Science Research*, 3(4), 65-77.
- Ay, A. Yardımcı, P. (2008). Türkiye’de Beşeri Sermaye Birikimine Dayalı Ak Tipi İçsel Ekonomik Büyümenin Var Modeli İle Analizi (1950-2000). *Maliye Dergisi*, 155, 39-54.
- Aysan, N. (2005). Anadolu’da Aydınlanma Hareketinin Doğuşu: Köy Enstitüleri. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 9(35), 267-282

- Barro, R. J. (1990). Government Spending in a Simple Model of Endogenous Growth. *The Journal of Political Economy*, 98(5), 103-125.
- Barro, R. J. (1991). Economic Growth in a Cross Section of Countries. *The Quarterly Journal of Economics*, 106(2), 407-443.
- Bayazıt vd. (1971). Türkiye’de Köy Sorun ve Bir Köy Araştırmasının İlkeleri. İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi Yapı Araştırmaları Kurumu.
- Berber, M. (2011). *İktisadi Büyüme ve Kalkınma*. Trabzon: Derya Kitabevi.
- Bocutoğlu, E. (2012). *İktisadi Düşünceler Tarihi*. Trabzon: Murathan Yayınevi.
- Bourdieu, P. (1985). Theory and Society. *Social Space and The Genesis of Groups*, 14(6), 723 -744.
- Bozkurt, Ç, Ö., Kalkan, A. Koyuncu, O. ve Alparslan A. M., (2012). Türkiye’de Girişimciliğin Gelişimi: Girişimciler Üzerinde Nitel Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (15), 229-247.
- Çalışkan, D. (2010). *Yenilikçi Oluşumlarda Sosyal Sermayenin Rolü ve Burdur İli Üzerine Bir Araştırma*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı, Isparta.
- Daşdemir, A. M. (2008). *AB Üyesi Ülkelerde Beşeri Sermaye ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Panel Veri Analizi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonometri Ana Bilim Dalı, İzmir.
- Delibaş, H. (2007). *Türkiye, Almanya ve Finlandiya Biyoloji Öğretmeni Yetiştirme Programlarının Karşılaştırılması*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ercan, N. Y. (2002). İçsel Büyüme Teorisi: Genel Bir Bakış. *Planlama Dergisi*, DPT’nin kuruluşunun 42. Yılı Özel Sayı, 129-138.
- Gökçen, B. (2006). *Beşeri Sermayenin İktisadi Gelişimdeki Rolü ve Önemi: Adana İline İlişkin Bir Uygulama*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı, Adana.

- Göktaş, Y, Ö. (2005). Türkiye Ekonomisinde Büyüme İle İşsizlik Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, (2), 11-29.
- Günay, E. Atılğan, D. Serin, E. (2017). Dünya’da ve Türkiye’de Göç Yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 37-60.
- Günsoy, G. (2001). İnsani Gelişme Kavramı Çerçevesinde Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 215-227.
- Güran, T. (1997). *Osmanlı Devleti’nin İlk İstatistik Yıllığı 1897*, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- Güven, D. (2016). 2001-2016 Yılları Arasında OECD ve Türkiye’de Sağlık Harcamalarının Gelişimi. *Journal of International Management, Educational and Economics Perspectives*, 4(2) 1-16.
- Han, E. ve Kaya, A. A. (1997). *Kalkınma Ekonomisi Teori ve Politika*. Eskişehir: Birlik Yayınları.
- Han, E. ve A. A, Kaya. (2006). *Kalkınma Ekonomisi - Teori ve Politika*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Hiç, M. (1994). *Büyüme ve Gelişme Ekonomisi*, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Hisrich, R. D. Peters, M. (1995). *Entrepreneurship Starting, Developing and Managing a New Enterprise*, Chicago: Irwin, Irwin Publishing.
- İncekara, A. Tatoğlu, Y., F. (2008). *Türkiye Ekonomisinde Son Yıllarda Yaşanan Yüksek Oranlı Büyüme Rakamlarının İç Piyasa Üzerindeki Etkileri*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası, Türkiye Ekonomisi Yayınları.
- Kandır, E. D. (2013). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Demografik Geçiş ve Yoksulluk İlişkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). T.C. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Adana.

Karaçay, H. ve Varol, Ç. (2015). Sosyo-Ekonomik Kalkınmada Fiziki, Beşerî Ve Sosyal Sermaye Yatırımları: Vakıflar Genel Müdürlüğü Örneği. *İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17 (3), 102-103.

Karakök, T. (2011). Menderes Dönemi'nde (1950-1960) Türkiye'de Eğitim. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi* 1(2), 89-97. DOI: 10.5961/jhes.2011.014

Karataş, M. Çankaya, E. (2010). İktisadi Kalkınma Sürecinde Beşeri Sermayeye İlişkin Bir İnceleme. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (3), 29-55.

Keskin, A. (2011). Ekonomik Kalkınmada Beşeri Sermayenin Rolü ve Türkiye. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25(3-4), 125-153.

Kıvılcım, H. (1935). *Karl Marks'ın Hayatı Felsefesi Sosyolojisi*, İstanbul: Bozkurt Matbaası.

Kibritçioğlu, A. (1998). İktisadi Büyümenin Belirleyicileri ve Yeni Büyüme Modellerinde Beşeri Sermayenin Yeri. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 53(1-4), 207-230.

Koç, A. (2013). Beşeri Sermaye ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Yatay Kesit Analizi ile AB Ülkeleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Maliye Dergisi*, (165), 241-258.

Kodamanoğlu, M. (1964). Türkiye'de Eğitim (1923-1960). Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Konya, S. (2012). *İhracata Dayalı Sanayileşme Stratejilerinin Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Üzerine Ampirik Bir Uygulama* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). T.C Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı, Konya.

Kutlu, E. (2000). Bilgi Toplumunda Kalkınma Stratejileri. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Küçükcalay, M. (2017). Robert E. Lucas ile Söyleşi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(1), 163-168.

Lin, N. (2001). *Social Capital: A Theory Of Social Structure And Action*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Lobley, D. (1995). *Ekonomi*. (M. S. Şener, Çev.) Ankara: MEB Yayınları.
- Lucas, R., E. (1976). Econometric Policy Evaluation: A Critique. *Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy*, 1, 19-46.
- Lucas, R. E. (1988). On the Mechanics of Economic Development. *Journal of Monetary Economics*, 22, 3-42.
- Maarif Vekilliği (1940). Köy Enstitüleri Kanunu. *Tebliğler Dergisi*, 2(77), 241-243.
- Malthus, T. R. (1789). *An Essay on the Principal of Population*. London: Electronic Scholarly Publishing Project.
- Marks, K. (2003). *Marksizm'in Bir Açıklaması ve Kısa Bir Biyografik Özet*, Moskova: Eriş Yayınları.
- Marx, K. (2011). *Kapital*. (N. Satılğan, Çev.) İstanbul: Yordam Yayınları.
- Meinagh, R. S. (2011). *Beşeri Sermayenin Unsurlarından Eğitimin Ekonomik Kalkınma Üzerindeki Etkileri (1980- 2008 Dönemine İlişkin İran Örneği)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı Ekonomik Kalkınma ve Büyüme Bilim Dalı, Ankara.
- OECD (1998). Centre For Education Research And Innovation Human Capital Investment An Internation Comparison.
- OECD (2001). *The Well-Being of Nations-The Role of Human and Social Capital*, Paris.
- Operasyonel Risk Çalışma Grubu (2006). Operasyonel Risk. *Bankacılar Dergisi*, (58), 95-112.
- Ortaylı, İ. (2002). *Gelenekten Geleceğe*, İstanbul: Ufuk Kitapları.
- Özgen, B. (2002). *Çağdaş Eğitim ve Köy Enstitüleri*, İzmir: Final Matbaacılık.
- Özkan, B. (2004). *Ekonomiye Giriş*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Yayınevi.
- Özkul, G. (2007). Kapitalist Sistemin Sürükleyici Aktörleri: Ekonomik Teoride Girişimciler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(3), 343-366.

- Özsoy, C. (2009). Türkiye’de Eğitim ve İktisadi Büyüme Arasındaki İlişkinin Var Modeli ile Analizi. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 4(1), 71-83.
- Özyakışır, D. (2011). Bilgi Toplumunda Beşeri Sermaye ve Kalkınma İlişkisi Üzerine Teorik Bir Değerlendirme. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 6(1), 46-71.
- Polat, V. (Mihneti), (1979). Emekçinin Türküsü, Ankara: Aşık Matbaası.
- Ricardo, D. (2001). On The Principles Of Political Economy And Taxation, Batoche Books, Kitchener: Canada.
- Romer, P. M. (1990). Endogenous Technological Change. *The Journal of Political Economy*, 98(5), 71-102.
- Romer, P. M. (1990). Endogenous Technological Change. *The Journal of Political Economy*, 98(5), 71-102.
- Romer, P. M. (1994). The Origins of Endogenous Growth. *The Journal of Economic Perspectives*, 8(1), 3-22. doi: 10.1257 / jep.8.1.3
- Sakaoğlu, N. (1991). Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sarı, R. Soytaş, U. (2006). Income and Education in Turkey: A Multivariate Analysis, *Education Economics*, 14(2), 181-196. doi:10.1080/09645290600622921
- Schultz, T.W. (1961). Investment in Human Capital. *The American Economic Review*, 5(1), 1-17.
- Schultz, T.W. (1962). Reflections on Investment in Man. *The Journal of Political Economy*, 70(5), 1-8.
- Schultz, T. W. (1968). Investment in Man: An Economist’s View. *Readings in the Economics of Education*, France.
- Schultz, T. P. (2003). Human Capital, Schooling and Health. *Economics and Human Biology*, 1(2), 207-221.
- Serter, N. (1994). *Türkiye’nin Sosyal Yapısı*, İstanbul: Filiz Kitabevi.

- Smith, A. (1997). *Ulusların zenginliği*. (A. Yunus, M. Bakırcı, Çev.) İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Smith, A. (2008). *Milletlerin Zenginliği*. (H. Derin, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Solow, R. (1956). A Contribution to the Theory of Economic Growth. *Quarterly Journal of Economics*, 70(1), 65-94.
- Stewart, T, A. (1997). *Entellektüel Sermaye Kuruluşların Yeni Zenginliği*. (N. Elhüseyni, Çev.) İstanbul: MESS.
- Şanal, M. Ölçer, F. (2007). İşletmelerde Entelektüel Sermaye Yönetimi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 479-500.
- Şimşek, G. (2015). *Birikim Sürecinde Çifte Kavrulmuş Meta: Beşeri Sermaye*. İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı yayınları.
- Şimşek, M. Kadılar, C. (2010). Türkiye’de Beşeri Sermaye, İhracat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Nedensellik Analizi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11 (1), 115-140.
- TABAN Sami, “Türkiye’de Sağlık ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Nedensellik Testi”, **3.Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildirileri**, 25-26 Kasım 2004, III. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Eskişehir 2004, s. 3-12.
- Taban, S. Kar, M. (2006). Beşeri Sermaye ve Ekonomik Büyüme; Nedensellik Analizi 1969-2001. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 159-182.
- Taşdemirci, E. (2001). 1936 Yılında Sovyet Rusya’da Yüksek Öğretim Hakkında Hazırlanmış Bir Rapor ve Bu Raporun Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Tarihi Bakımından Önemi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (11), 1-37.
- Tezel, Y. S. (1997). *İktisadi Büyüme*. Ankara: Ankara Yayıncılık.
- Tonguç, İ. H. (1947). Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- TÜİK. (2012). İstatistik Göstergeler 1923-2011. Ankara: TÜİK Matbaası.
- TÜİK. (2014). İstatistik Göstergeler 1923-2013. Ankara: TÜİK Matbaası.

- Türk, E. (2015). Sosyolojik Düşüncede Sosyal Sermaye Tartışmaları: Pierre Bourdieu ve James Samuel Coleman Bağlamında Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 1(3), 127-149.
- Türkmen, F. (2002). *Eğitimin Ekonomik ve Sosyal Faydaları ve Türkiye’de Eğitim Ekonomik Büyüme İlişkisinin Araştırılması*, DPT Uzmanlık Tezi, Yayın No. 2655, Ankara: DPT Yayınları
- Türkoğlu, P. (1997). *Tonguç ve Enstitüleri*, İstanbul: Yapı ve Kredi Yayınları.
- Türkoğlu, P. (2000). *Tonguç ve Enstitüleri*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Tüylüoğlu, Ş. (1995). *İçsel Büyüme Modelleri (Teorik Çerçeve-Ampirik Bulgular)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Ulusoy, R. (2010). Piyasada Belirsizliğin Giderilmesinde Girişimcinin Rolü. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(19), 69-80.
- United Nations Development Programme 2015.
- United Nations Human Development Report 1996.
- World Health Organization (1981). *Global Strategy for Health for All By The Year 2000*, Geneva.
- Yağmur, A. (2017). Sosyal Sermayenin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, (13), 111-124.
- Yardımcı, P. (2006). *İçsel Büyüme ve Türkiye’de İçsel Büyüme Etkileyen Faktörlerin Ampirik Analizi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı, Konya.
- Yetik, H. (2018). Beşeri Sermaye ve Eğitim. *İstanbul Arel Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Ekonomi Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 37-51.
- Yılmaz, B. Şahin, İ. E. ve Güler, E. (2005). Bilgi Çağında Entelektüel Sermaye Anlayışının Muhasebe Bilgi Sistemi Açısından Değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 8(1-2), 91-100.

Yılmaz, Z. Danişoğlu, F. (2017). Ekonomik Kalkınmada Beşeri Sermayenin Rolü ve Türkiye’de Beşeri Kalkınmanın Görünümü Olarak İnsani Gelişim Endeksi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (51), 117-147.

Yumuşak, İ. G. (2008). Beşeri Sermayenin İktisadi Önemi ve Türkiye’nin Beşeri Sermaye Potansiyeli. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 55, 3-48.

Yumuşak, İ. G., Bilen, M. (2000). Gelir Dağılımı-Beşeri Sermaye İlişkisi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 77-96.

İNTERNET ADRESLERİ

<http://www.oecd.org> 20.12.2018, 14:33

<http://www.abhaber.com/finlandiya-egitim-sistemi-ile-koy-enstitulerinin-inanilmaz-benzerligi> 14.02.2019, 20:59

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. 2016 yılı OECD ye göre ilkokul aşamasında öğrenci başına düşen eğitim harcamalarının ABD doları cinsinden değeri	31
Tablo 2. Türkiye'nin istikrarlı olan zaman serisi verileri, yeni yöntemler ve göstergeler aracılığıyla İGE eğilimleri, Türkiye'nin Beşeri Sermaye Endeksi	62
Tablo 3. 1927-1945 Yılları Arasında Şehir, Belde/Köy Nüfusu	66
Tablo 4. Kültür Dersleri, Teknik Dersler ve Ziraat Dersleri Olarak Üç Ayrılan Derslerin İçerikleri	69
Tablo 5. Köy Enstitüleri ve Öğrenci Toplama Alanları	70
Tablo 6. 1923-1940 Yılları Arasında İlkokul ve İlkokul Öğretmen Sayısı	78
Tablo 7. 1923-1940 Yılları Arasında Ortaokul ve Ortaokul Öğretmen Sayısı	79
Tablo 8. 1923-1940 Yılları Arasında Genel Lise ve Genel Lise Öğretmen Sayısı	80
Tablo 9. 1923-1940 Yılları Arasında İlkokul, Ortaokul ve Lisedeki Öğrenci Sayıları ve Bu Okullardan Mezun Olan Öğrenciler	82
Tablo 10. 1923-1940 Yılları Arasında Okul Başına Düşen Öğrenci Sayısı	84
Tablo 11. 1923-1940 Yılları Arasında İlköğretim, Ortaokul ve Genel Liselerde Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı	86
Tablo 12. 1940 Sonrası İlkokul ve İlkokul Öğretmen Sayısı	87
Tablo 13. 1940 Sonrası Ortaokul ve Ortaokul Öğretmen Sayısı	88
Tablo 14. 1940 Sonrası Genel Lise ve Genel Lise Öğretmen Sayısı	89
Tablo 15. 1940 sonrası İlkokul, Ortaokul ve Lisedeki Öğrenci Sayıları ve Bu Okullardan Mezun Olan Öğrenciler	90
Tablo 16. 1940 Sonrası İlköğretim, Ortaokul ve Genel Liselerde Okul Başına Düşen Öğrenci Sayısı	92
Tablo 17. 1940 Sonrası İlköğretim, Ortaokul ve Genel Liselerde Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı	94
Tablo 18. Türkiye Geneli Yıllara Göre Okuma Yazma Durumu (1935-1955)	95
Tablo 19. Cumhuriyet Dönemi'nde İlköğretim Okulları, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları	95
Tablo 20. Köy Enstitüleri ile İlgili Bazı Sayısal Bilgiler	97
Tablo 21. Kent ve Kırsal Kesimde Okula Yazılanlar ve Okullaşma Oranları	101

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. İnsani Kalkınma Endeksinin (İGE) Oluşumu.....	61
Şekil 2. 1927-1960 Yılları Arasındaki Nüfus Sayısı (Milyon).....	85

ÖZGEÇMİŞ

Merve YÜKSEL 1993'te Karabük'ün Safranbolu ilçesinde doğdu. İlk öğretimden üniversiteye, üniversiteden yüksek lisans eğitimine kadar tüm eğitim- öğretim hayatını Karabük'te tamamladı. Safranbolu Atatürk Anadolu lisesinde eşit ağırlık bölümünden mezun olduktan sonra Karabük Üniversitesi iktisat bölümünü bitirerek yine aynı üniversitenin sosyal bilimler enstitüsü iktisat ana bilim dalında yüksek lisans eğitimine başladı. Halihazırda açık öğretim fakültesi maliye lisans bölümünde okumaktadır.

